

Molukkers in Nederland

De representatie van hun geschiedenis in het werk
van Tweede Generatie Moluks-Nederlandse auteurs

Student: Ingeborg van der Giessen

Studentnummer: S1076051

Begeleider: Prof. dr. O.J. Praamstra

Opleiding: MA Neerlandistiek/Letterkunde (Universiteit Leiden)

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	1
2. Theoretisch kader.....	5
2.1 Representatie.....	5
2.2 Oriëntalisme.....	5
2.3 Cultuur en imperialisme.....	6
2.4 Onderzoek naar de literatuur van de Tweede Generatie Moluks-Nederlandse auteurs.....	8
2.4.1 De Tweede Generatie Moluks-Nederlandse auteurs.....	8
2.4.2 Kenmerken van (postkoloniale) migrantenliteratuur.....	9
2.4.3 Methodiek.....	12
3. De geschiedenis van de Molukkers in Nederland.....	13
3.1 Voorgeschiedenis.....	13
3.2 Dekolonisatie.....	15
3.3 Het land van aankomst.....	16
3.4 De beginperiode in de woonoorden.....	17
3.5 De Tweede Generatie.....	18
3.6 Molukse jongeren treden op de voorgrond.....	18
3.7 Gijzelingsacties en overleg.....	20
4. Analyse.....	22
4.1 <i>Korban</i> (1998) van Cornelis Thenu.....	22
4.1.1 Biografie Cornelis Thenu.....	22
4.1.2 Titelverklaring en opdracht.....	22
4.1.3 Opbouw en inhoud.....	23
4.1.4 Kenmerken van postkoloniale theorie in <i>Korban</i>	23
4.1.5 Representatie van de treinkaping bij Wijster.....	26
4.1.6 Conclusie.....	28
4.2 <i>Snijden & Stikken. Het verhaal van kleermaker Boeng</i> (2008) van Yvon Muskita.....	29
4.2.1 Biografie Yvon Muskita.....	29
4.2.2 Titelverklaring en inhoud.....	30
4.2.3 Vorm, opbouw en focalisatie.....	32
4.2.4 Stijl.....	33
4.2.5 Thema's en postkoloniale kenmerken.....	33
4.2.5.1 Thema's.....	33

4.2.5.2	Het verhaal van de kikker in de put.....	34
4.2.5.3	Postkoloniale kenmerken.....	35
4.2.6	De representatie van de treinkapingen.....	39
4.2.7	Conclusie.....	40
4.3	<i>Gesloten koffers</i> (2014) van Sylvia Pessireron.....	40
4.3.1	Biografie Sylvia Pessireron.....	40
4.3.2	Titelverklaring en inhoud.....	41
4.3.3	Vorm, opbouw en focalisatie.....	43
4.3.4	Stijl.....	44
4.3.5	Thema's en postkoloniale kenmerken.....	44
4.3.5.1	Thema's.....	44
4.3.5.2	Postkoloniale kenmerken.....	45
4.3.6	De representatie van de treinkapingen.....	50
4.3.7	Conclusie.....	51
5.	Eindconclusie.....	52
6.	Bibliografie.....	55
6.1	Primaire literatuur.....	55
6.2	Secundaire literatuur.....	55
6.3	Elektronische bronnen.....	56

1. Inleiding

Toen ik in de Masterfase van mijn studie kennismakte met literatuur van migranten tijdens de werkgroep Migrantenliteratuur, Afrikaanse schrijvers en schrijvers over Afrika, ging er een nieuwe literaire wereld voor me open. Hoewel ik een groot liefhebber ben van literatuur en veel probeer te lezen, had ik nog niet eerder werken van zogenaamde 'migrantenauteurs' gelezen. Gedurende de werkgroep lasen we acht werken van onder andere Hafid Bouazza, Abdelkader Benali, Ellen Ombre en Kader Abdollah, auteurs die in Nederland inmiddels al bekend waren bij een groot leespubliek. De postkoloniale theorie die erbij hoorde, van onder andere Edward Said, Daniela Merolla en Sandra Ponzanesi, Frans-Willem Korsten en Elleke Boehmer gebruikten we vervolgens voor de analyse van deze literatuur. Van deze werkgroep heb ik erg genoten en veel geleerd.

Daarna, enthousiast geraakt over postkoloniale (migranten)literatuur volgde ik nog een masterwerkgroep bij prof. dr. Praamstra. Hierin omvatte het onderzoek Nederlands-Indische reisverhalen in de negentiende en twintigste eeuw. We gebruikten dezelfde theorie voor onze analyses aangevuld met die van Mary Pratt over koloniale reisliteratuur en transculturatie. Het was boeiend en bijzonder leerzaam om deze reisverhalen die waren geschreven tijdens de periode van kolonisatie en even daarna te lezen en analyseren. En omdat er zulke prachtige literatuur werd behandeld in de eerste twee werkgroepen was ik nog geïnteresseerder geraakt en besloot ik ook de werkgroep over de literatuur van de Molukken te volgen: Migrantenliteratuur, koloniale en postkoloniale literatuur van de Molukken. We lasen en analyseerden werken van Ver Huell, Maria Dermôut, Wies van Groningen en Frans Lopulalan. Tijdens die colleges werd niet alleen weer veel aandacht besteed aan postkoloniale theorie, maar ook aan de geschiedenis van de Molukkers in Nederland.

Die geschiedenis heeft mij altijd al gefascineerd. De Molukkers die ik ken spreken niet graag over de eerste periode waarin zij in woonoorden leefden, Wel vertellen zij, zonder uitzondering, allemaal over de teleurstellende manier, nu druk ik me eufemistisch uit, waarop hun ouders waren behandeld door de Nederlandse overheid. Het feit dat er met enige regelmaat documentaires op televisie te zien zijn over het Molukse volk in Nederland en er nog steeds nieuws naar buiten sijpelt over de tragische afloop van de treinkaping bij De Punt en de dubieuze rol die de Nederlandse autoriteiten daarin speelden, vergrootten mijn interesse in de geschiedenis van deze mensen nog meer.

Toen we tijdens één van de laatste colleges spraken over onze scriptie-onderwerpen voor de werkgroep deed dhr. Praamstra enkele suggesties. Zelf vond hij de treinkapingen een interessant onderwerp. Dit heb ik meteen in mijn oren geknoopt, dat leek mij namelijk ook erg fascinerend. Later, tijdens het gesprek hierover, kwamen we op het idee om te onderzoeken hoe de treinkapingen werden gerepresenteerd in de literatuur van Moluks-Nederlandse auteurs. Op aanraden van dhr. Praamstra heb ik een e-mail geschreven aan Hans Straver die gespecialiseerd is op het gebied van Molukse literatuur en auteur is van *Wonder en geweld, de Molukken in de verbeelding van vertellers en schrijvers* om bij hem te informeren in welke werken er over de treinkapingen zijn geschreven. Hij reageerde heel vriendelijk, vulde mijn lijst met boeken aan, maar noemde mijn plan 'ambitieuw'. Ook raadde hij me aan om naar de Moluks-Indische literaire middag te gaan. Ik liet me echter niet ontmoedigen en las alle literatuur waarin de treinkaping zelfs maar in één zin genoemd werd en twee boeken non-fictie, het boek van Cornelis Thenu, één van de kapers en het boek van Ger Vaders, één van de gegijzelden. Het waren er in totaal acht. Ook ging ik naar de literaire middag en heb daar Hans Straver de hand geschud en kort met Sylvia Pessireron gesproken, zij is één van de auteurs waarvan ik een boek analyseer voor deze scriptie. Zij gaf mij haar e-mailadres, met de aardige woorden: "Mail me maar als je vragen hebt." Gelukkig waren er werken bij die we gedurende de colleges hadden gelezen, maar toen ik ze allemaal uit had, moest ik toegeven dat het plan om over al deze werken een

scriptie te schrijven inderdaad te veelomvattend was. Om die reden heb ik drie werken uitgekozen, het boek van Cornelis Thenu, vanwege mijn interesse voor de achtergrond en beweegredenen van de toentertijd pas zeventienjarige treinkaper en twee andere werken waarin de treinkaping voorkwam. Daarvoor koos ik *Snijden en stikken Het verhaal van kleermaker Boeng* van Yvon Muskita en *Gesloten koffers* van Sylvia Pessireron. In de drie genoemde werken wordt door de auteurs veel aandacht besteed aan de geschiedenis van de Molukkers die in 1951 naar Nederland kwamen en daarom besloot ik me vooral daarop te focussen en in de tweede plaats op de gijzelingsacties.

Mijn focus is dus in de eerste plaats gericht op de representatie van de geschiedenis van de Molukkers in Nederland in drie werken, waarvan er één tot non-fictie behoort. In mijn analyse staan de postkoloniale kenmerken van de drie afzonderlijke werken centraal. De aandacht gaat verder uit naar de verschillende representaties in de drie boeken van de gijzelingsacties bij Wijster in 1975 en/of De Punt in 1977. De vragen die ik in dit onderzoek wil beantwoorden zijn: hoe wordt de geschiedenis van de Molukkers gerepresenteerd in non-fictie en fictie? Welke kant van die geschiedenis wordt belicht door de auteur en om welke reden(en)? Wat zijn de overeenkomsten en de verschillen tussen de representaties? En hoe worden de treinkapingen bij Wijster en/of De Punt gerepresenteerd? Ook hierbij gaat de aandacht weer uit naar de overeenkomsten en de verschillen.

De opbouw van mijn masterscriptie is als volgt: ik begin met een theoretisch overzicht waarin ik uitleg wat het begrip representatie inhoudt en daarna ga ik in op de theorie van Edward Said over de Westerse visie op het Oosten die hij beschrijft in *Orientalism* en *Culture & Imperialism*. Vervolgens geef ik informatie over enkele algemene kenmerken van de groep waartoe de drie auteurs behoren, namelijk de Tweede Generatie van Moluks-Nederlandse migrantenauteurs en beschrijf een aantal kenmerken van (postkoloniale) migrantenliteratuur en tenslotte besteed ik in een afzonderlijk hoofdstuk ruimschoots aandacht aan de geschiedenis van de Molukkers die naar Nederland kwamen en zijn gebleven. Daarna analyseer ik drie werken. In het tweede hoofdstuk zet ik in paragraaf 2.4.3, getiteld 'Methodiek' uiteen op welke wijze ik dat zal doen.

2. Theoretisch kader

2.1 Representatie

Globaal omschreven is representatie volgens Korsten (2009: 253-254) 'dat het één, plaatsvervangend het ander tegenwoordig stelt' en hij voegt daaraan toe, dat voor de literatuur vooral de culturele betekenis ervan relevant is. Binnen iedere samenleving bedienen mensen zich van representaties, dat wil zeggen van beelden voor alles wat men in die samenleving belangrijk en acceptabel vindt of juist onbelangrijk en afkeurenswaardig. Mensen krijgen vanaf hun geboorte 'cultuur' aangeboden door middel van voorbeelden. Naast een hoeveelheid zorg krijgen kinderen van hun ouders en/of verzorgers ook culturele informatie, normen en waarden mee. Ze vertellen een kind verhalen en geven oordelen over wat mooi of lelijk is.

Elke cultuur bestaat bij de gratie van representaties, net als de geschiedenis. Deze is er geweest en nergens meer direct aanwezig. Geschiedenis behoort tot het verleden en kan alleen op indirecte wijze, door middel van representaties aanwezig worden gesteld. Representaties zijn daardoor de enige manier om toegang tot de geschiedenis of de werkelijkheid te krijgen. Dit verklaart waarom postmodernistische schrijvers een dubbele houding hebben ten opzichte van taal: enerzijds schiet taal tekort in de weergave van wat er nu werkelijk is gebeurd, maar anderzijds is taal zo machtig dat het de geschiedenis vorm kan geven. In een samenleving zijn kunst en cultuur invloedrijke bronnen van representatie. (Korsten 2009: 259)

Tijdens de periode van de kolonisatie hebben teksten daarin een belangrijke rol gespeeld. Europese teksten 'vingen' het niet-Europese subject in Europese kaders. De niet-Europese 'Ander' joeg vrijwel altijd angst aan en/of er ontbraken allerlei (Westerse) eigenschappen bij hem of haar. Tijdens het kolonialisme werden deze representaties steeds opnieuw geprojecteerd op de gekoloniseerde bevolking, bijvoorbeeld via het onderwijs en door de onderlinge, ongelijke verhoudingen. De gekoloniseerde bevolking werd gerepresenteerd vanuit het gezaghebbend beeld dat het Westen van haar had. Zo werden de representaties van Europa en de Europeanen in de literatuur tot norm gemaakt, met als gevolg: 'Such texts - the representations of Europe to itself, and the representation of others to Europe - were not accounts of different peoples and societies, but a projection of European fears and desires masquerading as scientific /"objective" knowledges.' (Ashcroft 1995: 85)

Representatie vormt de werkelijkheid, schrijft Meijer (1996:2) in *In tekst gevat Inleiding tot een kritiek van representatie*. Zij stelt dat in onze cultuur vrijwel alle representaties doordrongen zijn van vormen van hiërarchie en verschil, vooral van sekse, maar ook van kleur, etniciteit, seksualiteit, klasse, religie, leeftijd en nationaliteit/regionaliteit. Zij kijkt niet alleen naar de manier waarop culturele teksten op het niveau van de tekst subjectiviteit creëren, maar ook naar de wijze waarop lezers in de tekst worden betrokken of door het beeld worden aangesproken. Terecht merkt zij op: 'Doordat representatie "werkt" in de individuele consumenten ervan kunnen complexe vormen van breder maatschappelijk effect (die overigens per geval moeten worden bekeken, en die per gebruikersgroep verschillend kunnen zijn) daadwerkelijk tot stand (kunnen) komen.'

2.2 Orientalisme

In *Orientalism* zet Edward Said uitvoerig uiteen hoe de Oriënt in het Westen in cultureel opzicht werd opgevat, vanaf ongeveer halverwege de negentiende eeuw, de periode van het Westerse kolonialisme

als ideologie. Hij schreef dit standaardwerk op het gebied van cultuurstudies in 1978 (het werd in 2005 in het Nederlands vertaald) en veel van wat hij in zijn onderzoek openbaarde, is van toepassing op (post)koloniale kunst en literatuur waarin de Oriënt en de 'Oosterse mens' worden gerepresenteerd. (Said 1991: 1-2)

Oriëntalisme is een manier van denken die gebaseerd is op een ontologisch en kennistheoretisch onderscheid tussen het Oosten, de Oriënt, en het Westen, de Occident. Volgens Said staat hierin centraal de manier waarmee het Westen in het reine wil komen met de bijzondere plaats die de Oriënt heeft in de Europese/Westerse ervaring. De Oriënt was namelijk Europa's grootste, rijkste en oudste kolonie, de bron van zijn talen en beschavingen, in cultureel opzicht zijn concurrent en één van de meest indringende en steeds terugkerende verschijningsvormen van de Ander. Hij wijst er in zijn studie op, dat er gekeken wordt naar het Oosten vanuit het oogpunt van het Westen, vanuit 'een "wil tot kennen" en de behoefte de koloniale "ander" te controleren en manipuleren.' (Rock 2013: 136)

In zijn studie brengt Said naar voren dat het Oriëntalisme kan worden geanalyseerd als een discours (deze term nam Said over van Foucault), dat wil zeggen de manier waarop men schrijft, spreekt en denkt over het Oosten. Binnen dit discours construeerde Europa een samenhangend beeld van de Oriënt, zowel in de wetenschappelijke Oriëntalistiek als in de kunst en literatuur. Dit beeld is echter een constructie die niet berust op de werkelijkheid, maar is opgebouwd om de Europese identiteit af te bakenen tegenover een fictieve Oosterse 'Ander'. De beeldvorming van die ander die hieruit voortvloeit, leidt vervolgens tot stereotiepe voorstellingen die door het Westen worden gebruikt om de westerse superioriteit te benadrukken en om overheersing en interventie te legitimeren. Volgens Said is de Westerse cultuur doordrongen van dit oriëntalistische discours en vormt dit een essentieel onderdeel van de Europese identiteit. (Said 1991: 1-7)

2.3 Cultuur en imperialisme

In het vervolg op *Orientalism*, in *Culture & Imperialism*, dat vijftien jaar later uitkwam, komt Said terug op het verband tussen cultuur en imperium. Met cultuur bedoelt hij verschillende activiteiten, zoals de kunst van het beschrijven, de communicatie en de representatie die los staan van de politieke, maatschappelijke en economische sfeer. Hij onderzoekt in deze studie Europese literatuur over Afrika, India, delen van het Verre Oosten, Australië en het Caraïbisch gebied. Wat hem opviel in deze literatuur (hoofdzakelijk romans uit de negentiende en twintigste eeuw) zijn de stereotiepe representaties in de beschrijvingen van het 'mysterieuze Oosten', de stereotypen van 'de Indische [of Afrikaanse, Jamaicaanse, Ierse, of Chinese] geest', de opvatting dat men barbaarse of primitieve volken beschaving bracht en de gedachte dat 'zij' zweepslagen, straf en zelfs de doodstraf verdienden wanneer 'zij' zich misdroegen of in verzet kwamen, omdat 'zij' gewelddadig optreden nu eenmaal het snelste begrepen, omdat 'zij' niet zo waren als 'wij' en het daarom verdienden te worden overheerst. (Said 1994: xi -xii)

Ook riep de komst van de blanke in de niet-Europese wereld altijd verzet op, in verschillende vormen. In *Orientalism* was hij niet ingegaan op de reactie op de westerse overheersing die overal in de Derde Wereld leidde tot dekolonisatiebewegingen, maar in *Culture & Imperialism* besteedt hij daaraan ruimschoots aandacht. Er werden namelijk naast het gewapend verzet ook pogingen tot cultureel verzet ondernomen; de nationale identiteit werd benadrukt en op politiek gebied werden allerlei groeperingen en partijen opgericht die het recht op zelfbeschikking en nationale onafhankelijkheid nastreefden. Er was kortom, sprake van actief verzet. (Said 1994: xii).

Said betoogt dat de roman als cultuurvorm enorm belangrijk is geweest voor de vorming van opvattingen, referentiekaders en de belevingswereld in het imperium. Hij is van mening dat verhalen de kern vormen van wat ontdekkingsreizigers en romanschrijvers over vreemde wereldstreken zeggen. In de tweede plaats stelt hij: 'culture is a concept that includes a refining and elevating element, each society's reservoir of the best that has been known and thought, as Matthew Arnold put it in the 1860s'. (Said 1994: xii). Het probleem hierbij is dat cultuur na verloop van tijd nogal eens op een agressieve manier wordt gekoppeld aan een land of staat; daardoor ontstaat er een onderscheid tussen 'wij' en 'zij', vaak in combinatie met een zekere mate van xenofobie die kan leiden tot vreemdelingenhaat. Zo kan de cultuur een uiting van identiteit worden die in veel gevallen uitmondt in strijd en leidt tot een terugkeer naar traditie. Deze terugkeer houdt in dat er strenge geestelijke en zedelijke gedragsvoorschriften worden opgelegd, die lijnrecht staan tegenover de tolerantie die wordt geassocieerd met liberale filosofieën als multiculturalisme en hybriditeit. (Said 1994: xiv)

Met zijn onderzoek naar romans uit de negentiende en twintigste eeuw heeft Said willen aantonen, dat in alle belangrijke werken uit de Europese literatuur de visie naar voren komt dat 'the source of the world's significant life and action is in the West, whose representatives seem at liberty to visit their fantasies and philanthropies upon a mind-deadened Third World. In this view, the outlying regions of the world have no life, history, or culture to speak, or no independence, or integrity worth representing without the West.' (Said 1994: xxi) Said benadrukt dat het steeds weer gaat om machtsverhoudingen op intellectueel, wetenschappelijk, cultureel en moreel gebied die het handelen van westerlingen die in contact komen met het Oosten en de oosterse mens op allerlei manieren beïnvloeden. Juist door de impliciete en ondoorzichtige wijze waarop dit gebeurt, zo concludeert Said, hebben deze praktijken een alles doordringend karakter. (Rock 2013: 136)

Bij de bestudering van literatuur en cultuur is het daarom van belang te analyseren hoe, zowel op een directe als indirecte wijze, niet alleen literaire teksten, maar ook andere kunstuitingen deel uitmaken van het Oriëntalisme, van de machts effecten ervan en van de uitwerking op sociaal en politiek gebied in een samenleving. (Rock 2013: 137). Om dit te expliciteren geeft Rock een citaat van Said: "Society and literary culture can only be studied together" waarmee hij wil aangeven dat hij vindt dat men kunst en literatuur niet apart als iets 'verhevens' moet beschouwen, omdat ze niet gescheiden kunnen worden van 'de vuile, onplezierige en gewelddadige werkelijkheid van de koloniale politiek en sociale conflicten.' De term die Said gebruikt voor het gegeven dat literatuur en andere cultuuruitingen intrinsiek zijn betrokken bij de concrete contexten waarin ze zijn ontstaan, is 'worldliness'. (Rock 2013: 137)

In de literatuur van de auteurs die het onderwerp van deze scriptie vormen, Moluks-Nederlandse schrijvers van de Tweede generatie, draait het ook om machtsverhoudingen waarin het Westen als centrum staat tegenover het Oosten dat deel uitmaakt van de marge. Die oppositie vertaalt zich in de deels ongeïnteresseerde maar zeker ook superieure houding van zowel de Nederlandse regering als veel Nederlanders ten opzichte van de in ballingschap levende groep Molukkers in Nederland. In de literatuur van de kinderen van de Eerste Generatie KNIL-militairen die naar Nederland werden overgeplaatst, gaat het over de representatie van de geschiedenis die voorafging aan het vertrek naar Nederland, de eerste jaren in de barakkenkampen, de verplaatsing naar de Molukse woonwijken, de radicalisering van de jongeren van de Tweede Generatie die uitmondde in de Molukse acties, in het bijzonder de treinkaping bij Wijster en de nasleep daarvan.

2.4 Onderzoek naar de Literatuur van de Tweede Generatie Moluks-Nederlandse auteurs

Otjep Rahontoknam deed in 1995 voor het eerst onderzoek naar Moluks literair leven in Nederland en hij vond het niet eenvoudig om daarover iets te schrijven. Het is volgens hem een stuk eenvoudiger iets te schrijven over Molukkers, Molukse geschiedenis en cultuur en opvoeding. De vraag die hij 'zich stelde was daarom: 'Hoe leeft Maluku, hoe leeft een volk met een eigen geschiedenis en cultuur in onze cultuur in onze literatuur voort?' Toen hij met zijn onderzoek begon, ontdekte hij dat er pas vanaf 1980 sprake was van literaire activiteiten vanuit de Molukse gemeenschap in Nederland. (Rahontoknam 1995: 75-78)

2.4.1. De Tweede Generatie Moluks-Nederlandse auteurs

Onder de groep Molukkers die in 1951 in groten getale gedwongen naar Nederland kwamen, bevonden zich geen schrijvers. Er is van deze groep van militairen met hun echtgenotes en jonge kinderen geen in het Nederlands geschreven literair werk bekend. De enige auteur onder hen is de dichteres Dika Manuhutu-Latupeirissa, die in Nederland in het Moluks-Maleis pantuns schreef, een dichtvorm uit het Maleise en Indonesische taalgebied. (Rahantoknam 1995: 75) Verder was er evenals op de Molukken voornamelijk sprake van een orale verteltraditie. Pas vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw begon de Tweede Generatie met het schrijven van proza en poëzie in het Nederlands. Het werk van deze groep auteurs zou men kunnen rekenen tot zowel de postkoloniale literatuur als de migrantenliteratuur, omdat deze literaturen een aantal gemeenschappelijke en duidelijk herkenbare kenmerken hebben.

Volgens Boehmer (1995: 215) is de situatie waarin migrantenauteurs zich bevinden 'representative, if not iconic, of postcolonial writing in general', maar is ze tegelijkertijd ook van mening dat men niet alle teksten van postkoloniale en migrantenauteurs op één hoop mag gooien (Boehmer 1995: 239-241). Er zijn echter wel kenmerken die zowel bij postkoloniale als migrantenliteratuur terugkeren. Het belangrijkste ervan is de ontmoeting en botsing van culturen. Nog een belangrijk kenmerk van postkolonialisme is de strijd om zich los te maken van de koloniale erfenis. Door Korsten (2005: 276) wordt dit gedefinieerd als een stroming die 'de verwerking van het kolonialisme' aanduidt en 'een kritische houding ten opzichte van kolonialisme en neokolonialisme' impliceert.

Die kritische houding is het gevolg van de houding van de kolonisatoren die van mening waren dat culturen niet gelijkwaardig waren, dat het Westen superieur was ten opzichte van het Oosten, en dat het Westen daarom moest zorgen voor de beschaving van de door hen minderwaardig geachte inheemse bevolking. Het was alleen niet zo, dat daardoor de verschillen tussen in dit geval, de kolonisatoren en de Molukse KNIL-militairen enerzijds en de inheemse bevolking anderzijds, werden opgeheven. Hoe hard de laatste twee groepen ook hun best deden, uiteindelijk bleef het Oosten tot de marge behoren en het Westen tot het centrum. Dit is altijd aanwijsbaar in postkoloniale literatuur en migrantenliteratuur.

Migrantenauteurs, zoals de groep Moluks-Nederlandse schrijvers van de Tweede generatie reageren op deze scheve verhoudingen en op het wij-zij-denken in het land van aankomst. In hun literaire werk willen ze zich bevrijden van die marginalisering. De vroegere 'inferieure groep' wil niet langer onderdoen voor de zogenaamd 'superieure' groep en doet van zich spreken. Er wordt geschreven over de situatie in het land van herkomst die ertoe heeft geleid dat men moest vertrekken, de reis naar het land van aankomst, en daar aangekomen de confrontatie met de mensen en de cultuur, de normen en waarden van het nieuwe land met alle gevolgen van dien, variërend van onbegrip tot

discriminatie, het aanpassen aan de nieuwe situatie en de roep om integratie, de zoektocht naar de eigen identiteit en het terugdenken aan en soms terugreizen naar het land van herkomst. Deze schrijvers werken, zoals alle migrantenauteurs, in het gebied van de Westerse metropolis, terwijl ze op hetzelfde moment banden onderhouden met hun nationale, etnische of regionale achtergrond. (Boehmer 2005: 227)

Doordat de Molukse-Nederlandse auteurs meestal als kind naar Nederland zijn gekomen of in Nederland zijn geboren, kennen zij het land van herkomst alleen maar uit verhalen van hun ouders of andere familieleden, uit foto's, afbeeldingen, voorwerpen, kunstzinnige en culturele uitingen, kortom, uit representaties. Aangezien de Eerste generatie Molukse migranten geen literatuur of poëzie schreef, moest de Tweede generatie de verhalen van hun ouders en familie opschrijven en gaf zij daarmee een stem aan die generatie. De Moluks-Nederlandse auteurs die in deze scriptie de revue passeren zijn in Nederland geboren en hebben met elkaar gemeen dat zij hebben geschreven over bovengenoemde onderwerpen en over de Molukse acties en over de treinkapingen bij Wijster (1975) en De Punt (1977). Het zijn: Cornelis Thenu, Yvon Muskita en Sylvia Pessireron.

2.4.2 Kenmerken van (postkoloniale) migrantenliteratuur

De literatuur van Moluks-Nederlandse auteurs vertoont ook kenmerken van de postmodernistische literatuur. Vaak streeft zij naar een vorm van geschiedschrijving, waarin een gevoel van ontologische twijfel optreedt. Bij ontologische twijfel is de vraag die terugkeert: in welke wereld bevindt het subject zich? (Korsten 2009: 252) Toegesplitst op de situatie van migranten van Molukse afkomst, is het de vraag waar in deze literatuur het Molukse personage zich bevindt. Is dat in Nederlands-Indië of op een Moluks eiland, in de Nederlandse samenleving of is dat in de gemeenschap van de in ballingschap levende Molukkers? De grenzen tussen deze verschillende werelden zijn poreus en daardoor bewegen deze personages zich niet in één enkele ruimte. Ze leven in een zogenaamde heterotoop, een ruimte die uit meerdere ruimtes bestaat en die in het geval van Molukse personages even werkelijk zijn. (Korsten 2009: 256) Postkoloniale migrantenliteratuur is kort samengevat, literatuur die geschreven wordt door elites en gedefinieerd en gecanoniseerd door elites. 'It is writing which foregrounds and celebrates a national or historical rootlessness [...] sometimes accentuated by political cynism.' (Boehmer 2005: 233)

Het corpus dat wordt onderzocht bestaat uit drie historische werken (fictie en non-fictie) waarin (familie)geschiedenissen worden gerepresenteerd. In de analyses van de werken zal de nadruk liggen op de binaire opposities in deze representaties. Aan de postkoloniale theorie ontleen ik de volgende aspecten:

Het land van herkomst - het land van aankomst

In de meeste literatuur van migrantenauteurs is sprake van een duidelijke tegenstelling tussen het land van herkomst en het land van aankomst. Het thuisland wordt nogal eens geïdealiseerd, terwijl Nederland een stuk negatiever wordt afgeschilderd. Nederland wordt bijvoorbeeld gerepresenteerd als een land waar alles grijs is, het eten smakeloos en flauw en waar een zogenaamde agenda-cultuur heerst, die inhoudt dat altijd alles op afspraak gebeurt en mensen elkaar nooit spontaan uitnodigen. (Ponzanesi and Merolla 2005: 27-29)

Marge - centrum

Dislocatie wordt bijna altijd gekoppeld aan het concept van marge en centrum, al bestaat hierover nog altijd veel discussie in het postkoloniale discours. (Ashcroft, Griffiths et al 2000: 36-37) Tijdens de kolonisatie en dekolonisatie speelt het echter een belangrijke rol wanneer het gaat om de representatie van de verhoudingen tussen de verschillende bevolkingsgroepen. Het kolonialisme kon alleen maar bestaan vanuit de veronderstelling dat er twee werelden waren die elkaars tegenpolen vormden: het Westen dat tot de beschaafde wereld werd gerekend en het Oosten dat wild en onbeschaafd was. Europa was daardoor het centrum en alles wat daarbuiten viel behoorde tot de periferie oftewel de marge van cultuur, macht en beschaving. Als gevolg van het kolonialisme ontstond er in het Westen een 'vision of the world as divided between white man and other, the West and the rest.' (Boehmer 2005: 228) De koloniale missie om de marge in de invloedssfeer van het verlichte Westen te brengen was de belangrijkste rechtvaardiging voor de economische en politieke exploitatie door het kolonialisme. (Ashcroft, Griffiths et al 2000: 36-37)

Voor de groep Molukse militairen zit het complexer in elkaar. Tijdens de koloniale periode in Nederlands-Indië stonden de Molukse KNIL-militairen namelijk aan Nederlandse zijde en behoorden daardoor in zekere zin tot het centrum van de macht. Vooral de militairen met een hoge rang waren deels opgenomen in de Nederlandse militaire gemeenschap, spraken Nederlands, deden hun kinderen op Nederlandse scholen en waren trouw aan het Nederlandse koningshuis. Maar eenmaal in Nederland behoorden de Molukse militairen met hun echtgenoten en kinderen tot een kleine, bijna onopvallende minderheid en werden in de marge gedrukt. Nederland had na hun transportatie al snel geen oog meer voor wat de Molukkers was overkomen en geen belangstelling voor hun ideaal: een onafhankelijke staat op de Zuid-Molukken. (Smeets en Steijlen 2006: 32-33)

Hybriditeit

Hybriditeit is een begrip dat vaak wordt toegepast in de postkoloniale theorie. Hybriditeit verwijst meestal naar de creatie van nieuwe transculturele vormen in de zone waarin gekoloniseerde en kolonisator elkaar ontmoeten. (Ashcroft, Griffiths et al 2000: 118) In het Latijn betekent hybride 'vermenging van bloed' en werd er het kind van een meester en een slaaf mee aangeduid. Tijdens de periode van kolonisatie in de negentiende eeuw kreeg het een negatieve implicatie en functioneerde de term in racistische theorieën. De gemengde vorm was inferieur ten opzichte van de zuivere vorm. (Korsten 2009: 277)

Tegenwoordig wordt met hybriditeit een mengvorm aangeduid en geeft het in positieve zin iets aan wat moeilijk benoembaar of representeerbaar is en voegen hybride vormen iets toe aan wat al bestaat. Het begrip hybriditeit wordt niet meer gebruikt voor iets negatiefs, maar voor het doorbreken van regels en het overschrijden van grenzen. In de geschiedenis komt de vermenging van individuen, groepen en culturen ook veelvuldig voor en is daardoor een belangrijk onderwerp in teksten. Zo kunnen teksten zelf onherleidbare mengvormen zijn. (Korsten 2009: 278, 289) In het werk van migrantenauteurs speelt hybriditeit vaak een belangrijke rol. Deze auteurs mengen onder andere verschillende culturen, mythen, maar ook talen zodat ze geschikt worden voor hun literatuur en weten daardoor '[to unsettle] the inheritance of Europe'. Ze konden echter niet anders, want er was nu eenmaal geen sprake meer van culturele zuiverheid. (Boehmer 2005: 194-195)

Bij de eerste generatie migranten speelt hybriditeit vaak geen rol, omdat zij over het algemeen nog sterk geworteld zijn in hun land van herkomst. Voor de tweede generatie is het meestal wel problematisch. Deze generatie kan zijn hybriditeit namelijk ook ervaren als iets negatiefs: als 'of-of'

en het gevoel krijgen nergens bij te horen. Vat men het echter positief op, dan kan men juist boven de cultuur van het land van herkomst en het land van aankomst uitstijgen, er is nu sprake van 'en-en' en dan bevindt het subject zich in een zogenaamde 'derde ruimte'. Het is ook positief dat het met hybriditeit niet meer mogelijk is een indeling in centrum en marge te analyseren, omdat het nu juist gaat over een moeilijk herleidbare vermenging die de dichotomie van centrum en marge compliceert. (Korsten 2005: 286)

Het begrip 'derde ruimte' is afkomstig van Homi Bhabha, een van de invloedrijkste theoretici van het postkolonialisme. Korsten (2005: 290-291) schrijft dat de derde ruimte kenmerkend is voor het transnationalisme. Transnationalisme duidt een historische ontwikkeling aan, die inhoudt dat nationale grenzen waziger worden en het impliceert een ander soort houding ten opzichte van nationalistisch denken en de (groeps)identiteit. (Korsten 2005: 276) Er is bij transnationalisme als 'derde ruimte' sprake van een mengvorm waarbij het één niet boven het andere staat. Alles staat naast elkaar. Het subject is niet meer gedetermineerd door één afkomst of ruimte, maar beweegt zich in een veld van relaties.

Bhabha stelt dat alle culturele uitingen en systemen worden gevormd in die derde ruimte. Maar, meent Bhabha, hoewel het idee van de derde ruimte transcultureel gezien zeer breed toepasbaar is, heeft het "a colonial or postcolonial provenance" en is het een manier die het mogelijk maakt "an international culture, based not on the exoticism of multiculturalism or the *diversity* of cultures, but on the inscription and articulation of culture's hybridity", te conceptualiseren. (Bhabha 1994: 38 geciteerd naar Ashcroft, Griffiths and Tiffin 2000: 118-119, gecursiveerd zoals in het origineel). Het is nu echter juist de 'tussenruimte' die de last en de betekenis van cultuur draagt en dit is wat het begrip hybriditeit zo belangrijk maakt. (Ashcroft, Griffiths and Tiffin 2000: 119)

Het grote verhaal - het kleine verhaal (Herschrijving van de geschiedenis)

In migrantenliteratuur zijn historische gebeurtenissen vaak een belangrijk thema. Dat komt, omdat Europa de landen die zij koloniseerden in de tijd voor de kolonisatie representeerde als leeg en zonder prestaties van belang. Europa werd gezien als het centrum van de moderniteit en het Oosten als de marge waarin alles stilstond en achterlijkheid overheerste. (Boehmer 2005: 86) Korsten noemt het een waanidee dat volken voordat ze werden gekoloniseerd een anoniem bestaan zouden hebben geleid en pas door de kolonistoren werden opgenomen in de geschiedenis. De veroverde volken hadden al een eigen geschiedenis, ook al was deze niet altijd op schrift gesteld. Als volken al werden opgenomen in de geschiedenis, dan was dat in die van koloniale heersers. (Korsten 2009: 279)

Schrijvers van postkoloniale teksten vinden het volgens Korsten belangrijk om aandacht te besteden aan 'wat in de marge is gedrukt of wat zich in de marge heeft afgespeeld'. (Korsten 2005: 261-262) Het gaat dan om de 'kleine' verhalen die nog niet bekend waren, omdat ze nog niet waren opgenomen in de geschiedenis, het grote verhaal. Zo bereiken de verhalen van migranten- en postkoloniale auteurs die er wel over schrijven, de geschiedenis en komt men meer te weten over de 'andere kant' van het verhaal.

Zelfbeeld

Het idee van een centrum en een marge heeft gevolgen voor het zelfbeeld van migranten die in die tweedeling als inferieur bestempeld worden. Wanneer een bevolkingsgroep zich in de marge gedrukt voelt, wil die zich daaruit bevrijden. Door het kleine verhaal te vertellen, herschrijven

migrantenauteurs de geschiedenis en geven zij alternatieve representaties, niet alleen van gebeurtenissen, maar ook van henzelf als volk. De enige manier om zich van het inferieure beeld dat Nederlanders van hen hebben te bevrijden, is een nieuwe nationale identiteit te scheppen waarin iedereen zich kan herkennen. (Praamstra 2011: 87) Nationale identiteit is namelijk niet statisch of essentialistisch, maar een constructie die is opgebouwd uit representaties en daardoor worden heden en verleden met elkaar verbonden en ontstaan er andere opvattingen over de natie en de nationale identiteit waarmee alle bevolkingsgroepen zich kunnen identificeren. (Hall 1993: 291-295) In literatuur die is geschreven door migranten wordt vaak getracht het negatieve beeld dat men van de migrant heeft te vervangen door een positief beeld. In dit geval kan literatuur eveneens gebruikt worden om een positiever zelfbeeld te creëren van de naar Nederland geëmigreerde gemeenschap.

2.4.3 Methodiek

De drie werken zullen op verschillende manieren worden onderzocht. De reden hiervoor is dat *Korban* van Cornelis Thenu een werk is dat behoort tot non-fictie. Het is een autobiografisch verhaal en men treft daarin geen literaire structuren en technieken aan. Ik richt me in de analyse op de biografie van de auteur, de titelverklaring, de opbouw, verteltrant, stijl en inhoud van zijn verhaal. Vervolgens analyseer ik zijn werk volgens de postkoloniale theorie en ga ik in een aparte paragraaf in op de representatie van de treinkaping bij Wijster die voor veel opschudding zorgde in 1975. De andere twee werken, de debuutroman van Yvon Muskita *Snijden en stikken, Het verhaal van kleermaker Boeng* en de tweede roman van Sylvia Pessireron, *Gesloten koffers*, analyseer ik, rekening houdend met het literaire karakter ervan. Allereerst geef ik informatie over de auteurs en vervolgens richt ik me in de analyses van de romans op de titelverklaring en de inhoud, de stijl, de vorm, opbouw en focalisatie, de thematiek en de motieven. Hierna besteed ik eveneens in een aparte paragraaf aandacht aan de representatie van de treinkaping. De analyses worden daarna afgerond door middel van een conclusie.

Een laatste, belangrijke leidraad voor het analyseren van het corpus teksten vormt Meijers analyse (1996:124-148) van Madelon Székely-Lulofs' *Rubber* (1931) in het hoofdstuk 'De koloniale verbeelding'. Zij richt zich daarin op de manier waarop etniciteit in tekst wordt gecreëerd en hoe deze interacteert met sekse en laat zien welke tekstuele mechanismen scheidingen maken tussen Europees/inheems, wit/zwart en wij/zij. De manier waarop zij dit boek analyseert, dient als voorbeeld voor de analyses van de werken van Muskita en Pessireron.

3. De geschiedenis van de Molukkers in Nederland

In 1951 kwamen 12.500 Molukkers naar Nederland. Het grootste deel van deze groep bestond uit mannen die hadden gediend in het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) en hun vrouwen en kinderen. Zij kwamen niet uit vrije wil, maar op dienstbevel of omdat hun in feite geen andere keus geboden werd. Men ging er van uit, dat het verblijf in Nederland van tijdelijke aard zou zijn en ongeveer drie tot zes maanden zou duren. Er bestonden duidelijke, zij het verschillende ideeën over hoe er een einde zou komen aan dit verblijf. De Nederlandse overheid wilde dat de Molukkers uit eigen beweging zouden terugkeren naar Indonesië, terwijl de Molukkers ervan uit gingen dat de Nederlandse overheid hen massaal weer zou terugbrengen op dezelfde manier als waarop zij waren gekomen. Het grootste deel van de Molukkers ging er daarbij van uit dat zij zouden terugkeren naar een onafhankelijke Zuid-Molukse Republiek. Niets was echter minder waar, bijna iedereen bleef in Nederland. (Smeets en Steijlen 2006: 11) Vanzelfsprekend kleeft aan dit gegeven een geschiedenis die van belang is voor een goed begrip van de komst van de Molukkers naar Nederland en hun situatie vanaf dat moment. Deze geschiedenis omvat de periode vanaf de specerijenhandel die begon aan het

einde van de vijftiende eeuw tot de dekolonisatie en hun verblijf in Nederland. De vertelde tijd in de werken die worden onderzocht in deze scriptie loopt vanaf de periode van de dekolonisatie tot enkele dagen na de tweede treinkaping in 1977. De geschiedenis in dit hoofdstuk zal gaan over de periode van de eerste kolonisten in de Molukken tot en met de laatste actie van Molukse jongeren in Nederland.

3.1 Voorgeschiedenis

Het gebied waar deze mensen vandaan kwamen ligt in het oosten van het huidige Indonesië, tussen het eiland Celebes en de Filippijnen. De Molukken bestaan uit ongeveer duizend eilanden waarvan Ambon, Ceram, Banda en Ternate de bekendste zijn. De meeste eilanden zijn klein en onbewoond. Geografisch behoren de Molukken tot Melanesië en politiek tot Indonesië. Het gebied bestaat uit twee delen, de noordelijke Molukken, de Maluku Utara en de zuidelijke Molukken, de Maluku Selatan. Voor het onderwerp van deze scriptie zijn vooral de Zuid-Molukken belangrijk.

De Molukse specerijen waren eeuwenlang gewilde artikelen in grote delen van Azië, Noord-Afrika en Europa. Arabische zeevaarders maakten al vóór 1500 kennis met de Molukse specerijen en

vervoerden die naar Noord-Afrika en Frankrijk. Terwijl zij handel dreven, verspreidden zij ook de islam. Tegenwoordig is de bevolking in de Molukken nog steeds overwegend islamitisch, behalve in het zuiden, waar de mensen het protestants-christelijke geloof aanhangen.

De Portugezen waren de eerste Europeanen die de Molukken bereikten. Zij namen vanaf 1512 de handel over van de Chinezen en de Arabieren. (Smeets en Steijlen 2006: 23). Voor koloniale machten waren de Molukken altijd zeer interessant door wat er groeide: nootmuskaat, kruidnagel en foelie. (Pollmann en Seleky 1979: 16) De verhoudingen tussen de Portugezen en hun gekerstende Molukse bondgenoten verslechterden echter, omdat de Portugezen de handel in specerijen probeerden te monopoliseren. Ook hun missie-activiteiten vielen niet erg in de smaak. Vanaf 1570 mondde dit uit in een openlijke oorlog. De Portugezen moesten in 1575 het veld ruimen en vertrokken van Ternate. Op Ambon konden zij zich tot 1605 handhaven, totdat de VOC roet in het eten kwam gooien. Ook voor de Nederlanders waren de specerijen erg aantrekkelijk. Zij gooiden in 1599 voor het eerst het anker uit in de baai van Ambon. De Nederlanders, vanaf 1602 samenwerkend in de VOC, zorgden ervoor dat zij de bondgenoten werden van de islamitische vorsten, waardoor zij via verdragen de macht steeds meer naar zich toe konden trekken.

Vanaf 1605 kwam een groot deel van de Molukken in Nederlandse handen en dit bleef zo, met twee onderbrekingen van 1796 tot 1803 en 1810 tot 1817 toen het bestuur tijdelijk in handen was van Engeland, tot 1942. (Smeets en Steijlen 2006: 28) Het werd wel steeds moeilijker het gebied onder controle te houden. Door de toenemende onrust in de negentiende eeuw kwam er steeds meer vraag naar inheemse militairen. De Nederlandse kolonisten hadden in 1817 op niet al te aangename wijze kennis gemaakt met de krijgskwaliteiten van de Zuid-Molukkers, toen er verschillende opstanden uitbraken op de eilanden Saparua, Nusalaut, Haruku, Hitu en de zuidkust van Seram onder leiding van de inheemse leider Pattimura. Het kostte de Nederlandse troepen de grootste moeite de Pattimura-opstand te onderdrukken. Uiteindelijk lukte het; Pattimura werd verslagen en opgehangen evenals vijftien andere 'opstandelingen' die ook werden geëxecuteerd. Maar er was buitensporig veel geweld nodig geweest om het gezag te herstellen.

De Zuid-Molukkers hingen het christelijke geloof aan en het koloniale bewind beschouwde hen om die reden als betrouwbaarder dan hun islamitische landgenoten. Zij werden dus geschikt bevonden om samen met de Europeanen in het in 1820 opgerichte Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) te dienen. Het KNIL was opgericht om de orde en rust onder de bevolking te handhaven. Aanvankelijk stond het beroep van militair niet in hoog aanzien in de Molukken. Er waren in 1870 slechts 820 'Ambonese' militairen in het KNIL, dat op dat moment uit 30.000 mensen bestond.

Later, nadat het KNIL grote verliezen aan manschappen had geleden als gevolg van de Atjeh-oorlog (1873-1904), steeg de vraag naar Molukse militairen en begon men met actieve wervingscampagnes. Het aantal op Ambon geworven rekruten steeg aan het einde van de negentiende eeuw van 1.322 in 1880 via 2.290 in 1890 naar 4.093 in 1900. Toch was er ondanks de stijging aan het einde van de negentiende eeuw geen sprake van massale aanmelding van Molukkers bij het KNIL. Er ontstond wel een 'militaire traditie' van vader op zoon, maar het grootste deel van de Molukkers bleef op de Molukse eilanden om er als boer of visser de kost te verdienen.

De christelijke 'Ambonese' militairen kregen in het KNIL een bevoorrechte positie in vergelijking met andere inheemse militairen. Bovendien kregen zij door hun rol in de Atjeh-oorlog en door andere acties het imago van onverschrokken vechters, waardoor die voorkeurspositie gerechtvaardigd werd. Zo ontstond het beeld van de loyale Ambonese KNIL-militair en de Molukse

militairen ontwikkelden een beeld van zichzelf als uitverkoren soldaten. (Smeets en Steijlen 2006: 24-33) Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog dienden tussen de 10 en 20 procent van de volwassen Zuid-Molukse mannen in het KNIL. (Bovenkerk e.a. 1982: 23)

3.2 Dekolonisatie

Met de Japanse verrassingsaanval op Pearl Harbor op 7 december 1941 begon de Tweede Wereldoorlog ook in Zuidoost-Azië. Een maand later, op 10 januari 1942 werd door Japanse leger- en vlooteenheden de aanval op Nederlands-Indië ingezet. Het KNIL moest op 8 maart capituleren en vanaf dat moment was het land bezet door Japan. De Nederlanders werden grotendeels uit het openbare leven geweerd en in interneringskampen opgesloten. Het motto luidde: 'Azië voor de Aziaten'. De Indonesische nationalistische elite, onder aanvoering van ir. Soekarno werd door Japan in de gelegenheid gesteld om de rol van de Nederlanders in het bestuursapparaat over te nemen, maar de macht bleef in handen van de Japanners. Deze zagen de christelijke Molukkers als een bedreiging voor de nieuwe orde vanwege hun trouw aan het Nederlandse gezag. Om die reden kwamen ook veel Molukse militairen in interneringskampen terecht.

Toen de oorlog was afgelopen, werd duidelijk dat de bezetting door de Japanners voor een wisseling van de wacht had gezorgd. Het bestuur was overgenomen door de Indonesiërs en de nationalistische gevoelens waren sterk. Op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse capitulatie, riepen de Indonesische nationalisten op Java de onafhankelijke republiek Indonesië uit. Nederland wilde zijn kolonie echter nog niet opgeven en probeerde die krampachtig te behouden. Tijdens bloedige gevechten, waarin Nederland pogingen deed om Indië te behouden, vochten de Molukse militairen mee in het KNIL. In de loop van 1946 kwamen troepen uit Nederland het KNIL versterken en kon het geallieerde leger worden verversd. De Nederlandse regering besefte inmiddels dat zij het idee van een onafhankelijk Indonesië zou moeten accepteren, maar wilde eerst de orde en rust in het land terugbrengen. De militaire acties die men daartoe uitvoerde werden met versluijrende woorden 'politieele acties' genoemd. Deze werden door de wereldopinie niet geaccepteerd en met name de Verenigde Naties en de Verenigde Staten oefenden sterke pressie op Nederland uit om te onderhandelen met de Indonesische leiders.

Er werd een Rondetafelconferentie (RTC) georganiseerd en op 27 december 1949 werd de soevereiniteit overgedragen aan de Verenigde Staten van Indonesië (Republik Indonesia Serikat/RIS). (Smeets en Steijlen 2006: 36-38) Het was de bedoeling dat de verschillende deelstaten een zekere mate van autonomie zouden krijgen. Voor de Zuid-Molukkers werd door de Nederlandse onderhandelaars getracht een speciale status te bedingen, maar tevergeefs. De Zuid-Molukkers kregen geen eigen deelstaat, maar werden een provincie van de deelstaat Oost-Indonesië. (Bovenkerk e.a. 1982: 25) Eén van de andere afspraken die men maakte in de RTC, was dat het KNIL geleidelijk zijn taken en materieel zou overdragen aan het Indonesische leger. Het koloniale leger zou vervolgens op 26 juli 1950 worden opgeheven. Daarvoor moesten de inheemse KNIL-militairen kiezen voor een overgang naar het Indonesische leger of demobilisatie.

De Molukkers waren ontevreden over de resultaten van de RTC en voelden zich in de steek gelaten door Nederland. Om die reden besloten zij hun lot in eigen handen te nemen en riepen op 25 april 1950 de onafhankelijke staat RMS (Republik Maluku Selatan) uit. Manuhutu werd president van de nieuwe Republiek. (Smeets en Steijlen 2006: 38-42) Maar zowel door de Nederlandse als de Indonesische regering werd de RMS niet erkend. Soekarno, de president van Indonesië, stuurde troepen richting Ambon om de 'provincie' weer in het gareel te krijgen, met een hevige guerrillaoorlog

als gevolg. Op 3 november 1950 maakte Soekarno een einde aan de RMS. Mr. dr. Chris Soumokil, die deel uitmaakte van de RMS-regering en werd beschouwd als de 'geestelijk vader' van de RMS, vluchtte samen met de andere regeringsleden naar Ceram om de strijd voor de RMS voort te zetten. Men zag Soumokil als de Che Guevara van de Molukken, het symbool van de strijd, later ook voor de Molukkers in Nederland. (Eikelenboom 2007: 114)

Nadat Indonesië onafhankelijk was geworden, keerde een groot deel van de Nederlandse militairen terug naar het thuisland. Voor de Molukse ex-KNIL-militairen was dat een probleem. Zij bevonden zich op dat moment in vijf militaire kampen (tangsi's) op Java, een voor hun zeer vijandige omgeving. Aangezien zij tijdens de 'politieacties' tegen de Indonesiërs hadden gevochten en hun eigen staat ontbonden was, zagen zij geen mogelijkheid in Indonesië te blijven. Er moest door de Nederlandse regering naar een oplossing gezocht worden. Zij konden kiezen uit twee mogelijkheden: demobilisatie op Indonesisch grondgebied of tijdelijk naar Nederland totdat de verhoudingen met Indonesië verbeterd zouden zijn. Eigenlijk restte de Molukkers uiteindelijk maar één keus, want demobilisatie op Indonesisch grondgebied werd door een Nederlandse rechter uit veiligheidsoverwegingen verboden. Omdat men bang was dat sommige Molukse militairen zich zouden bedenken, werd een deel van hen op dienstbevel naar Nederland gestuurd. Zo kwam het dat in 1950, totaal onvoorbereid, in totaal 12.500 Molukkers (voor het grootste deel militairen en hun gezinnen) naar Nederland werden getransporteerd. Bij deze verplaatsing stond niet een goede bestemming van de groep voorop, maar letterlijk het verplaatsen van het 'Ambonese probleem' uit Indonesië, waardoor ook de Nederlandse dienstplichtigen, die hen daar moesten beschermen, weg konden. Wat er met de Molukkers op de langere termijn moest gebeuren, was van later zorg.

De Nederlandse overheid dacht dat de Molukkers na een korte afkoelperiode wel weer terug zouden kunnen naar Indonesië, maar dat was niet het geval. De Molukkers wilden wel terug, maar dan wel gezamenlijk (massaal en georganiseerd) en naar een eigen Zuid-Molukse republiek. Voor Indonesië was dit onbespreekbaar. (Smeets en Steijlen 2006: 54-72)

3.3 Het land van aankomst

Na aankomst in Nederland gingen de meeste Molukkers naar het demobilisatiecentrum in Amersfoort, waar de ex-KNIL-militairen hun ontslagformulier ontvingen. Daarin stond vermeld dat zij waren ontslagen uit hun tijdelijk dienstverband bij de Koninklijke Landmacht. Dit ontslag kwam als donderslag bij heldere hemel voor de militairen. 'Soldaat A.A. Ohoi-Oeloen [...] zegt hierover: "Boos waren we, withet, uiterst emotionele toestanden. Maar wat konden wij doen?" (MHM/ Interview H. Smeets, 31 maart 2003 in: Smeets en Steijlen 2006: 81). 'Sergeant-majoor Munster kwam met het laatste transport naar Nederland:

Ik wist niet wat ik hoorde. Iedereen was erg stil en overdonderd. Het was ons helemaal niet verteld dat wij hier gedemobiliseerd zouden worden. Dan zou toch geen enkele Ambonees meegegaan zijn? We gingen toch al met tegenzin. We hadden gehoord van een afkoelingsperiode van drie tot zes maanden in Nederland en dat we dan naar Ambon zouden gaan. (*NRC Handelsblad*, 27 januari 1978. Zie ook *Algemeen Dagblad*, 28 januari 1978. In: Smeets en Steijlen 2006: 82)

Vanuit Amersfoort werden zij per bus vervoerd naar één van de tijdelijke woonoorden. Dit waren onder andere voormalige kloosters, villa's, militaire complexen en Duitse concentratiekampen, zoals kamp Westerbork en kamp Vught. (Smeets en Steijlen 2006: 79-82)

De Nederlandse regering vond dat de Molukkers niet in Nederland konden blijven, er eigenlijk al niet hadden moeten komen en nu zij er eenmaal waren, zo snel mogelijk weer zouden moeten vertrekken. De opvang was er zodoende volledig op gericht om het de Molukkers onmogelijk te maken om te integreren of zelfs maar contact te hebben met de Nederlanders. Het duurde daarom decennialang voordat de Molukkers een duidelijke rechtspositie kregen. Formeel hadden zij de Indonesische nationaliteit waarmee zij het niet eens waren en in augustus 1951 kregen zij de status van vreemdeling. Intussen verschenen er steeds meer Molukkers op de arbeidsmarkt, en was het een goed idee geweest de hele groep het Nederlanderschap toe te kennen, maar dat wilden zowel de Molukkers, die zich als staatsburgers van de RMS beschouwden, als de Nederlandse regering, die ze zo snel mogelijk weg wilden hebben, niet. (Smeets en Steijlen 2006: 84-89)

3.4 De beginperiode in de woonoorden

Het leven in de woonoorden verliep in de beginperiode volgens vaste patronen, het waren een soort dorpen: de Molukkers hesen dagelijks de RMS-vlag, er was een kampbeheerder die probeerde er het beste van te maken, er waren Nederlandse koks die in het begin Hollandse maaltijden verzorgden, de kinderen speelden, de mannen deden militaire oefeningen in hun uniformen en de vrouwen hadden werkzaamheden van huishoudelijke aard. Het was belangrijk dat de rust en orde werden gehandhaafd. Er waren Molukse kampraden actief onder Nederlandse leiding, maar dat werden al snel tegenstanders van de kampleiding en de overheid. In augustus 1951 ontstonden er allerlei ongeregelde toestanden in de woonoorden die het gevolg waren van de hopeloze positie van de Molukse groep als gemeenschap van ballingen. Deze spanningen waren aanleiding om het Molukkersbeleid te reorganiseren. Er werd steeds meer rekening gehouden met de kans, dat de Molukkers langer dan gepland in Nederland zouden blijven. De voorzieningen in de woonoorden werden uitgebreid: de kinderen gingen naar school en kregen les van Nederlandse onderwijzers, de volwassenen volgden allerlei cursussen (die er weliswaar op waren gericht een beroep op de Molukken uit te oefenen), er kwamen medische voorzieningen en geestelijke verzorging.

Ook al was de groep in militair verband overgebracht en was er formeel geen sprake van een vlucht uit Indonesië, toch kon de groep worden beschouwd als een gemeenschap van ballingen. Men streefde naar een eigen staat, de RMS, en dat weerhield de Molukkers ervan terug te keren naar Indonesië, daar waren ze helemaal niet welkom. De Nederlandse regering wilde dat ze snel weg zouden gaan en gaf hen daarom ook niet de vluchtelingenstatus. De Molukse militairen werden na hun ontslag werkloze burgers en ook de strijd die zij daarna voerden om het ontslag aan te vechten verloren zij. (Smeets en Steijlen 2006: 73-78). 'Molukkers waren displaced persons: zij waren verplaatst, maar niet op hun plaats.' (Smeets en Steijlen 2006: 118)

Intussen verstreken de jaren en verschoof het zicht op een terugkeer steeds meer naar de toekomst. Zo kregen de woonoorden de functie van wachtruimten. Het leven in de kampen was niet prettig. De ruimte was beperkt, de kampen waren overbevolkt en er was sprake van verveling, omdat de meeste Molukkers (vooral in de beginjaren) de hele dag in het kamp waren. Er waren daardoor ook problemen op het terrein van de openbare orde. Desalniettemin integreerden de Molukkers heel langzaam, al was het in het begin alleen als deelnemers aan de Nederlandse consumptie maatschappij.

De blik bleef echter gericht op de Molukken. 'De Molukken zoals die voortleefden in de herinneringen.' (Smeets en Steijlen 2006: 144)

Aan het einde van de jaren vijftig beschreef de Commissie-Verweij-Joncker de positie van de Molukkers. Uit dat stuk bleek dat de Molukkers zich betrekkelijk snel hadden aangepast aan hun nieuwe situatie, maar dat tegelijkertijd hun sociaaleconomische positie zwak bleef. De commissie deed aanbevelingen op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt, waar de regering vervolgens geen praktische uitvoering aan gaf. Wel bereikte de commissie dat de Molukkers een pensioen van Nederland ontvingen in plaats van een Indonesisch pensioen.

3.5 De Tweede Generatie

Tot ongeveer 1970 was het Nederlandse regeringsbeleid gericht op de tijdelijkheid van het verblijf van de Molukkers en niet op integratie. Toen de Molukkers echter langer bleven, werd de overheid ertoe gedwongen maatregelen te treffen met een integratiebevorderend effect. De twee belangrijkste waren de invoering van de Zelfzorg, een regeling die bewerkstelligde dat de Molukkers zelf in hun onderhoud zouden moeten voorzien en het besluit tot sluiting van de woonoorden en het bouwen van nieuwe woonwijken tussen 1957 en 1960. In 1960 werd de eerste Molukse woonwijk opgeleverd. Er zouden ongeveer zestig van die wijken verschijnen. Niet alle Molukkers waren onverdeeld enthousiast, want niet alle wijken waren even gewild en soms moesten woonoorden met politiegeweld ontruimd worden.

Tussen 1960 en 1970 diende zich een 'jeugdvaartstuk' aan, omdat de Tweede generatie Molukkers in Nederland voor een aantal problemen zorgde. De jongere generatie bleek, (net als de generatie ervoor die ook wel de 'Anderhalve Generatie' wordt genoemd) ook leer- en taalachterstanden te hebben en dat maakte dat een groot deel van hen in het lager beroepsonderwijs terecht kwam. De meeste Molukse mannen kregen wel werk, maar vooral als ongeschoolde arbeider, waardoor hun positie vrij kwetsbaar was. De positie van de jongeren werd ook kwetsbaar, omdat zij zich door de overgang naar de woonwijken steeds meer manifesteerden in de Nederlandse maatschappij. Hun negatieve aspecten (baldadigheid, criminaliteit etc.) vielen het eerste op en ook hun positie op de arbeidsmarkt was zwak. Verschillende deskundigen waarschuwden voor de achterstanden van de Molukse leerlingen in het onderwijs, maar zonder resultaat, omdat de overheid net bezig was de bijzondere aandacht voor de Molukse gemeenschap op te heffen. Men wist toen ook niet of het om problemen van voorbijgaande aard ging, omdat het integratieproces nog in volle gang was of dat er een voedingsbodem was voor radicalisering. In de Molukse samenleving waren verschillende ontwikkelingen die wezen op het ontstaan van een generatieconflict. (Smeets en Steijlen 2006: 173, 206-207)

3.6 Molukse jongeren treden op de voorgrond

De jaren zestig vormden een omslagpunt in de geschiedenis van de Molukkers in Nederland. In deze periode traden Molukse jongeren op de voorgrond met een radicale benadering van het RMS-ideaal. Het was ook de tijd waarin de relatie tussen Nederland en Indonesië slecht was en een RMS-regering in ballingschap ontstond. Er was een vacuüm ontstaan in de RMS-organisatie als gevolg van de arrestatie van de leiders van de RMS-guerilla in 1963 op Ceram en de executie van Soumokil op 12 april 1966. Nu moest het voortouw worden genomen door de ballingen in Nederland. Als reactie op deze situatie vormde ir. J.A. Manusama, de president, een regering in ballingschap. Op initiatief van de Asser dominee S. Metiary werd de Badan Persatuan, Molukse Eenheidspartij opgericht met de

bedoeling dat het de enige belangenorganisatie zou zijn van het Molukse volk in Nederland. De Eenheidspartij vertegenwoordigde lange tijd de meerderheid van de Molukse gemeenschap.

De terechtstelling van Soumokil raakte de Molukse gemeenschap diep. Er waren demonstraties op diverse plaatsen in Nederland en burgemeesters kregen petitie aangeboden. De jongeren werden geraakt door het verdriet van de Eerste Generatie. Zij kozen voor nieuwe, fellere vormen van protest. Toen de weduwe van Soumokil in de zomer van 1966 samen met haar zoontje op Schiphol aankwam, was dat voor een aantal jongeren aanleiding tot brandstichting in de Indonesische ambassade, en later dat jaar deden Molukse jongeren een poging om de ambassade te bestormen.

De jongeren kwamen in de jaren zestig steeds opvallender in beeld en lieten zich regelmatig in negatieve zin gelden in het Nederlandse straatbeeld. Er was ook sprake van een generatieconflict. De belangrijkste oorzaak hiervan was de verhuizing naar de woonwijken, want hierdoor kregen de jongeren een grotere vrijheid. De sociale controle was vergeleken met de woonoorden een stuk minder en de jeugd kon zich gemakkelijker aan de invloed van de oudere generatie onttrekken. De verhoudingen tussen de jongere en de oudere generatie veranderden daardoor fundamenteel: de jongeren trokken zich steeds minder van de ouderen aan. (Smeets en Steijlen 2006: 208-217)

De groep jongeren die zich actief wilde inzetten voor de strijd groeide door de komst van een nieuwe beweging binnen de RMS: de Tamaela-beweging. Deze beweging vormde een tweede RMS-regering onder leiding van Tamaela, die een hardere koers wilde varen dan Manusama die juist sterk tegen geweld was. Zo groeide een potentieel aan jongeren die enerzijds ontevreden waren over het uitblijven van resultaten van de gevestigde Molukse leiders en anderzijds bezig was zich aan het toezicht van de Eerste Generatie te onttrekken. (Smeets en Steijlen 2006: 221)

Veel Molukse jongeren ontmoetten elkaar in de woonwijken om te praten over hun rol in de RMS-strijd. Er was naast kritiek op de eigen leiders ook veel onvrede over de houding van de Nederlandse bevolking. Toen in 1970 het staatsbezoek van de Indonesische president Soeharto werd aangekondigd kon een reactie van Molukse kant natuurlijk niet uitblijven. De jongeren die zich hadden losgemaakt van Manusama en Tamaela maakten plannen voor harde acties. Uiteindelijk gingen ook de gematigdere Manusama- en Tamaela-aanhangers meedoen. Op 31 augustus 1970 werd de Indonesische ambassadeurswoning in Wassenaar overvallen door een groep van 33 Molukkers. Daarbij kwam een agent om het leven en werden de aanwezigen gegijzeld. De ambassadeur wist te ontsnappen. De actievoerders eisten een gesprek tussen Manusama en Soeharto over de RMS-zaak, maar deze eis werd niet ingewilligd. Nadat de Nederlandse regering een gesprek met Manusama had toegezegd, gaven de actievoerders zich over.

De Nederlandse samenleving reageerde ontzet op de actie-Wassenaar en gaf de eerste generatie de schuld van het ontsporen van de jeugd. Aan Molukse kant stelde men zich achter de actievoerders op en werden de '33 van Wassenaar' als helden beschouwd. Hierdoor nam de actiebereidheid nog verder toe en werkte het als een katalysator voor veel Molukse jongeren die zich tot dan toe niet echt voor de Molukse politiek interesseerden. Door de actie-Wassenaar en de 'revolutionaire' sfeer die eromheen hing, kreeg de identiteit van de Molukse jeugd een duw in de richting van andere subculturele bewegingen, zoals Black Panther en Black Power. Die werden rolmodellen voor Molukse jongeren.

Het na de actie-Wassenaar beloofde gesprek tussen Manusama en minister-president De Jong op 7 oktober 1970 leverde niets op, want de laatste herhaalde het standpunt dat de Nederlandse regering zich niet wilde mengen in de RMS-kwestie en niet van plan was haar koers te wijzigen. Voor de Molukse jongeren was dit reden om zich harder op te stellen door middel van demonstraties en

protestacties. In 1974 werd tijdens een demonstratie het Vredespaleis bestormd, waren er hongerstakingen en werd het Garudakantoor in Amsterdam in brand gestoken.

Het is opvallend dat terwijl de interactie met de Nederlandse samenleving toenam, de Molukse jongeren zich daar steeds uitdrukkelijker van afkeerden. Zij wilden zich niet identificeren met hun Nederlandse omgeving, maar kozen voor internationale, revolutionaire iconen, zoals Bobby Seale (Black Panthers) en Che Guevara. Zo creëerden de jongeren een eigen subcultuur waarop de Eerste Generatie geen vat had en de RMS een wezenlijk onderdeel van hun identiteit werd.

3.7 Gijzelingsacties en overleg

Vanaf 1974 was er een stroming van jongeren die zich richtte op het voorbereiden van (gewelddadige) acties. Deze jongeren organiseerden zich in kleine groepjes, die ze werk- of kerngroepen noemden en waarin gediscussieerd werd over de RMS. Door één van de groepen werd in 1975 zelfs een poging tot gijzeling van koningin Juliana beraamd. De aanleiding hiervoor was, dat er op de Molukken RMS'ers waren gearresteerd en gemarteld. Er werden ook groepen gevormd die van plan waren naar de Molukken te reizen om daar te gaan vechten. Zij verzamelden daartoe geld en wapens en bereidden zich voor op gewelddadige acties.

Uit een van deze groepen ontstond de 'groep Amsterdam', van wie één van de leden, Eli Hahury, het plan bedacht om in Nederland een gijzeling uit te voeren. Hij verzamelde een groep van zeven Molukse jongeren om zich heen, onder wie Cornelis Thenu. Zij stopten op 2 december 1975 bij het plaatsje Wijster een trein. Ze gijzelden 54 personen, waarbij drie mensen om het leven kwamen. Na twaalf dagen kwam er een einde aan de gijzeling doordat de gijzelnemers zich overgaven aan Manusama, die hen daarna overdroeg aan de Nederlandse regering. Twee dagen na het begin van de treinkaping overvielen zeven Molukse vrienden van de treinkapers het Indonesische consulaat in Amsterdam. Deze gijzeling was een spontane actie waarmee men steun aan de treinkapers wilde betuigen. Ook hierbij viel een dode, een medewerker van het consulaat.

Door de treinkaping kreeg de Molukse kwestie, de onderdrukking van de Zuid-Molukkers in Indonesië en een onafhankelijke RMS, in een klap internationaal bekendheid. De beelden van de Molukse jongeren naast de trein gingen de hele wereld rond. Het werden iconen van traumatische gebeurtenissen die nooit meer zouden verdwijnen uit het Nederlandse collectieve geheugen. (Smeets en Steijlen 2005: 232-240)

Mede naar aanleiding van de gijzelingsacties werden in de daarop volgende jaren drie maatregelen getroffen: in 1975 werd het akkoord van Wassenaar gesloten met daarin maatregelen om de relatie tussen de Molukkers in Nederland en Indonesië te verbeteren, in 1976 kwam er een inspraakorgaan Welzijn Molukkers en eveneens in 1976 werd de gemengde commissie Köbben-Mantouw opgericht. Deze commissie die bestond uit Zuid-Molukkers en Nederlanders zou onderzoeken hoe gebeurtenissen als de gijzelingen in de toekomst voorkomen konden worden.

Niettemin waren er in 1976 nog altijd veel radicale jongeren die teleurgesteld waren in hun leiders en ontevreden over de realisering van het RMS-ideaal. Bovendien waren er andere ontwikkelingen die aanleiding gaven tot nieuwe escalaties. Zo werd op gewelddadige wijze een woonoord in Vaassen ontruimd met behulp van de Koninklijke Marechaussee. Na deze ontruiming werden verschillende Molukse woonwijken geconfronteerd met politiegeweld tijdens wapenzoekacties. Het machtsvertoon werd gezien als de manier waarop de Nederlandse overheid blijkbaar met Molukkers omging. Net als in 1975 waren er jongeren bezig met het voorbereiden van nieuwe acties. Het ging om twee gijzelingsacties die beide op 23 mei 1977 werden uitgevoerd: in

Bovensmilde gijzelden vier Molukkers de kinderen en onderwijzers van een lagere school en bij het dorpje De Punt gijzelden negen jongeren, onder wie een vrouw, een trein. Als legitimering voor hun acties noemden zij onder meer de magere resultaten van de Commissie-Köbben-Mantouw. Zij waren van mening dat de Nederlandse regering hun alleen maar de keuze gaf tussen óf zich aan te passen óf terug te keren naar Indonesië, wat zij zagen als respectievelijk het opgeven van hun eigenwaarde of zich onderwerpen aan het fascistische regime van Soeharto.

Nadat Molukse onderhandelaars er niet in waren geslaagd om de eisen van de gijzelnemers in te willigen en die bleven vasthouden aan hun eisen (vrijlating van alle Molukkers die om politieke redenen gevangenzaten en de stopzetting van alle steun aan Soeharto) raakten de acties in een impasse. De Nederlandse regering besloot daarom om de trein en de school door middel van geweld te heroveren. In de ochtend van zaterdag 11 juni ramden pantservoertuigen de school en vielen mariniers de trein aan. Twee gegijzelden en zes kapers kwamen hierbij om het leven.

De gewelddadige afloop van de acties zorgde niet alleen voor een schok in de Nederlandse samenleving, maar vooral in de Molukse gemeenschap, die totaal geen behoefte had aan opnieuw verstoorde relaties. Maar beide gemeenschappen kwamen niet bij elkaar, want de Nederlanders stonden na de gebeurtenissen in 1975 niet meer open voor enige uitleg over de achtergrond van de gijzelingen. De begrafenis van de zes jongeren werd bijgewoond door zo'n zesduizend Molukkers en was een uiting van saamhorigheid: het ging om jonge mensen die waren gestorven voor hun ideaal. Voor veel Nederlanders was het een teken van steun aan de radicale actievoerders. (Smeets en Steijlen 2005: 241-257)

In 1978 volgde nog één laatste actie. Ondanks dat de verhoudingen tussen de Molukse gemeenschap en de Nederlanders inmiddels weer wat waren verbeterd, vond er opnieuw een gijzeling plaats. Op 13 maart overvielen drie Molukse jongens het Provinciehuis in Assen en eisten onder meer de vrijlating van de Molukkers die in de gevangenis zaten wegens eerdere acties. Zij executeerden hierbij een werknemer van het Provinciehuis om de ernst van hun eis kracht bij te zetten. Toen het Provinciehuis werd ontzet, tijdens een vuurgevecht viel een tweede slachtoffer onder de gijzelaars. Hij overleed een maand later aan zijn verwondingen. De actievoerders werden gearresteerd en kregen vijftien jaar gevangenisstraf. Zij kregen geen steun vanuit de Molukse gemeenschap en werden afgeschilderd als desperado's. (Smeets en Steijlen 2005: 265-266)

4. Analyse

In dit hoofdstuk onderzoek ik op grond van de concepten ontwikkeld in hoofdstuk 2, en met de achtergrondkennis van de geschiedenis van de Molukse gemeenschap in Nederland de eerder genoemde werken: eerst het non-fictie werk *Korban* van Cornelis Thenu en daarna de literaire werken *Snijden en stikken. Het verhaal van kleermaker Boeng* van Yvon Muskita en *Gesloten koffers* van Sylvia Pessireron.

4.1 *Korban* (1998) van Cornelis Thenu

4.1.1 Biografie Cornelis Thenu

Cornelis Thenu werd in 1957 in kamp Westerbork geboren, dat de naam Schattenberg had gekregen, toen de Molukkers het in maart 1951 betrokken. Hij woonde er met zijn ouders en elf broers en zusters tot april 1970. Zijn vader behoorde tot de actiegroep die in Wassenaar de ambtswoning van de Indonesische ambassadeur bezette. Deze actie was gericht tegen de Nederlandse regering die president Soeharto had uitgenodigd voor een bezoek aan Nederland, terwijl hij verantwoordelijk was voor de executie van Soumokil, de politiek leider van de RMS. (Thenu 1998: 12-27)

Thenu was in 1975 de jongste van de gijzelnemers bij de treinkaping bij Wijster. In 1998 verscheen zijn verslag van de gebeurtenissen in boekvorm. Hij gaf het als titel: *Korban, het verhaal van een Molukse activist*. De uitgeverij beval het aan als 'het eerste publieke verslag van een van de Molukse actievoerders', maar dat was niet helemaal waar. In 1972 was er al een boek verschenen van Tete Siahaya. Hij was een van de actievoerders van de bezetting van de ambassade in Wassenaar. Het boek, getiteld *Mena - Muria*, vrij vertaald: Eén voor allen, Allen voor één, ging over de acties tegen de Indonesische overheid in 1966 en 1970. Er was bovendien al eerder een verslag over de treinkaping bij Wijster gepubliceerd in 1980 door Abe Sahetapy, één van de gijzelnemers. Het boek, getiteld *Minnestrijd voor de RMS*, was door sympathisanten uitgegeven in eigen beheer en vooral gericht op een lezersgroep van Molukse insiders. Later schreef Sahetapy nog een boek, met als titel *Tawanan* (gevangenschap), over zijn verblijf in verschillende penitentiaire instellingen. (Straver 2007: 299-300)

Thenu schreef zijn boek pas veel later, namelijk tussen 1995 en 1998 in het Moluks-Maleis. Het manuscript werd in het Nederlands vertaald door Shirley Bernardus. Thenu liet zich tijdens het schrijven van *Korban* bijstaan door Marion Bloem en Ivan Wolffers, beiden publicisten met een ruime ervaring. Zijn boek had meer het karakter van een 'publiek verslag' dan de boeken van Sahetapy. Hij wilde met zijn boek ook de niet-Molukkers bereiken 'opdat ze beter inzicht krijgen in onze geschiedenis en onze motieven.' (Thenu 1998: 189)

4.1.2 Titelverklaring en opdracht

De titel 'Korban' is Moluks-Maleis en betekent 'offer' of 'totale overgave'. De groep actievoerders was bereid te sterven voor hun ideaal. Thenu draagt zijn boek op aan zijn ouders en zijn vriend Eliza Hahury. Hahury was de initiatiefnemer van de treinkaping en tijdens de gijzeling Thenu's mentor. Op 10 juni 1978 pleegde hij tijdens zijn gevangenschap zelfmoord.

4.1.3 Opbouw en inhoud

Het boek telt 192 pagina's en heeft een voorwoord waarin Thenu vertelt hoe hij op het idee kwam om zijn boek te schrijven, tien hoofdstukken met titels die de lading dekken, zoals 'Westerbork' en 'De actie duurt voort' en een nawoord. Op de laatste bladzijde van het boek staat een lijst van gebruikte afkortingen. De gebeurtenissen worden in chronologische volgorde verteld, geregeld onderbroken met korte passages waarin Thenu de historische achtergrond van de gebeurtenissen weergeeft of andere achtergrondinformatie. Die laatste bestaat voornamelijk uit kennis die hij heeft opgedaan door betrokkenen te interviewen voor zijn boek. Thenu's vertelstijl is helder, meestal zakelijk, gereserveerd en soms zelfs wat afstandelijk.

De eerste twee hoofdstukken verhalen over Thenu's jeugd in Westerbork en het radicaliseringsproces van hemzelf en andere Molukse jongeren. In het derde hoofdstuk beschrijft Thenu de voorbereiding van de treinkaping en de motieven van de actievoerders. In hoofdstuk 4 beschrijft Thenu hoe hij afscheid van zijn ouders neemt en legt hij uit dat hoewel er allerlei gedachten door zijn hoofd spookten, deze actie een bewuste keuze was:

De keus om deel te nemen aan deze actie hield in dat mijn leven geen waarde meer zou hebben. Ik zou alles opgeven. Mijn vrienden en familie achterlaten en niet weten of ik nog terug zou komen. Vanwege de overtuiging dat ik voor een rechtvaardige strijd alles moest achterlaten kon ik gaan. [...] Het kon niet anders, er was geen andere keus. De liefde voor mijn volk woog zwaarder. (Thenu 1998: 58-59)

Hij vertelt in dit hoofdstuk ook over het plan: ze zouden een trein tot stilstand brengen en van de autoriteiten eisen dat er een bus kwam die hen samen met de gijzelaars naar Schiphol zou brengen. Ze zouden de gijzelaars vrijlaten in ruil voor Molukse jongeren die vastzaten en daarna vertrekken naar Benin. In Benin wilden ze een militaire training volgen en een cellenstructuur opzetten om in de Zuid-Molukken de vrijheidsstrijd te ondersteunen. In hoofdstuk 5 en 6 beschrijft Thenu het verdere verloop van de actie, vanaf 3 tot en met 11 december 1975, vertelt hij over de slachtoffers die zij maakten en over hoe de groep zich uiteindelijk op 14 december 1975 overgeeft. In hoofdstuk 7 tot en met 9 schrijft Thenu vervolgens zevenenzestig pagina's over de nasleep: de rechtszaak en de bijna negenenhalf jaar durende periode die hij in detentie heeft doorgebracht. In het laatste hoofdstuk schrijft hij over zijn terugkeer in de maatschappij. Het boek eindigt met een nawoord waarin Thenu uitlegt hoe hij tot het besluit is gekomen om over zijn persoonlijke ervaringen en de Molukse zaak te schrijven.

4.1.4 Kenmerken van postkoloniale theorie in *Korban*

Korban heeft als ondertitel *Het verhaal van een Molukse activist* en is het verhaal van iemand die rechtstreeks was betrokken bij de treinkaping bij Wijster. In zijn boek geeft Thenu een representatie van de geschiedenis die voorafging aan de kaping, de treinkaping zelf en de nasleep ervan. Dit maakt het boek, dat tot non-fictie behoort, niet geschikt voor een volledig literaire analyse, maar wel voor een analyse die is gebaseerd op de postkoloniale theorie.

Het land van herkomst - het land van aankomst

Thenu idealiseert in Korban de Zuid-Molukken niet zozeer, hij is in Nederland geboren, maar heeft wel kritiek op de Nederlandse overheid en het Nederlandse volk. De Nederlandse regering heeft het Zuid-Molukse volk al op de Zuid-Molukken in de steek gelaten en was er medeverantwoordelijk voor dat het niet lukte om een onafhankelijke RMS op te richten: 'Toen [...] duidelijk werd dat de Nederlandse regering op grond van haar economische en politieke belangen in Indonesië, haar verplichtingen tegenover het Zuid-Molukse volk ongetwijfeld niet zou nakomen, waagden de Javanen het om ook dit laatste stuk van de Indonesische archipel aan hun imperium toe te voegen.' (Thenu 1998: 18) Thenu voegt daaraan toe dat het een ongelijke strijd was, omdat een overmacht van troepen en materieel, aangevoerd door Nederlandse schepen, het eiland Ambon overviel. De Koninklijke Paketvaart-Maatschappij vervoerde in 1950 twaalfduizend Indonesische militairen naar de Zuid-Molukken. De strijd in de Zuid-Molukken heeft op sommige eilanden jaren geduurd. (Thenu 1998: 18)

Hij vindt Nederland het land van de wetten en regels waarachter men zich verschuilt: 'Altijd weer wist men zich op formele gronden vrij te praten van de eigen verantwoordelijkheid.' (Thenu 1998: 47). Een ander punt van kritiek is dat Nederlanders volgens hem gevoelloze mensen zijn: 'Als het er voor ons op aankwam, was er van Nederlandse zijde slechts kille onverschilligheid.' (Thenu 1998: 47) Terugkeren naar de Molukken is echter geen optie, want Soeharto, de toenmalige president van Indonesië, voert er een dictatoriaal bewind. Nederland werkte er tot aan zijn val aan mee. Volgens Thenu speelden economische belangen de enige rol bij het instandhouden van de betrekkingen en hadden de onderdrukte volken in Indonesië het nakijken. (Thenu 1998: 189)

Marge - centrum

Al meteen na hun aankomst in 1951 werden de Molukkers ver van de Nederlandse samenleving gehouden en hield de Nederlandse regering zich niet bezig met de vrijheid van het volk dat in de Zuid-Molukken achterbleef. 'Bij aankomst werden alle Molukse KNIL-militairen ontslagen uit Nederlandse dienst en ondergebracht in concentratiekampen die uit de periode 1940-1945 waren overgebleven,' schrijft Thenu. (Thenu 1998: 19) De Molukkers werden in de marge gedrukt, zowel letterlijk als figuurlijk, terwijl de Nederlandse overheid en bevolking, die tot het centrum behoorden, nauwelijks oog hadden voor de RMS-zaak. De Zuid-Molukse ex-KNIL-militairen die altijd trouw en loyaal waren geweest aan de Nederlandse regering, voelden zich nu in de steek gelaten. (Thenu 1998: 23)

Na vijftientig jaar vreedzaam actievoeren om de aandacht op de RMS-kwestie te vestigen, was de groep jongeren rondom Hahury de mening toegedaan dat het recht van de Molukken op zelfbeschikking een gewapende strijd rechtvaardigde. Het geduld was op. De kiem voor deze gewelddadige actie was echter al jaren eerder gelegd, toen koningin Juliana naar aanleiding van de onafhankelijkheid van Suriname op 25 november 1975 de opmerking maakte, dat ieder volk recht op onafhankelijkheid heeft. Deze uitspraak gebruikten de Molukse treinkapers later voor hun verklaring aan het Nederlandse volk, omdat zij vonden dat de regering haar historische verantwoordelijkheid ontliet. De tweede reden voor de omslag naar gewelddadigere acties was de Nederlandse samenwerking met het dictatoriale regime van Soeharto en de gevoelde desinteresse en hypocrisie:

De regering sloeg zich op de borst als het ging om het zich inzetten voor de goede zaak van andere onderdrukte volken. Men verzette zich tegen het dictatoriale regime van Pinochet en

parlementariërs liepen voorop tijdens een demonstratie om hun steun en sympathie te betuigen voor de Basken in Spanje, ondertussen doof voor de vraag om hulp van het Molukse volk in eigen land. (Thenu 1998: 47)

De Nederlandse regering had beloofd dat zij zich na de actie-Wassenaar positief zou inzetten voor de Molukse zaak, maar het tegenovergestelde gebeurde. Volgens Thenu kregen parlementariërs er geen genoeg van de Molukse zaak af te kraken en dacht men de zaak in de doofpot te kunnen stoppen. (Thenu 1998: 47) De derde rechtvaardiging die Thenu noemt, was dat bijna alle Molukse jongeren het, gezien de gebeurtenissen elders in de wereld, tijd vonden om te zoeken naar andere mogelijkheden om op te komen voor de zaak van in de marge gedrukte groepen. Het ging immers niet alleen om de Molukkers in Nederland, maar ook om die in de Zuid-Molukken die onderdrukt werden door Soeharto. In verschillende landen werden in die periode harde acties gevoerd naar aanleiding van politiek onrecht door onder andere de PLO, de IRA en de BlackPanther-beweging. Deze waren een voorbeeld voor de Molukse treinkapers.

Hybriditeit

Cornelis Thenu maakt deel uit van de Tweede Generatie Molukkers en is in 1957 in Nederland geboren. Hij behoorde tot de groep geïsoleerd en in ballingschap levende Molukkers in Nederland en had nauwelijks contact met Nederlanders. Hij volgde Nederlands onderwijs, maar spreekt en schrijft in het Maleis. Zijn boek schreef hij eveneens in het Maleis. Hybriditeit speelt net als bij de Eerste Generatie geen rol in zijn identiteit, want hij beschouwt zichzelf niet als Molukse Nederlander, maar als een Molukker. Hij is niet geworteld in Nederland. Bij hem speelt de kwestie rondom zijn identiteit, die kenmerkend is voor veel migrantenliteratuur, daarom geen enkele rol.

Net als de Eerste Generatie is zijn blik nog altijd gericht op de Zuid-Molukken en hoopt hij ooit terug te kunnen keren. Hij gelooft nog steeds in de RMS: 'Mijn idealen en de overtuiging van ons zelfbeschikkingsrecht zijn niet veranderd.' Aan het eind van zijn boek geeft hij blijk van hoop voor de toekomst, want de situatie in Indonesië en de Molukken is enigszins verbeterd: 'de (mensen) durven nu de straat op te gaan om te demonstreren. De gebeurtenissen zijn in een stroomversnelling gekomen waarvan niemand ooit heeft durven dromen. Het is nog maar het begin.' (Thenu 1998: 189-190)

Zelfbeeld

Het leven van de groep Molukkers die naar Nederland werd verplaatst, raakte totaal ontwricht nadat ze werden ondergebracht in de 'tijdelijke' woonoorden. Thenu en zijn familie kwamen in Kamp Schattenberg terecht dat was 'voorzien van hoge hekken en prikkeldraad met daaromheen een sloot van bijna drie meter breed.' (Thenu 1998: 19-20) Vooral voor de mannen was het moeilijk, zij waren als militairen in heel Indonesië geweest en voelden zich nu gevangen: ze konden geen kant meer op nadat ze uit het KNIL waren ontslagen en van de overheid niet mochten werken. Dat had tragische gevolgen, want daardoor was 'hun gevoel van eigenwaarde afgenomen, ze waren ineens werkloze burgers geworden die vanaf nul moesten beginnen om hun bestaan nieuwe invulling te geven.' (Thenu 1998: 19)

Thenu begreep pas later wat de Eerste Generatie had moeten doormaken en hoe bepalend hun ervaringen geweest waren voor hun verdere leven: hun bestaan was onzeker geworden, ze hadden geen enkele status meer nu ze in ballingschap leefden in een land dat hun vreemd was, ze spraken de

taal niet en 'door het isolement waarin ze leefden was het godsonmogelijk de taal te leren. De vraag wanneer ze naar huis zouden gaan, liep als een rode draad door hun leven.' (Thenu 1998: 20).

Het grote verhaal - het kleine verhaal

Korban is een goed voorbeeld van het 'kleine' verhaal waarin wordt beschreven wat zich in de marge heeft afgespeeld en dat nog niet was opgenomen in de geschiedenis, het grote verhaal. In het nawoord legt Thenu uit hoe hij tot het besluit is gekomen om over zijn persoonlijke ervaringen en de Molukse zaak te schrijven: '(het) komt voort uit het feit dat er nauwelijks Molukse geschiedschrijving is te vinden over de RMS-strijd in de jaren zeventig.' (Thenu 1998: 187) Molukse jongeren van de Derde en Vierde Generatie benaderden Thenu wél steeds met vragen over de acties die tussen 1975 en 1978 in Nederland hadden plaatsgevonden. Alle Molukkers vragen zich namelijk op een dag af waarom zij in Nederland wonen en waarom zij hier gekomen zijn. Volgens Thenu zijn de Molukse leiders en de grote Molukse politieke organisaties ernstig tekortgeschoten in de informatievoorziening.

Voor zichzelf is het vastleggen van zijn ervaringen ook belangrijk, zo schrijft Thenu:

Geleidelijk aan worden de acties van Molukkers in de jaren zeventig afgedaan als te betreuren incidenten, terwijl er voor ons een goede reden was om tot actie over te gaan. Het waren niet zozeer incidenten als gebeurtenissen die in historische context geplaatst moeten worden. Wij meenden iets duidelijk te moeten maken en hebben de keuze gemaakt daarvoor dingen te doen die grote gevolgen voor anderen en onszelf hadden. Het is belangrijk om aandacht te vragen voor onze Molukse kijk op de geschiedenis van die tijd. (Thenu 1998: 188-189)

Thenu richt zich ook op niet-Molukkers 'opdat ze beter inzicht krijgen in onze geschiedenis en onze motieven.' (Thenu 1998: 189) Hiermee is zijn verhaal duidelijk bedoeld als aanvulling op de geschiedenis en vormt zijn relaas de 'andere kant van het verhaal'.

Die andere kant betreft voor Thenu en de andere treinkapers voor een belangrijk deel het falen van de Nederlandse overheid, niet alleen tijdens de actie, maar ook in de periode ervoor. Hun problemen en hun strijd voor een onafhankelijk staat in de Zuid Molukken werden van meet af aan vrijwel genegeerd.

Voor zijn boek hield Thenu een aantal interviews met mensen die waren betrokken bij de gijzeling. Volgens Pessireron, één van de onderhandelaars aan Molukse zijde deed men maar wat, men wist van toeten nog blazen: 'Ze (de Nederlandse regering) speelden poker ondanks het feit dat er al twee slachtoffers waren gevallen.' De gijzeling had veel minder dramatisch kunnen zijn als men bijvoorbeeld had toegestaan het pamflet van de actievoerders voor te lezen voor de televisie: 'Het derde slachtoffer, Bierling, had niet hoeven te vallen als men in ieder geval deze ene eis had ingewilligd.' (Thenu 1998: 77)

4.1.5 Representatie van de treinkaping bij Wijster

Zoals eerder opgemerkt, beschrijft Thenu meestal op zakelijke, soms wat afstandelijke wijze de voorbereiding, het verloop, de afloop en de nasleep van het gijzelingsdrama. Hij geeft voornamelijk

een feitelijk verslag dat hij naarmate de actie langer duurt, voorziet van gedachten of emoties. Tijdens de eerste uren van de actie beschrijft hij emotioneel hoe hij hun eerste slachtoffer, de doodgeschoten machinist aantreft: 'Toen ik terugliep zag ik iets verder de machinist liggen. Hij was al overleden. [...] Terwijl ik hem afdekte vroeg ik me af hoe dit had kunnen gebeuren.' (Thenu 1998: 64) Over de reactie van de actievoerders op de vermoorde machinist merkt hij op: 'De sfeer was erg gespannen.' (Thenu 1998: 64)

Tijdens de gijzeling blijkt al snel dat de overheid tijd rekt, ultimatum overschrijdt en niet aan de eisen van de actievoerders tegemoet komt. De onrust onder de gijzelaars neemt daardoor toe. Daarop besluit men weer een slachtoffer te maken. Thenu wordt gevraagd om een man neer te schieten. Nu maakt Thenu de lezer wél deelgenoot van zijn emoties: 'Ik voelde me ellendig (...) Het was heel moeilijk om mezelf te dwingen door te gaan en mijn harde masker op te houden.' (Thenu 1998: 68)

De Nederlandse overheid liet tijdens de gijzeling keer op keer niets van zich horen en deed 'of ze achterlijk was.' (Thenu 1998: 69) Thenu keek hier echter niet van op, de overheid 'bagatelliseerde ons probleem en nam [...] de Molukse zaak niet serieus.' (Thenu 1998: 69) De overheid wist al geruime tijd dat de Molukkers aandacht vroegen voor de RMS-zaak, maar in het crisiscentrum reageerde men alsof men geen idee had wie de Zuid-Molukkers waren en waarvoor ze stonden. Tijdens de onderhandelingsgesprekken was de houding van Nederlandse zijde onvermurwbaar en ongeïnteresseerd. Volgens Thenu had aan de actie veel sneller een einde kunnen komen 'als men maar gewoon had getoond te begrijpen wat ons bezielde, als men onze zaak serieus had genomen in plaats van ons belachelijk te maken'. (Thenu 1998: 70)

De actievoerders vonden dat de eerste dag van de actie erg tegenviel en omdat er weer een ultimatum was verstreken en er geen reactie was gekomen op de gevraagde bus, 'viel het tweede slachtoffer.' (Thenu 1998: 70) Zonder details over de identiteit van de man en weer zonder gevoel doet Thenu hiervan verslag. Steeds opnieuw negeerde de Nederlandse overheid de gestelde ultimatum en zo werd een totale patstelling bereikt: beide partijen geven niet aan elkaar toe en er valt een derde slachtoffer. Nu pas schrijft Thenu over hun gevoelens: 'Onze groep was hierna aangeslagen. Al hadden we de hele boel opgeblazen, het zou de regering niets hebben uitgemaakt.' (Thenu 1998: 77) De groep was in een rol gemanoeuvreed om te volharden in hun actie. De Nederlandse overheid gaf geen strobreed toe, wilde het zelfbeschikkingsrecht van de Zuid-Molukken niet erkennen en was niet van plan haar fouten en grove schendingen tegenover het Molukse volk toe te geven. Thenu verwoordt de gevoelens van diepe teleurstelling van het Molukse volk en trekt de volgende conclusie:

Tegenover drieënhalve eeuw kolonisatie stond, tot nog geen vijftig jaar geleden, absolute trouw van ditzelfde volk aan de Nederlandse driekleur. In de afgelopen vijftig jaar waarin het Molukse volk werd onderdrukt door Indonesië, had Nederland geen moment de helpende hand gereikt. Nu met gewapende hand door ons actie werd gevoerd voor de erkenning van het Zuid-Molukse volk, telden zelfs de levens van haar eigen mensen niet. Het was niet anders. Nederland kon niet de hand in eigen boezem steken. (Thenu 1998: 86)

De contactpersonen drongen er inmiddels sterk op aan het bejaarde echtpaar Bangers vrij te laten, tot grote opluchting van Thenu die zich zorgen om hen maakte. Meneer Bangers was nogal in de war en besefte niet goed wat er aan de hand was. De oude man maakt verdrietige gevoelens bij Thenu los:

Het raakte me zeer dat de man naar huis wilde. Tegelijkertijd moest ik denken aan onze ouders die het er altijd over hadden dat ze weer naar huis zouden gaan. Inmiddels waren ze al vijftientig jaar verder en hoopten nog steeds op die ene dag die nog komen moest. Het was allemaal zo pijnlijk. (Thenu 1998: 89)

Omdat de contactpersonen hadden gezegd dat de actievoerders moesten nadenken over de gevolgen van hun acties voor de Molukkers in Nederland en de situatie op de Zuid-Molukken, werd er gestemd over het beëindigen van de actie. De belangrijkste reden om ermee te stoppen was dat de Indonesische regering had bedreigd met represailles op de Molukken als de actievoerders door zouden gaan. De meeste actievoerders vonden dat zij zich moesten overgeven, maar Thenu niet. Hij moest zich echter neerleggen bij het besluit van de groep. Het laatste gesprek met de contactpersonen had voor de meesten de doorslag gegeven, want daarin had: 'Njonja Soumokil, onze Ibu-Maluku' - moeder van het Molukse volk - [...] op de overgave aangedrongen vanwege de contacten die zij onderhield met onze mensen in de Molukken.' De actievoerders spraken eerst nog af dat zij allemaal de verantwoordelijkheid zouden dragen voor de actie en de drie slachtoffers en zo kwam er op 14 december een einde aan de gijzeling.

4.1.6 Conclusie

Na de executie van president Soumokil, Thenu was toen negen jaar, heerste er grote verslagenheid in de Molukse gemeenschap. De Molukkers waren diep geraakt en het verdriet was groot. De vrouw van Soumokil en haar zoontje Thommy kwamen naar Nederland. Thommy kwam bij Thenu op school. Deze gebeurtenissen maakten diepe indruk op Cornelis Thenu en maakten dat hij zich bewust werd van zijn Molukse identiteit en interesse kreeg in de geschiedenis van het Molukse volk in Nederland. Zijn ouders en andere Molukse ouderen vertelden hem verhalen over hun komst naar Nederland en de situatie in Indonesië die aanleiding was voor de Nederlandse overheid om de Molukse militairen en hun gezinnen naar Nederland over te brengen.

In zijn representatie van de geschiedenis die voorafging aan de acties en die Thenu alleen kende via de verhalen van Eerste Generatie Zuid-Molukkers, gaat hij vooral in op de moeilijke politieke situatie die op de Zuid-Molukken was ontstaan vanaf het moment dat de onafhankelijke staat RMS werd uitgeroepen en de rol die de Nederlandse regering daarin had gespeeld. De Zuid-Molukkers hadden gerekend op steun van Nederland, maar kregen die niet: 'Toen [...] duidelijk werd dat de Nederlandse regering op grond van haar economische en politieke belangen in Indonesië, haar verplichtingen tegenover het Zuid-Molukse volk ongetwijfeld niet zou nakomen, waagden de Javanen het om ook dit laatste stuk van de Indonesische archipel aan hun imperium toe te voegen.' (Thenu 1998:18)

Thenu legt uit hoe er daarna een militair regime werd ingesteld, waarbij het noodzakelijk was dat politieke tegenstanders werden verbannen, dat vervolgens de bodemschatten werden leeggeroofd en de concessies voor de voedselrijke zeeën door Indonesië onder andere aan Japan werden verpacht en hoe de guerrillastrijd vanaf het eiland Ceram werd voortgezet. De Nederlandse autoriteiten gingen in de loop van 1950 weg uit Indonesië en zorgden ervoor dat vierduizend Molukse KNIL-militairen en hun gezinnen die op dat moment op Java verbleven op militair bevel werden overgebracht naar Nederland. (Thenu 1998: 18)

Thenu beschrijft hoe de Molukkers 'door hun blindelings vertrouwen in Nederland en het respect voor de driekleur [...] als een kudde naar de slachtbank waren geleid.' (Thenu 1998: 27) en

hoe daarna ‘alle Molukse militairen [werden] ontslagen uit Nederlandse dienst en ondergebracht in concentratiekampen die uit de periode 1940-1945 waren overgebleven.’ (Thenu 1998: 19). Door deze woorden te kiezen, schildert hij de Nederlandse autoriteiten negatief af om te benadrukken hoe verkeerd zij hebben gehandeld. Thenu realiseerde zich pas later hoe moeilijk de Eerste Generatie het had gehad, want zelf had hij het fijn in het kamp. Hij ‘ervoer het kamp als een plek waar je heerlijk kon spelen in de bossen en op de grote voetbalvelden.’ (Thenu 1998: 20)

Het tweede moment waarop Thenu zich bewust werd van zijn Molukse identiteit, was nadat hij een toneelstuk had bezocht over het ontstaan van de RMS en de guerrillastrijd op Ceram. Omdat de mensen na afloop huilden en werd er gezegd dat de Tweede Generatie de strijd moest overnemen, was Thenu diep onder de indruk. Thenu was toen 11 jaar. In die tijd kregen de Molukkers in het kamp te horen dat zij van de Nederlandse regering moesten verhuizen naar nieuwe woonwijken, maar daar was bezwaar tegen aangezien men nog altijd dacht dat het verblijf een tijdelijk karakter zou hebben. Voor Thenu was de verhuizing een belangrijk moment: ‘Mijn bewustwording van de Molukse strijd en de problematiek van onze aanwezigheid in Nederland kwam [...] in een stroomversnelling.’ (Thenu 1998: 21)

Na de verhuizing naar de wijk Bovensmilde in 1970 joeg de Nederlandse regering de Molukse gemeenschap weer tegen zich in het harnas door president Soeharto uit te nodigen voor een staatsbezoek. Men voelde zich in een hoek geduwd en voor de Tweede Generatie Molukse jongeren was nu de maat vol. Alle vreedzame acties om aandacht te vestigen op de Molukse zaak waren mislukt en de Nederlandse regering liet de Molukse gemeenschap voortdurend in de steek: ‘Zo trouw en zo loyaal als de ouderen waren geweest aan de Nederlandse regering, zo opstandig en vol afkeer werd de houding van de Tweede Generatie Molukkers in Nederland,’ zegt Thenu hierover. (Thenu 1998: 23)

Uit de manier waarop Thenu de geschiedenis representeert, valt in de eerste plaats op dat hij de nadruk legt op het falen van de Nederlandse regering: ‘Door de rol die Nederland in de geschiedenis heeft gespeeld, is de regering lange tijd door het Molukse volk verantwoordelijk gesteld voor de situatie waarin ze terecht was gekomen,’ schrijft hij. (Thenu 1998: 23) En in de tweede plaats legt hij uit dat de diep gevoelde emoties van heimwee, boosheid, frustratie en verdriet van de Eerste Generatie Molukkers, de tijdgeest en de uitspraak van koningin Juliana belangrijke drijfveren waren voor hem en een aantal Molukse jongeren, om over te gaan tot harde acties. Thenu zag zijn medewerking aan de gijzelingsactie als een daad voor zijn volk. Met zijn boek wilde Thenu een beeld schetsen van de geschiedenis die aan de actie voorafging en zijn persoonlijke motieven voor zijn deelname. Het deel over de tijd die hij in detentie doorbracht, voegt echter weinig toe aan die geschiedenis.

4.2. *Snijden & stikken. Het verhaal van kleermaker Boeng (2008) van Yvon Muskita*

4.2.1 Biografie Yvon Muskita

Snijden en stikken. Het verhaal van kleermaker Boeng is de debuutroman van de Haagse auteur en beeldend kunstenaar Yvon Muskita (1958). Muskita is geboren in een opvangkamp in Venray. In dit kamp zaten maar weinig mannen met een militaire achtergrond, die zaten meer in kampen in het noorden van Nederland. Zelf verliet ze het kamp al op jonge leeftijd en groeide op in een Hollands pleeggezin. Daar was ze achteraf heel blij om, want in dat gezin leerde ze voor zichzelf op te komen en het stelde haar in staat om te studeren aan de Lerarenopleiding en de Rijksacademie in Amsterdam.

In 2005 studeerde zij af aan de Schrijversvakschool in de richting proza en begin 2008 verscheen haar boek.

Haar boek is niet het resultaat van een terugdenken aan haar eigen jeugd, maar van een bewuste verdieping in de levens van Molukse Nederlanders. 'Het was vooral de uitdaging over Molukkers te schrijven zonder die duivelse treinkaping,' zegt Muskita in een interview in het Algemeen Dagblad. (<<http://www.ad.nl/ad/nl/1040/Den-Haag/article/.../De-treinkaping-voorbij.dhtml>>

Momenteel heeft Muskita een kinderatelier 'Villa des roses'. In het gebouw in de Bazarstraat dat door Manusama werd gebruikt voor vergaderingen, organiseert ze creatieve kinderfeesten en is ze gastouder. Ze woont naast het pand waar de Badan Persuatan zat in Den Haag. (<<http://www.nl.linkedin.com/pub/yvon-muskita/21/843/322>>)

4.2.2 Titelverklaring en inhoud

Het boek heeft als titel *Snijden en stikken. Het verhaal van kleermaker Boeng*, omdat Boeng, het hoofdpersonage, een kleermaker is die zich letterlijk bezighoudt met het snijden en stikken van stoffen. De titel heeft echter ook een figuurlijke betekenis, want de Nederlandse regering heeft de Molukkers als het ware 'weggesneden' van hun land en ze, eenmaal in Nederland, laten stikken. Snijden en stikken verwijst ook naar alle (fragmenten van) Molukse verhalen die Muskita net als Boeng de kleermaker heeft geknipt en weer aan elkaar gestikt tot een lapjesdeken, een nieuw verhaal. Deze fragmentarische, soms associatieve vertelwijze is een manier van vertellen die vaak voorkomt in postmodernistische romans. (Korsten 2009: 262)

Het boek begint met een proloog waarin Boeng de kleermaker, vertelt, dat hij niet lang meer zal leven. Thuis vanaf zijn sterfbed vertelt hij zijn levensverhaal dat bestaat uit herinneringen aan zijn ouders en zijn leven in Indonesië, verhalen van Molukkers die hij heeft gekend, een symbolisch verhaal over een kikker in een put en allerlei andere anekdotes die hem te binnen schieten.

Boeng begint met eerst iets te vertellen over zijn twee beste vriendinnen, die net als hij, geen partner hebben: Oet en Do. Oet leerde hij kennen in 1965, het jaar dat hij in de wijk kwam wonen. Ze overlijdt een jaar voordat Boeng te horen krijgt dat hij spoedig zal sterven. Op doordeweekse dagen staat ze hele dagen in de keuken sambal te bereiden en op zondag na de kerk is Boeng welkom en praat ze onafgebroken. Dan drinken ze de hele middag thee en borreltjes. Do is zijn alleenstaande buurvrouw met twee kinderen, Myra en Anis. Haar moeder, Omi, woont bij hen in huis en zorgt voor de kinderen als Do aan het werk is. Boengs andere trouwe metgezel, zoals hij het noemt, is zijn opgezette kikker. Die kikker is heel belangrijk voor hem, want hij en zijn koffer met kleding zijn de enige voorwerpen die hij heeft meegenomen uit Indonesië. De verhuizing naar deze wijk is voor Boeng aanleiding om te vertellen over zijn 'echte verhuizing', 'Dé belangrijkste gebeurtenis van mijn leven totdat ik er andere voorvallen aan vast stikte waar ik zelf in verward raakte: voor en na de overtocht, mijn nieuwe Singer, de wijk, onze dagtochten, Myra's en Oetjes dood.' (Muskita 2008: 13)

Boeng, op dat moment 31 jaar, zoon van een Ambonese sergeant der tweedeklas infanterie en een Chinese moeder, moest wel weg uit Indonesië. 'Ik zoon van een KNIL'er, was vogelvrij verklaard en in de ogen van een nationalist ook nog een Chinees. 'Een dubbelparasiet'. (Muskita 2008: 17). Zijn vader was omgekomen tijdens de Japanse bezetting en niet lang daarna stierf zijn moeder van verdriet. Als hij wegvaart, voelt hij zich laf ten opzichte van zijn ouders, omdat hij bang is en vlucht. 's Nachts droomt hij over hoe zijn vader schande van hem spreekt en hem nooit meer wil zien, omdat hij kleermaker is geworden.

De eerste veertien jaar in Nederland woont Boeng in een woonoord. Daar voorziet hij de vele kinderen die er worden geboren van door hem genaaide kleding. Hij vertelt over het dagelijks leven van de Molukkers en over hun kinderen. Myra, de dochter van Do, is zijn oogappel. Niemand weet wie haar vader is. De vader van haar broer Anis liet de hoogzwangere Do in de steek in haar trouwjurk voor de bruiloft. Do is iemand van rijke afkomst, want in Bandoeng bewoonden zij en haar familie een villa in een wijk op stand. Zij sprak Nederlands en was het 'hooghartige verwende nakomertje' dat haar dagen vulde met 'tennis, pianospel en de jongerenclub'. (Muskita 2008: 30). Do is de eerste in het woonoord met een goedbetaalde baan en de enige die het Nederlands goed beheerst.

Al na een paar maanden ontstaan er spanningen tussen de mensen in het kamp, want iedereen woont er door elkaar: 'Hoog, laag, protestants, moslim of katholiek. We zaten allemaal in hetzelfde oord.' (Muskita 2008: 32). Molukkers die het RMS-ideaal niet steunen, worden verketterd. Enkele jaren later wordt het werkverbod opgeheven, worden de gaarkeukens gesloten en vertrekken de Nederlandse militairen. De Molukkers moeten hun eigen boontjes gaan doppen. Langzaam maar zeker kregen de meeste Molukkers banen in fabrieken, die overigens niet goed werden betaald en kon Do, die op kantoor werkte, als een van de weinigen een wasmachine en een auto kopen.

In 1965 vertrekken Boeng, Omi, Do en haar kinderen naar de bomenwijk. Na twee weken stroomt de woonwijk vol met Ambonezen uit het noorden, waaronder Lien die meteen Myra's beste vriendin wordt, oom Sem met zijn familie en Oetje. Boeng verricht nog steeds zijn werkzaamheden als kleermaker en onderhoudt met iedereen in de wijk warme banden. Af en toe gaat hij met de stichting naar een feestje of een dagje naar Scheveningen. Tijdens het vertellen van zijn levensverhaal denkt hij na over aan wie hij zijn spulletjes moet nalaten en aan de mensen van wie hij hield en die er niet meer zijn, zoals Myra en Oetje. Hij vraagt zich ook af hoe het met Anis gaat die naar Spanje is vertrokken, want hij wil hem zijn kikker nalaten. Hij bewaart goede herinneringen aan een vakantie naar Spanje die hij met Do, Omi, Myra en Anis maakte.

Op 12 april 1966 is de Molukse gemeenschap volledig ontdaan door de executie van hun president Soumokil op Ceram. Vervolgens liggen er overal in de wijk bloederige ruggengraten en staan er koppen op stokken in de struiken. De wijk is een tijd lang in de ban van deze verschijningen.

Kort na deze gebeurtenissen vertrekt Myra naar Den Haag. Ze heeft er nadat ze de middelbare school heeft afgemaakt een baantje als kamermeisje gevonden. Ze bewoont de zolderkamer van een huis boven een sekswinkel en Boeng bezoekt haar daar een paar keer. Boeng vertelt over deze tijd dat er jongeren waren die met drugs begonnen en radicaliseerden, maar dat er ook jongeren waren die niet langer achter het RMS-ideaal stonden. De ouderen en de jongeren kwamen steeds meer tegenover elkaar te staan. De jongeren verweten de ouderen dat ze braaf ieder jaar op hun dwarsfluiten bliezen in Den Haag en dat ze gezellig zaten te theeleuten in al die Molukse organisaties. Ze vonden dat te passief. Volgens hun moest er actie gevoerd worden om gehoord te worden. Oetje voorvoelt problemen: 'Er staat ons wat te wachten.' (Muskita 2008: 95). Omi overlijdt in het ziekenhuis nadat ze is gevallen over een plastic autootje van Anis. Na deze tragische gebeurtenis zoeken Boeng en Myra elkaar vaker op.

Vlak voordat hij zijn einde voelt naderen, vertelt Boeng over zijn laatste bezoek aan Myra in Den Haag. Onderweg in de tram spreekt hij met de conducteur over de eerste Molukse actie, de actie-Wassenaar, waarbij een agent om het leven kwam. Hij denkt daarna ook weer aan de Molukse jongeren waarvan een deel bezig was te ontsporen en aan de razzia die er was geweest in zijn wijk. De politie was er op zoek geweest naar wapens. Bij Myra thuis, praten ze urenlang en bakken spekkook.

Met Oetje voert hij gesprekken over de Molukse jongeren en de verschillen die er zijn met de eerste generatie Molukkers. Op dat moment zijn de Molukse jongeren druk bezig met actievoeren. Myra houdt zich er niet mee bezig. Later krijgt ze wel een Moluks vriendje en gaat ze er qua kleding en haardracht uitzien als veel Molukse jongeren. Kort daarop wordt de trein bij Wijster gekaapt. Myra maakt geheel onverwachts een einde aan haar leven. Aan het einde van het boek sterft ook Boeng. Het einde sluit aan op de proloog waarin Boeng vertelt dat hij niet lang meer te leven heeft.

4.2.3 Vorm, opbouw en focalisatie

Het verhaal bestaat uit drie delen: De reis, De wijk en De trein en deze titels markeren de belangrijkste gebeurtenissen in het leven van ik-verteller Boeng. De delen zelf zijn opgebouwd uit korte hoofdstukken. In deel I: zes, in deel II: dertien en in deel III: zes hoofdstukken. De hoofdstuktitels geven duidelijk aan waarover het hoofdstuk zal gaan, bijvoorbeeld: 'Eindelijk Holland', 'Myra' en 'Spekkoek'. Het boek begint met een proloog waarin Boeng vertelt dat hij door de artsen naar huis wordt gestuurd om daar te sterven en behoort chronologisch gezien tot het einde. Na dit hoofdstuk begint Boeng met het vertellen van zijn levensverhaal, dat daarom uit flashbacks bestaat. Tussendoor vraagt hij zich af aan wie hij bepaalde spullen zal nalaten en voert hij gesprekken met Oetje die al dood is. De verteltijd is 166 bladzijden en de vertelde tijd is ongeveer vierenveertig jaar, want Boeng verhuist in 1965 naar de woonwijk, dan is hij vijfenveertig jaar, en hij sterft er op zijn vijfenzeventigste.

Het grootste deel van het verhaal speelt zich af in de woonwijk die in een niet nader genoemde stad ligt en wordt aangeduid als 'de bomenvijk'. Het speelt zich voor een deel ook af in Indonesië, op de boot naar Nederland, in het woonoord in Limburg, in Scheveningen, op vakantie in Torremolinos in Spanje en in Den Haag. Veel personages zijn flat characters van wie maar enkele eigenschappen beschreven worden, behalve Do en Myra. Do eindigt gedesillusioneerd en eenzaam en Myra raakt zo met zichzelf in de knoop, dat zij zich van het leven berooft.

De focalisator van de verhaalgebeurtenissen is Boeng, een vijfenzeventigjarige, alleenstaande kleermaker van Chinees-Molukse afkomst. De verhaalgebeurtenissen worden vanuit zijn perspectief verteld, en dat is opvallend, omdat de auteur van het boek een vrouw is. Boeng heeft wellicht om die reden tamelijk veel vrouwelijke kenmerken, want hij is nogal zorgzaam, heeft geen vrienden maar wel vriendinnen en houdt van stoffen en kleding. Ook de manier waarop hij met Oetje praat, klinkt vrouwelijk: 'Jij verzuurde kip, kakelt en schettert nog steeds in mijn oren. Jij met je hete snatertong hebt zelfs in je graf geen rust gevonden.' (Muskita 2008: 10). De gekozen focalisator komt enerzijds wat vreemd over en is daardoor niet geheel geloofwaardig, maar aan de andere kant is hij als kleermaker in een Molukse woonwijk vergelijkbaar met bijvoorbeeld een kapper die beroepsmatig met mensen van verschillend pluimage in contact komt en daardoor hun verhalen kan navertellen. De lezer leert het hoofdpersonage Boeng niet goed kennen, omdat hij zelf nogal op de vlakte blijft en geen duidelijke ontwikkeling doormaakt.

4.2.4 Stijl

Muskita's stijl kan worden omschreven als nuchter, direct, humoristisch en realistisch. Dit maakt dat haar boek onderhoudend en ontroerend is.

Het lijkt erop dat haar opvoeding in een Nederlands pleeggezin ertoe heeft bijgedragen, dat Muskita's woordenschat zeer uitgebreid is. Zij gebruikt veel Nederlandse uitdrukkingen en gezegdes

en ook een aantal Moluks-Maleise woorden en uitdrukkingen. Achterin het boek zit een korte verklarende woordenlijst met woorden voor Indonesische gerechten en woorden die Molukse en Indonesische Nederlanders nog altijd gebruiken in hun dagelijkse spreektaal, zoals 'guna guna, lumpur, sawah en wadjang'.

Oraliteit speelt een belangrijke rol in *Snijden en stikken*. Zo geeft Muskita precies weer hoe Oet Boeng (in zijn gedachten) toespreekt: 'Do-hoot? Ach schei uit. Schud die schimmen uit die kale knikker van je. Tik maar op mijn kissie, als je weer eens de pijp uit gaat.' (Muskita 2008: 10). Door het veelvuldig gebruik van de directe rede laat Muskita de lezer kennis maken met de manier waarop Molukse Nederlanders spreken. Dit gebeurt wanneer Omi spreekt: 'Whah, zo groot die uien?' en 'Zó ingewikkeld!' of een willekeurig persoon uit de Molukse wijk: 'Wáh, een vieze Turk.' (Muskita 2008: 36, 37, 129-130).

Muskita maakt veelvuldig gebruik van ironie als stijlmiddel waarmee ze wil laten zien dat de Nederlanders bijvoorbeeld weinig wisten van wat zich in de kolonie had afgespeeld tijdens de Tweede Wereldoorlog: "Oorlog, hè." Nee ik begreep daar niets van, vermoedde hij. Ik kende zijn ontberingen niet, de honger en de barre winters. Kende hij de mijne, de hitte en de gezwollen lijken dobberend in het water? Ik moest maar genieten van mijn nieuw bestaan.' (Muskita 2008: 11-12). Over de Molukse neef van Oet die terugkeerde naar Indonesië en van de regen in de drup belandde, schrijft Muskita op tamelijk wrang-ironische wijze: 'En de diploma's die neef en zijn vrouw hadden behaald? Ze zagen ons al aankomen: de ooit gevreesde bloeddorstige Ambonezen keren als verloren zonen met breidiploma's op zak terug. Geen enkele Indonesiër was in de repatriant of in zijn certificaten geïnteresseerd. Ze werden als aandenken ingelijst.' (Muskita 2008: 39).

Muskita gebruikt de ironie regelmatig om verdrietige constatering te relativeren en bereikt daarmee een tragi-komisch effect. Over Molukkers die op vakantie naar Ambon gingen om te laten zien hoe goed ze het hadden, schrijft ze: 'Oom en tante boerden goed, hij werkte als arbeider in de metaalfabriek en zij prijsde kleding bij een modeketen van naam. [...] Tijdens de vakantie werd ooms Opel aan een sleepwagen de straat uitgereden. Tante liep tijdens hun verblijf op Ambon rond in een bontjas.'

4.2.5 Thema's en postkoloniale kenmerken

4.2.5.1 Thema's

Snijden en stikken is een postkoloniale roman, omdat het verhaal is geschreven vanuit het perspectief van een Molukker van de Eerste Generatie die in Nederland is beland. Boeng geeft zowel een inkijkje in zijn eigen leven als in de levens van de Molukkers om hem heen, in het bijzonder die van Do, Myra en Oetje. Het verhaal heeft twee thema's: de gevoelens van uitzichtloosheid, teleurstelling en machteloosheid van de Eerste Generatie en het daaruit voortvloeiende generatieconflict tussen de Eerste en Tweede Generatie Molukkers in Nederland. Het verhaal geeft een treurig beeld van de in Nederland verblijvende Molukkers die zo goed en zo kwaad als het gaat een bestaan in Nederland proberen op te bouwen. Niemand in het boek maakt een gelukkige indruk. Er zijn bij vrijwel alle personages gevoelens van heimwee, boosheid en frustratie.

In de roman verwerkte Muskita een allegorie die betrekking heeft op beide thema's, het verhaal van 'De kikker in de put.' Hieraan besteed ik nu eerst aandacht. Daarna ga ik in de analyse in op de postkoloniale kenmerken van de roman.

4.2.5.2 Het verhaal van 'De kikker in de put'

Omdat Boeng zijn opgezette kikker aan Anis wil nalaten, schiet hem het verhaal over een kikker te binnen, dat zijn moeder hem vroeger vertelde. Het is gebaseerd op een tekst van de Chinese dichter en taoïstisch filosoof Zhuangzi (circa 369-286 voor Christus) die schreef: 'Hoe kun je aan een kikker, die op de bodem van een put leeft, de grootheid van de oceaan beschrijven? Hij zal je niet begrijpen.' (<<https://n.l.wikipedia.org/wiki/Zhuangzi/>>). Boengs moeder vertelde het verhaal als volgt:

Die kikker woonde op de bodem van de put, hij had het daar prima naar zijn zin. Hij zwom rondjes in het water waarin genoeg voedsel voor hem te vinden was. Tevreden dreef hij op zijn rug en keek naar de hemel in de vorm van de put, een hemel die telkens van kleur veranderde. Soms druppelde er water uit of dwarrelden daaruit sneeuwvlokken naar beneden. Kikker was gelukkig met wat hij had: de hemel, de aarde en het water. Op een dag zat er een zeemeeuw op de rand van de put. 'Hé, wat doe je daarboven?' kwaakte kikker. De meeuw had uren langs de hemel gevlogen en wilde rusten voordat hij verder ging. 'Moet je uren vliegen voor dat kleine stukje hemel?' vroeg de kikker verbaasd. 'Doe niet zo dom,' zei de meeuw. 'De hemel is veel groter dan wat jij ziet. Hij is grenzeloos. Je kunt het einde niet zien en je kunt het ook nooit bereiken.' Kikker dacht diep na. Ach wat kon het hem schelen, zijn water hier was heerlijk om in te zwemmen. 'Heb je ooit van de zee gehoord?' vroeg de zeemeeuw, Nee, maar volgens de kikker was die net zo groot als zijn put. 'Jij weet helemaal niets,' schaterde de meeuw. Kikker hoorde van de zee die duizenden kilometers diep was en duizenden meters diep waarin allerlei vissen en dieren leefden en waarop schepen en boten voeren. 'Als ik boven de zee vlieg, voel ik me vrij.' En weg vloog de zeemeeuw. (Muskita 2008: 78).

Dit verhaal kan worden geïnterpreteerd als 'losstaand verhaal' en dan geldt voor de kikker dat hij lijdt aan tunnelvisie. Hij zit namelijk maar in die put, heeft het daar wel prima naar zijn zin, maar weet totaal niet wat zich in de wereld buiten zijn put afspeelt. Die is namelijk niet zichtbaar voor hem. Daar neemt hij genoeg mee. De zeemeeuw, daarentegen doet ook geen enkele poging zich in te leven in de kleine wereld van de kikker, die daarin is opgesloten en er zonder hulp niet uit kan. Het is echter wel mogelijk voor de kikker om buiten de put te leven, want hij is hybride als amfibie en kan zowel op het land als in het water leven.

Wanneer je dit verhaal beschouwt als een metafoor voor wat zich in *Snijden en stikken* afspeelt, kun je de put van de kikker vergelijken met de barakken en de woonwijken waarin de Molukkers geïsoleerd van de Nederlandse samenleving leven. Eigenlijk zoals vissen in aquaria en daarvan zijn de aquaria van Sem en ook Sem zelf, omdat hij zijn huis nooit meer uitkomt, een goed voorbeeld. De kikker symboliseert de Eerste Generatie Molukkers en voor de Tweede Generatie staat de meeuw symbool. Daarvan zijn Anis en Myra duidelijke voorbeelden: 'Anis trok naar het Zuiden, hij vloog uit net als zijn zus Myra en de zeemeeuw die vanaf de rand van de put de kikker uitlachte.' (Muskita 2008: 77) Het is volgens Muskita voor veel mensen niet zo'n goed idee om hun leefomgeving te verlaten. Ook voor jongeren van de Tweede Generatie was dat soms geen best plan. Met Myra loopt het in *Snijden en stikken* slecht af. Sem spreekt zich erover uit tijdens Myra's begrafenis: 'Sommige vissen moet je nooit verplaatsen: ze raken van slag en sterven in luttele seconden.' (Muskita 2008: 61). De Tweede Generatie probeert zich los te maken van de Eerste Generatie, in vele opzichten, maar dat verloopt niet geheel zonder slag of stoot.

4.2.5.3 Postkoloniale kenmerken

Het verhaal bevat veel kenmerken die we tegenkomen in postkoloniale literatuur, bijvoorbeeld het aandacht vragen voor het kleine verhaal uit de marge dat ingaat tegen het grote verhaal uit het centrum, een gevoel van ontworteling als gevolg van verplaatsing, het denken in 'wij' en 'zij', een inferieur zelfbeeld, hybriditeit en magie en het mystieke. Op de kenmerken die van belang zijn voor mijn onderzoek zal ik ingaan.

Het land van herkomst - het land van aankomst

Boeng beschrijft hoe hij en de andere Molukkers met de boot naar Nederland kwamen en hoe onveilig Indonesië voor hen was geworden. Toen ze in Nederland waren werden ze overgebracht naar woonoorden 'onze buitenverblijven' (Muskita 2008: 20) die vaak in bossen verscholen lagen. Zelf kwam Boeng in een barak in Limburg terecht, waar het koud en vochtig was. De Molukkers dachten dat dit een tijdelijke situatie was, want 'Koffers en kisten bleven in afwachting opgestapeld en gesloten.' (Muskita 2008: 21) De mensen leefden er volledig afgesloten van de buitenwereld: 'Als het zomer was verschansten ze [de kinderen] zich veilig achter het prikkeldraad waarmee de barakken waren omheind.' (Muskita 2008: 27). Na een tijdje ergerden veel mensen zich aan elkaar, omdat mensen die in Indonesië niets met elkaar te maken hadden en dat vaak ook niet wilden, bij elkaar waren gestopt. Het saamhorigheidsgevoel begon daardoor af te nemen: 'Het was maar goed dat onze kinderen elkaar hadden, dat kon je van ons niet zeggen.' (Muskita 2008: 32)

Na veertien jaar werden de mensen uit Boengs woonoord verplaatst naar een Molukse woonwijk, weer op een plek die maakte dat men geïsoleerd leefde: 'Ten westen grensde de buurt aan een doodlopend spoor voor goederentreinen en een klein industrieterrein.' (Muskita 2008: 51). Tot zijn dood blijft Boeng in die wijk wonen: 'De Ambonezenwijk waar we met z'n allen in opgeborgen zaten,' noemt hij het. (Muskita 2008: 59).

Veel Molukkers hebben na vele jaren nog aanpassingsproblemen en kunnen niet wennen aan het Nederlandse klimaat, Oet klaagt erover: 'Alles is zo grijs hier,' en Liens vader heeft het altijd koud: 'Hij zette de kachel hoger. De kou kreeg hij nooit uit zijn botten gestookt.' (Muskita 2008: 86, 108). Anderen, zoals bijvoorbeeld oom Sem, komen hun huis niet meer uit en raken totaal geïsoleerd: (Oom Sem draagt) 'Sloffen die sindsdien aan zijn voeten vergroeid leken. Ik heb hem in de afgelopen dertig jaar amper op ander schoeisel zien rondlopen.' (Muskita 2008: 54). Hij trekt zich volledig terug in zijn 'blauwe onderwaterwereld,' in de voorkamer, waarin zijn vissenkomp zich binnen enkele jaren had vermenigvuldigd tot minstens vijftien grote aquariums. De rest van zijn gezin met elf kinderen bewoonde de achterkamer. Alle mensen in Boengs woonwijk verlangden terug naar de Zuid-Molukse eilanden: 'De Ambonezenwijk (...) waar op de wanden van de woningen paradijselijke stranden herrezen: onze herinneringen met palmen omzoomd, of beter gezegd onze toekomstverwachting.' (Muskita 2008: 59). Het bleef voor de meeste Molukkers een droom.

Marge - centrum

Het komt in *Snijden en stikken* een aantal keren voor, dat aan de Molukkers te kennen wordt gegeven dat zij er niet bij horen, dat zij vreemdelingen zijn. De Molukse personages worden in Nederland regelmatig onprettig bejegend. Wanneer zij bijvoorbeeld met een uitstapje naar Scheveningen gaan roept een groepje Hollandse schoolkinderen: 'In-da-pin-da-poep-Dja-pan-gers!' (Muskita 2008: 66). Wanneer Myra met Lien en haar broertjes naar de bioscoop gaat en Lien de kaartjes gaat kopen, wordt

er eveneens duidelijk op ze neergekeken: 'De lokettiste keek naar de rollende munten alsof Lien iets smerigs op de balie stortte. Tergend langzaam schoof ze een voor een de centen in de kassa. Toen ze de laatste munt in het bakje schoof, grijsde ze. Een gulden tekort.' (Muskita 2008: 101).

Nederlanders zien de Molukkers als mensen die behoren tot een homogene groep van mensen van andere afkomst: 'Voor de Hollander was er geen verschil tussen Turken, Ambonezen, Chinezen of Surinamers: een pot nat. Voor ons wel; wij zijn Ambonezen en géén buitenlanders.' (Muskita 2008: 130). Myra krijgt met discriminatie te maken als ze zich meldt bij haar kamerverhuurder: 'Ambonees?' 'Ze keek naar de grond en schudde haar hoofd.' (...) 'En of ze begreep dat hij geen onpure lieden duldde.' (Muskita 2008: 99)

Het denken in 'wij' en 'zij' komt zeer duidelijk tot uitdrukking in het gesprek dat Boeng heeft met de trambestuurder over de eerste Molukse actie en waarvoor Boeng medeverantwoordelijk wordt gesteld:

“Abbenees, Zuid-Molukker?” [...] ”Die bewaker, moest die echt dood? Die jongen deed gewoon zijn werk. Daar hadden jullie jongens een voorbeeld aan kunnen nemen. Begrijp me goed,” herhaalde hij, ik moest het me niet persoonlijk aantrekken, maar dat geteisem moest uitgeroeid worden. Dat ook ouderen aan de bezetting deelnamen, vond hij ongehoord. (Muskita 2008:131)

De Molukkers waren zelf ook niet helemaal vreemd van discriminatie en racisme, zo blijkt uit de volgende passage: ' In Zeeland werd een Keiees door een dertigtal Ambonezen in elkaar geslagen. Sindsdien sprak men van Wij, de Ambonezen, de Zuid-Molukkers en Zij de Keiezen, de Zuidoost Molukkers.' Boengs eigen negatieve gevoelens ten opzichte van Indo's komen tot uitdrukking wanneer hij het contact met een verwarde Indische vrouw probeert te vermijden: 'Ze rook naar armoede en verval, als de indo-kinderen van Hollandse militairen en hun inlandse bijslaapjes.' (Muskita 2008: 126)

Muskita besteedt in *Snijden en stikken* veel aandacht aan de verschillen die er tussen de Eerste de Tweede generatie Molukkers ontstonden. Ook die twee konden verdeeld worden in een 'wij' en een 'zij'. Zo had de Eerste Generatie die in Indië had geleefd, veel respect voor alles wat uit Nederland kwam, van het koningshuis tot en met het Nederlandse volkslied en vereerde die helden als Jan Pieterszoon Coen en Piet Hein. De Tweede Generatie daarentegen, vereerde typisch postkoloniale Molukse helden zoals Pattimura en Soumokil en ook de Cubaanse guerillastrijder Che Guevara.

Muskita beschrijft op treffende wijze hoe de verschillen tussen de generaties later tot uitdrukking kwamen in hun strijd voor de RMS. Zo streed iemand van de Eerste Generatie, in dit geval Liens vader, in stilte: 'Wat moest hij met Pattimura? In zijn ogen was de held van zijn zonen een afvallige. Rust en orde; daarvoor waren zij en al die vaders aangesteld' (Muskita 2008: 107), terwijl de Tweede Generatie geweld ging gebruiken om de RMS tot stand te brengen: 'Onze kinderen stonden op, maakten een vuist of gingen vroegtijdig in de strijd ten onder.' (Muskita 2008: 138)

Hybriditeit

Onder de Eerste Generatie Molukkers was geen sprake van hybriditeit. Men leefde in een gesloten gemeenschap en kwam nauwelijks in aanraking met de Nederlandse samenleving en cultuur. Het enige personage van die generatie dat misschien hybride genoemd kan worden is Do, met haar

westerse opvoeding en haar goede baan. Aan het einde van Boengs verhaal blijkt dat de hybriditeit geen positief effect op haar heeft gehad, want ze eindigt alleen en verlaten in een isolement. Wat een eervolle afsluiting van haar werkzame leven had moeten worden, was uitgelopen op een teleurstelling: 'Op haar laatste werkdag was ze vol verwachting op kantoor verschenen. Het hoofd personeelszaken mompelde in de pauze twee zinnnetjes en overhandigde een vulpen met de naam van het bedrijf erop in een luxe verpakking. Dat was het.' (Muskita 2008: 147) Met Do loopt het slecht af, want zij wordt na het vertrek van Anis naar Spanje en de dood van Myra een ongelukkig en eenzaam mens die haar dagen vult met rusteloos rondfietsen en spullen kopen.

Bij de kinderen, de Tweede Generatie, is maar in zeer beperkte mate sprake van hybriditeit. Deze uit zich eigenlijk alleen in het dragen van traditionele Molukse kleding of teksten: 'Die zomer droegen de dochters van de dominee de tjolés als T-shirts. [...] Exotische namen die ons ouderen herinnerden aan onze geboorteplaatsen of eilanden, borduurden of schilderden onze kinderen op hemden en tassen.' (Muskita 2008: 141) Myra is onzeker over haar hybride identiteit, ze reageert tegenstrijdig: 'De ene keer was ze een rasechte Hollandse, die alles wat Moluks was genadeloos de grond inboorde. Weer een andere keer schaarde ze zich achter de acties van de jongeren.' (Muskita 2008: 160) Ze doet haar best om de Nederlanders te laten kennismaken met haar Molukse achtergrond door spekkeok te bakken voor haar collega's en gaat ook wel met Nederlanders om, maar uiteindelijk loopt ze vast en pleegt zelfmoord.

Er is bij geen enkel personage sprake van een positief effect op de identiteit als gevolg van hybriditeit. Veel kinderen van de Tweede Generatie radicaliseren, trekken ten strijde en vechten voor een onafhankelijke staat. Ze gedragen zich onaangepast, 'liepen er als Papoea's bij met die enorme haarbossen' (Muskita 2008: 155) en gebruiken geweld. De Eerste Generatie is bang dat het misgaat met hun kinderen en beschouwt met name de stad als de plek waarvan een slechte invloed uitging:

'Onze kinderen!' donderde het de zondag na het huwelijk vanaf de kansel. De wijk sidderde. Angstvallig hielden we ze in de gaten, riepen onze voorvaderen aan, hoopten en baden dat ze niet het verkeerde pad op zouden gaan. We stonden stil bij Melie, de dochter van een rijke weduwe. Dat meisje vertrok naar de stad, bezocht haar ouderlijk huis en plunderde het leeg voor dope. (Muskita 2008: 138)

De Eerste Generatie heeft er volgens Muskita voor gezorgd, door een angstige, passieve houding aan te nemen, dat ook de Tweede Generatie te lang in een isolement leefde en niet kon profiteren van het beste van twee culturen.

Het kleine verhaal- het grote verhaal

Muskita schreef met *Snijden en stikken* een historische roman. Zij heeft gekozen voor een Molukse vertelinstantie die de lezer zijn verhaal vertelt en dat aanvult met 'kleine verhalen' van de Molukkers met wie hij samenleeft. Het zijn de gewone, alledaagse verhalen van mensen die leven in de marge van de Nederlandse samenleving. Het grote verhaal is het verhaal dat men kent in het centrum, dat bestaat uit westerse representaties. In Nederland leefde namelijk het beeld dat de Molukkers die hier naartoe waren gekomen hoofdzakelijk zelf schuld hadden aan hun treurige situatie. Ze hadden in koloniaal Indië de kant van de kolonisator gekozen, waardoor zij na de koloniale periode door de meeste Indonesiërs werden gezien als landverraders. Dit idee lezen we als Myra (nota bene een

Molukse) in de roman zegt: 'Eigen schuld,' [...] 'Hadden ze daar maar niet moeten moorden.' (Muskita 2008: 149). Veel Molukkers die wilden terugkeren waren onzeker: 'Was daar iemand die ons welkom heette?' (Muskita 2008: 38). Ook werden ze tegengewerkt: 'Lang hebben ze op hun visum moeten wachten, de Indonesische ambassade had het niet begrepen op terugkerende Ambonezen. Sommige repatrianten kregen hun documenten pas nadat de boot was vertrokken.' (Muskita 2008: 39).

Daartegenover staat het beeld van de Molukkers als slachtoffers van het koloniale systeem. De Molukkers voelden zich eenmaal in Nederland misleid en in de steek gelaten door de Nederlandse overheid. Ze waren gedwongen om in Nederland te blijven, maar werden aan hun lot overgelaten en leefden lange tijd in onzekerheid en onder erbarmelijke omstandigheden.

Het meest opvallende aan het boek is de troosteloosheid en uitzichtloosheid van zowel de Eerste als de Tweede Generatie Molukkers, waardoor de boodschap van het kleine verhaal duidelijk naar voren komt. De Eerste Generatie is langzaam bezig te verdrinken in eenzaamheid en lijdt onder het verdriet om het verlaten van hun land, maar aan de andere kant is terugkeren ook geen optie meer. De personages in *Snijden en stikken. Het verhaal van kleermaker Boeng* die zich proberen aan te passen, zoals bijvoorbeeld Do en Myra, worden langzaam gek of depressief of vertrekken uit Nederland, zoals Anis die in Spanje gaat wonen.

Zelfbeeld

Een aantal keren doet Muskita een poging om het zelfbeeld van de Molukkers wat positiever neer te zetten. Dit gebeurt als zij Boeng nadrukkelijk laat denken, dat zij in tegenstelling tot wat veel Nederlanders menen, niet tot 'de buitenlanders' behoren, omdat zij hier vanuit de ex-kolonie naartoe zijn gebracht. Een andere, vrij subtiele poging om het zelfbeeld wat op te waarderen is de tegenstelling tussen de karakters van twee kinderen in het boek. Het gaat om twee Molukse jongetjes van dezelfde leeftijd die vaak met elkaar spelen. De ene jongen heeft een Nederlandse naam, Jan, en hij is ziekelijk, lastig en luidruchtig. Met hem is altijd wat en als adolescent ontspoot hij en raakt aan de drugs. De andere jongen, Myra's broertje Anis, heeft een typisch Molukse naam, is een lieve, rustige en bedachtzame jongen. Hij gaat naar de kunstacademie en emigreert daarna naar Spanje. Nog een poging doet Muskita met de passage waarin Boeng zich een gesprek met Myra herinnert. Myra had Boeng eens verteld over haar collega, die nooit Myra's vriendje was geworden:

Een jongen uit Voorburg. [...] Die pummel vond het beter als zijn ouders niets van hun omgang afwisten. Wij waren brandstichters, woonden in achterbuurten zoals woonwagengedwongen en kenden geen manieren. Wat dachten die krentenkakkers wel niet, dat we inboorlingen waren? Ze konden van ons zeggen wat ze wilden, maar wij flaneerden in onze jonge jaren net zo goed als de Hollanders in de straten in het Parijs van Indië, straten die naar bloemen geurden, chiquer dan Voorburg. We hadden ook onze soos en bals. Of dachten ze soms dat we in een lendendoek tussen de bananenbomen rondslingerden? (Muskita 2008: 151).

Het vooroordeel dat veel Nederlanders hebben wordt met deze passage onderuit gehaald tezamen met de gedachte dat Europa superieur is aan het Oosten. De Indonesische steden worden vergeleken met Europese, waardoor Muskita benadrukt dat de mensen daar er ook een 'geciviliseerde' manier van vrijetijdsbesteding op na hielden.

4.2.6 De representatie van de treinkapingen

In het op één na laatste hoofdstuk 'Guerrilla' in het laatste deel getiteld 'De trein', beschrijft Muskita hoe mensen uit de Molukse gemeenschap vooral verdrietig reageren op de twee treinkapingen door de Molukse actievoerders. Zie bijvoorbeeld Oetjes reactie op de treinkaping bij Wijster in 1975. Zij heeft vooral medelijden met de jonge actievoerders: 'Oetje mocht dan wel schertsen en zeuren over het verderf dat volgens haar tot onze ondergang zou leiden, maar haar hart brak, toen ze zag wat onze kinderen in de maanden daarna overkwam. Sem 'weende en (hield) zich in die dagen steeds dieper in zijn zeebodem schuil, uit angst door zijn vissen, zijn vrouw en kinderen verzwolgen te worden.' Ook het gezin van Sem is gegrepen door de beelden op de televisie en zit op de bank bijeengepakt te kijken. Achter die televisie 'tegen de wand, wachtte de berg Salahua geduldig af.' (Muskita 2008: 162)

'Het gele staal stond al een week roerloos in het land,' schrijft Muskita over de gijzelingsactie. (Muskita 2008: 162) Boeng slaapt er slecht van en dat herinnert hem aan zijn bootreis naar Nederland. In zijn dromen voeren schuldgevoelens de boventoon: 'Wat zou deze reis ons brengen? Het zeewater dat mij in slaap wiegde, deinde, beukte tegen mijn slapen. Een zondvloed, we bevonden ons in een zondvloed. We zullen aanspoelen, terugkeren als vogels, vissen of geesten. 's Nachts dansten krijgers rond mijn boom, als de jongeren op het bruiloftsfeest.' (Muskita 2008: 163)

Ik denk dat Muskita op de tweede treinkaping, bij De Punt in 1977 doelt, als ze schrijft: 'Het gele staal stond al weken stil in het land.' De Molukse gemeenschap houdt haar hart vast. Muskita geeft een angstaanjagend beeld: 'Onze moeders hadden in die nacht amper een oog dicht gedaan. In hun dromen sjouwden ze emmers, emmers vol vissenkoppen naar de kerken. Oetje rilde, ze rook de dood. Kinderstemmen in de mist die langzaam optrok: Kom Boeng. Kom!' (Muskita 2008: 163) Deze beschrijving doet sterk denken aan een nachtmerrie. Sem is doodsbang en hij voelt zich machteloos: 'Angstig hield hij de trein in de gaten, terwijl zijn blinde kijker oog in oog stond met zijn zeeduivel. (...) 'wat moet ik?' (Muskita 2008: 163). Vervolgens wordt in Muskita's representatie van het einde van de treinkaping, de gehele Molukse gemeenschap geraakt door het drama bij De Punt. Ze beschrijft dit op literaire wijze met gebruik van beeldspraak:

De buis werd met kogels doorzeeft, het bloed gutste, droop langs het beeldscherm en golfde onze doorzonwoningen binnen.

Ik stormde naar buiten.

Daar stond de wijk, haar armen slap met lege handen in haar voortuinen, op de galerijen en balkons van haar doorzonwoningen. Geen nacht zou meer voorbijgaan of haar kinderen zullen komen, hoofden, rompen en benen opgezwollen als in de kali's, onherkenbaar ronddobberend tot ze hun rust gevonden hebben. (Muskita 2008: 163-164)

Boeng voelt zich als lid van de Eerste Generatie verantwoordelijk voor de tragische gebeurtenissen. Men vindt dat er veel te lang was gedroomd, dat men te passief was geweest. Muskita schetst het beeld van een Tweede Generatie, die de gevolgen van hun acties niet goed kon overzien en ze zagen als 'Een fuifje dat twee jaar later, met als hoogtepunt het vuurwerk in het Drentse land, in een slachting eindigde.'

4.2.7 Conclusie

Yvon Muskita probeert met haar *Snijden en stikken*, allereerst enige nuance aan te brengen in het beeld dat veel Nederlanders van de Molukse gemeenschap hebben. Zij benadrukt in haar boek dat het geenszins een homogene groep mensen betreft en focust op het alledaagse leven van de mensen in de woonoorden en later de woonwijken. Er zijn verschillen tussen de Molukkers onderling: er zijn hier in Nederland bijvoorbeeld Keiezen die de islam aanhangen en Ambonezen of mensen van andere Zuid-Molukse eilanden die het Christelijk geloof beleden. En ook qua afkomst zijn er verschillen, want er zijn militairen met een hoge rang en gezinnen die al verwesterd waren toen zij nog in Indonesië woonden en daar tot de elite behoorden en er zijn de gezinnen van soldaten die er in Nederland betrekkelijk lang over hebben gedaan Nederlands te leren en banen te vinden.

In de tweede plaats wil zij met haar boek het verschil in het denken over het ideaal van een onafhankelijke RMS door de Eerste Generatie en de Tweede Generatie naar voren brengen. Waar de Eerste Generatie vooral droomde van die RMS en koos voor lijden in stilte, het voldoen aan de plichten, het oprichten van vreedzame groeperingen en het uitvoeren van prikacties en andere geweldloze uitingen van onvrede, koos de Tweede Generatie nadrukkelijk voor harde acties die de Nederlandse regering en samenleving moesten wakker schudden.

Muskita nuanceert ten derde het beeld van de jongeren die radicaliseerden, want dat was niet bij iedereen het geval. Door middel van het personage Anis laat zij zien dat niet alle Molukse jongeren zich achter de actievoerders schaarden. Om die reden was Anis naar Spanje vertrokken. Even daarvoor was hij op de televisie geweest:

Hij scheen iets gezegd te hebben over de jongeren, zijn leeftijdsgenoten, dat sommigen in het verkeerde keelgat is geschoten. Zoiets vermoedde ik ook, hier ging hij nooit met ze om. Toen de jongeren zich in jeans tooiden, hun haren lieten groeien, en zich muzikaal achtten, zat Anis teruggetrokken op zijn kamer, hij schilderde en tekende. (Muskita 2008: 76).

Met dit boek heeft Muskita niet alleen aandacht willen schenken aan de historische gebeurtenissen, maar nadrukkelijk ook aan het gewone dagelijkse leven van mensen uit de Molukse gemeenschap, hun alledaagse beslommingen, tradities, feesten, bijgeloof en begrafenissen.

Tenslotte geeft zij op indringende wijze een beeld van de manier waarop er in de Molukse gemeenschap werd gereageerd op de twee jaar durende gewelddadige acties die werden gepleegd door Molukse jongeren met de twee treinkapingen als tragische dieptepunten. Door de verschillende 'kleine verhalen' in *Snijden en stikken* biedt Muskita de lezer een nieuwe representatie aan van het alledaagse leven van de lang geïsoleerd levende Molukse gemeenschap in Nederland en vult zij de geschiedenis van de Molukkers in Nederland aan.

4.3 *Gesloten koffers* (2014) van Sylvia Pessireron

4.3.1 Biografie Sylvia Pessireron

Sylvia Pessireron (1958) werd geboren in kamp Breskens als jongste van elf kinderen. Ze ging naar de School voor Journalistiek in Utrecht en deed een opleiding tot tolk-vertaler Engels in Amsterdam.

Ze heeft een aantal boeken geschreven, waaronder *Tussen mensen en geesten*, volksverhalen uit de Molukken (1996) en een boekenserie over gewoonten en gebruiken rond zwangerschap, geboorte, rouwen en feesten in diverse culturen die in Nederland wonen. Ze schreef samen met Carel van Donck het filmscript van de telefilm 'De Punt' (2009) over de treinkaping. Verder is ze werkzaam als gastdocent, journalist, redacteur en vertaler. (<<https://nl.linkedin.com/pub/sylvia-pessireron/30/359/68a>>).

Haar eerste (autobiografische) roman *De verzwegen soldaat* verscheen in 2012 en schreef zij als een eerbetoon aan haar vader, een onderwijzer, die zich had aangesloten bij het KNIL en er als sergeant diende. *Gesloten koffers* beschouwt Pessireron als een logisch vervolg op *De verzwegen soldaat* dat hoofdzakelijk gaat over de periode dat haar vader de oorlog meemaakte in Indonesië, maar niet verhaalt over de eerste jaren in Nederland, zo zegt zij in een interview dat is gepubliceerd op de website van Museum Maluku. (<http://85.158.251.41/wps/portal/muma!/ut/p/c0/04-SB8KxLLM9MSSzPy8XBZ9CP0053gTL09fCxNDMwN3Pz8>>). In *Gesloten koffers* schrijft zij over wat er in de jaren vijftig gebeurde met de Molukkers en dat vindt zij belangrijk, omdat jongere generaties en Nederlanders hier onvoldoende van op de hoogte zijn. In datzelfde interview zegt Pessireron hierover: 'Zeker in het begin bestond er een ongelooflijk strenge behandeling van Molukkers. Dat vond ik heel erg, een vorm van geestelijke mishandeling als je al die dingen achter elkaar zet.'

4.3.2 Titelverklaring en inhoud

De titel *Gesloten koffers* verwijst naar het feit dat in de eerste periode in Nederland, toen de Molukkers in de woonoorden verbleven, hun koffers gesloten bleven. Men was ervan overtuigd snel terug te keren naar de Zuid-Molukken, dus het merendeel van de koffers hoefde niet uitgepakt te worden. De titel zou ook kunnen verwijzen naar de Eerste Generatie KNIL-militairen die als 'gevulde koffers', maar dan met vreselijke herinneringen aan de oorlog, gesloten bleven en zwegen over hun Indische verleden.

Het verhaal begint in *medias res* als Itja Hatuopar terugdenkt aan wat hem en duizenden andere Molukkers onlangs is overkomen. Het verhaal van Itja dient ter illustratie van wat de andere Molukse KNIL-militairen hebben meegemaakt: Itja Hatuopar wordt met zijn vrouw Ina en hun twee dochters, Sophie en Esther per transportschip Castilië in april 1951 vanuit Java naar Nederland overgebracht en hoopt snel terug te keren naar huis, naar Ambon. Direct na aankomst krijgen de militairen echter te horen dat ze zijn ontslagen. Itja is ervan overtuigd dat er een grote fout is gemaakt. In het reglement staat namelijk dat zij alleen in hun land van herkomst ontslagen kunnen worden. Als hij na een paar dagen in het woonoord een brief krijgt van meester Van Rijsenburg besluit hij hem te vragen om hun ontslag aan te vechten.

Itja is erg boos over de manier waarop hij en de andere Molukkers worden behandeld in het kamp, want ze wonen er onder erbarmelijke omstandigheden in kleine, tochtige woonvertrekken, ze kunnen niet eten wanneer ze dat willen en moeten in de rij wachten om zakgeld op te halen, omdat ze niet mogen werken. Hij voelt zich vreselijk afgedankt door de Nederlandse regering. 's Avonds als zijn gezin slaapt, maakt Itja tekeningen en uit daarin zijn diepste gevoelens.

Na een paar maanden wordt er door Bantji Sahertian een kampraad opgericht die bestaat uit vertegenwoordigers van elke barak (Itja van barak A, Corputty van B, Rugebregt van C en Limawael van E en F), mag een Molukse dominee de dienst verzorgen in een geïmproviseerde kerk, gaan de kinderen naar school en helpen de vrouwen met het bereiden van de maaltijden in de gaarkeukens. De

mannen hebben maar weinig omhanden en vullen hun dagen met mopperen en kaarten. Er gaat geen dag voorbij zonder dat de kampbewoners heimwee voelen en terug willen naar hun vaderland. De Molukkers in Nederland denken dat iedereen op de Molukken vecht voor een vrije RMS, maar niets is minder waar. De teleurstelling is daarom groot als de dominee meedeelt, dat de Moederkerk op Ambon wil dat de gelovigen de Republiek Indonesië erkennen. De RMS-paspoorten die Bureau Zuid-Molukken heeft laten maken zijn door de Nederlandse regering afgekeurd en verboden, en Itja voelt zich schuldig als ze ook de rechtszaak die hij samen met meester Van Rijsenburg had aangespannen tegen het ontslag, verliezen. Hoe langer het verblijf in Nederland duurt, hoe verbitterder Itja raakt.

Itja's vrouw bevalt het eerste jaar in het woonoord van de tweeling Roel en Ruben en vlak na hun geboorte krijgt Itja tot zijn grote opluchting te horen dat het de kampbewoners eindelijk is toegestaan te gaan werken. Hij wil zich nu met name richten op de zorg voor zijn gezin. Itja vindt werk in een jamfabriek en na elf jaar verhuist het gezin naar de nabijgelegen woonwijk. In de opvoeding van zijn vier kinderen is Itja streng: hun toekomst ligt volgens hem op de Molukken en daarom verbiedt hij zijn oudste dochter Sophie om een opleiding tot kledingontwerpster te volgen. Ze besluit om haar vader niet teleur te stellen en haar middenstandsdiploma te behalen. Ze vindt een baantje op het kantoor van de jamfabriek en werkt in de avonduren met haar beste vriendin Irene, die ze kent uit het kamp, in hun eigen naaiatelier. Itja's jongste dochter Esther behaalt haar secretaressediploma en vindt werk bij oud-KNIL-majoor Scholten.

Als Roel en Ruben de wens uitspreken graag in dienst te willen als ze volwassen zijn, besluit Itja de Nederlandse nationaliteit aan te nemen. Ina kan haar oren niet geloven, ze vindt het belachelijk dat hij staatsburger wil worden van het land dat hem tot in het diepst van zijn ziel heeft vernederd. Na dit gesprek tekent hij een heel leger in uniformen. Als hij het tekenschrift net heeft opgeborgen, komt Roel enthousiast aan zijn vader vragen of hij de tekening van Sophie wil bekijken. Op de muur van de zolderkamer heeft zij met houtskool vier prachtige, levensgrote portretten getekend, die van Esther, die van haar broertjes en die van Ina. Itja reageert onderkoeld, vindt dat de tekening weggehaald moet worden, maar begrijpt zijn eigen reactie niet. Verdrietig vraagt hij zich af waarom hij niet meer enthousiast kan reageren.

Het nieuws dat president Soumokil is opgepakt en veroordeeld tot de doodstraf komt hard aan in de Molukse gemeenschap. Itja is hierdoor zelfs zo van slag, dat hij hoge koorts krijgt, verward raakt en kalmeringstabletten moet slikken. De jaren verstrijken en terwijl Soumokil in zijn dodencel op zijn executie wacht, volgen Roel en Ruben de HBS en worden lid van een voetbalvereniging. Sophie wordt intussen verliefd op Tjalling Kasperski. Hij is de zoon van een journalist die Itja ooit heeft geïnterviewd, toen zij nog in het barakkenkamp woonden. Sophie durft het haar vader niet te vertellen, ze weet dat hij niet wil dat zijn dochter een Nederlands vriendje heeft. Esther vindt het belangrijk om iets voor de RMS te doen en wordt lid van de jongerenafdeling van de Eenheidspartij, de partij die in Nederland was opgericht om de RMS te steunen. Sophie besluit de relatie met Tjalling te verbreken, ze vindt het te moeilijk dat haar vader hem niet zal accepteren.

Het bericht dat Soumokil is geëxecuteerd door een Indonesisch vuurpeloton komt bij de Molukkers in Nederland aan als een mokerslag en een dag erna wordt er meteen een demonstratie gehouden bij de Indonesische ambassade. Itja doet er aan mee en na afloop hoort hij van enkele jongeren dat er acties zullen volgen. Er ontstaan steeds vaker ruzies tussen Nederlandse en Molukse jongeren en ook Ruben en Roel raken bij een vechtpartij betrokken. Sophie en Tjalling ontmoeten elkaar opnieuw en krijgen weer verkering.

Roel en Ruben willen nog steeds graag in militaire dienst en Itja besluit om niet alleen voor hen de Nederlandse nationaliteit aan te vragen, maar ook voor zichzelf. Hij voelt zich nog altijd militair en wil ook weer in dienst. Zijn beste vriend Bantji begrijpt er niets van en probeert het uit zijn hoofd te praten. Itja is echter vastbesloten, ook als zelfs de Molukse gemeenschap zich tegen hem keert en hij zijn lidmaatschap van de wijkraad moet opgeven. Hij voelt zich door iedereen afgewezen.

Itja moet enkele maanden later op het politiebureau verschijnen voor een verklaring van goed gedrag en daar wordt hem de vraag gesteld of hij lid is van een subversieve groepering. Hij besluit te liegen over zijn lidmaatschap van de Eenheidspartij en voelt zich daardoor steeds verder verwijderd van de idealen waar hij voor stond. Als hij op een avond terugkomt uit Amsterdam, ziet hij op het station Sophie in een innige omhelzing met Tjalling. Itja is ziedend, hij haat de Nederlanders inmiddels. Als Sophie aankondigt met Tjalling te zullen trouwen komt het tot een gevecht en stuurt Itja allebei zijn dochters weg. Hij wil niet meer dat ze thuis wonen. Ze mogen intrekken bij oud-majoor Scholten en Ina brengt hun iedere dag een warme maaltijd. Itja voelt zich steeds eenzamer worden.

Roel en Ruben zijn inmiddels begonnen met de militaire basisopleiding en Itja leeft helemaal op als zij in de weekenden thuiskomen. Zijn huwelijk staat inmiddels onder hoogspanning, omdat Ina hem verwijt hun gezin kapot gemaakt te hebben. Als in 1970 de eerste actie in Wassenaar plaatsvindt, maakt Itja zich zorgen om Ruben en Roel. Hij is bang dat zij er in militaire dienst last mee krijgen, maar ze hebben toen iemand ernaar vroeg, gezegd dat ze zich niet met de RMS bemoeien.

Sophie en Tjalling trouwen en Esther gaat weer thuis bij haar ouders wonen. In die periode bereikt de relatie tussen de Nederlandse autoriteiten en de Zuid-Molukse leiders een dieptepunt met de treinkaping in het Drentse Wijster. Twee jaar later wordt er weer een trein gekaapt en krijgt Ina slecht nieuws: Ruben behoort tot de speciale eenheid die de Molukse terroristen moet stoppen. Itja's zoon werkt tot zijn onthutsing nu dus samen met de Nederlanders om de Molukse treinkapers, hun eigen volk, te overmeesteren. Wanneer Itja na bijna drie spannende weken op de radio hoort dat er wordt geschoten, rent hij volledig overstuurd naar de zolder, tekent daar woest bergen en palmbomen op de muur en een tekening van zichzelf op de achtergrond. Daarnaast schrijft hij: Naar huis!

4.3.3 Vorm, opbouw en focalisatie

Het boek begint met een motto, een citaat van Gandhi: 'Dwang kan alleen eindigen in chaos.' Hiermee geeft Pessireron aan, dat het leven van de KNIL-militairen die gedwongen naar Nederland werden getransporteerd volledig op zijn kop werd gezet. Hierna volgt een proloog (cursief gedrukt) met de gedachten van de minister die verantwoordelijk was voor de Molukse KNIL-militairen. Hij vindt het ongelooflijk dat is besloten om ze naar Nederland te halen en vindt dat ze heel snel weer terug moeten naar Indonesië. Het verhaal zelf bestaat uit twee delen die zijn opgebouwd uit hoofdstukken. Deel 1 is het langst met 29 hoofdstukken; deel 2 telt twaalf hoofdstukken. Het verhaal is chronologisch van opbouw, de verteltijd is 333 bladzijden en de vertelde tijd vanaf het voorjaar van 1951 tot en met de tweede treinkaping in mei 1977, dus 26 jaar. Het eerste deel speelt zich af in een barakkenkamp 'ergens in de Betuwe' en het tweede deel in de woonwijk in het ernaast gelegen, niet nader genoemde dorpje en een enkele keer in Amsterdam.

De personages zijn met uitzondering van Itja Hatuopar allemaal flat characters. Itja is een round character, omdat de lezer, met name in het tweede deel, wat vaker leest over zijn gedachten en gevoelens. Pessireron schrijft echter wel vanuit een auctoriaal perspectief dat meestal voor historische romans gebruikt wordt. De focalisatie is daardoor overwegend extern, maar doordat de lezer soms ook

de gedachten en gevoelens van andere personages leest, is er sprake van ingebedde focalisatie. Dit zorgt ervoor dat de informatie en de visie van de focalisator, die meestal objectief wordt weergegeven, met enige regelmaat op subjectieve, maar wel genuanceerde wijze wordt gepresenteerd. Deze manier van vertellen komt op de lezer betrouwbaar over en heeft als effect dat de lezer meeleeft met de belangrijkste personages.

4.3.4 Stijl

Pessireron's stijl is helder, genuanceerd, levendig en staat regelmatig bol van emotie, vooral wanneer zij haar personages laat spreken en denken. Oraliteit speelt een belangrijke rol in *Gesloten koffers* en hoofdzakelijk door de manier waarop Pessireron dialogen weergeeft, kan de lezer zich goed inleven. Corputty reageert op het feit dat hun ontslag niet meer teruggedraaid kan worden door de rechter als volgt:

'We zijn belazerd,' zei hij hol. 'Verraden. Wat kunnen we nog doen?' (...) 'Misschien hadden we dit anders moeten aanpakken. Elke week met z'n allen naar Den Haag, vrouwen en kinderen mee. Voor mijn part waren we op het Binnenhof blijven slapen totdat we door de politie weggesleept werden. Dat zou meer indruk hebben gemaakt dan een rechtszaak.' (Pessireron 2014: 154-155).

Een aantal keer begint zij een hoofdstuk met cursief gedrukte tekst waarin zij de handelingen van de minister weergeeft en hem in zichzelf laat mompelen. Door deze passages kom je als lezer te weten hoe de eigenlijke focalisator, Pessireron, over hem denkt:

'Ja,' zei hij toen hij de slotzin had bereikt, 'prima!' Tevreden zette hij zijn paraaf onder het verslag dat meldde dat de legitimatiebewijzen die de Zuid-Molukse ex-KNIL-militairen moesten inleveren toen zij naar Nederland werden vervoerd waren vernietigd.

'Geen nationaliteit,' mompelde de minister. 'Stateloos.' (Pessireron 2014: 68).

Pessireron schrijft vrij eenvoudig, vooral in het eerste deel kiest zij voor gemakkelijke taal en maakt nauwelijks gebruik van beeldspraak of andere stijlmiddelen. Deze manier van schrijven heeft waarschijnlijk te maken met het publiek van jongeren dat zij graag wil bereiken met haar boek. De Molukse personages spreken een heel enkele keer Moluks-Maleis en dan staat de vertaling er direct achter: 'kamorang makan apa - wat hebben jullie zoal gegeten?' (Pessireron 2014: 21). In het tweede deel is het taalgebruik een heel enkele keer wat poëtischer, zo begint zij het eerste hoofdstuk als volgt: 'De deuren van de barakken stonden wagenwijd open. Als onrustige vulkanen spuwden ze mensen naar buiten, soms een stroom van meerderen tegelijk, dan weer een enkeling.' (Pessireron 2014: 237).

4.3.5 Thema's en postkoloniale kenmerken

4.3.5.1 Thema's

Gesloten koffers heeft twee thema's: in het eerste deel draait het hoofdzakelijk om de slechte behandeling en daardoor geestelijke mishandeling van de Molukkers die naar Nederland waren

overgebracht; in het tweede deel is het thema: de machteloosheid en het verdriet van een Molukse vader die geconfronteerd wordt met het gegeven dat zijn kinderen, ondanks zijn tegenwerking, integreren in de Nederlandse samenleving. Hun toekomst ligt niet op de Molukken, maar in Nederland. De roman geeft zo enerzijds een treurig beeld van de Eerste Generatie die worstelt met gevoelens van wanhoop, teleurstelling, boosheid en verdriet om wat hen is overkomen, maar aan de andere kant geeft het ook een vrij positief beeld van de manier waarop de kinderen van de hoofdpersoon Itja, de Tweede Generatie, succesvol integreren: ze volgen goede opleidingen, behalen diploma's, maken hun dromen waar en vinden banen. Itja's oudste dochter Sophie trouwt zelfs, tegen haar vaders zin, met een Nederlander.

In deze historische roman komen veel kenmerken voor die we ook in andere postkoloniale literatuur tegenkomen, zoals het idealiseren van het land van herkomst ten opzichte van het land van aankomst, het 'wij-zij' denken van de Nederlandse regering, met als gevolg gevoelens van minderwaardigheid bij de Molukkers, hybriditeit, het vertellen van het kleine verhaal ter aanvulling van en correctie op het grote verhaal en het feit dat de Tweede Generatie Molukkers zich ondanks alle tegenwerking met succes ontdoet van haar negatieve zelfbeeld. Op deze kenmerken zal ik hieronder ingaan.

4.3.5.2 Postkoloniale kenmerken

Het land van herkomst - het land van aankomst

Itja vindt het verschrikkelijk om afscheid te moeten nemen van Indonesië. Al op de boot bedenkt hij dat hij het liefst zou willen dat de Castilië richting Ambon zou varen. Tijdens de boottocht laat hij het 'glooiende smaragdgroene landschap' achter zich. Maar hij is ervan overtuigd dat hun verblijf in Nederland maar tijdelijk is. Na aankomst in Rotterdam is de tegenstelling met Indonesië groot. Ze komen aan op een 'bitterkoude ochtend in april' en in de bus op weg naar de medische keuring in Amersfoort wordt het Nederlandse landschap ook niet erg positief gerepresenteerd, er zijn bomen met 'donkere takken waaraan aarzelend jonge blaadjes verschenen', 'grijze wolken' en een 'kletterende regenbui' (Pessireron 2014: 11-13). De kou in Nederland doet Itja echter niets, hij vindt het veel erger dat iedereen is ontslagen.

Eenmaal in de barak, valt alles tegen: ze moeten met z'n vieren achter een gordijn in de woonkamer slapen op strozakken, het ruikt er muf, de ramen klemmen, er komt alleen koud water uit de kranen en heerst er een strak Nederlands regime voor wat betreft de maaltijden. Om zeven uur gaat de bel voor het ontbijt, om twaalf uur komen de boterhammen en om zes uur staat de Nederlandse warme maaltijd klaar. Ze moeten voor hun eten betalen met bonnen en krijgen één keer in de week een mandje met fruit. Buiten is het koud en Itja ziet dat het kamp is omzoomd met een dikke rij prikstruiken. Bantji, die hij buiten voor het eerst ontmoet, vertelt hem dat het eten vreemd smaakt en dat ze zakgeld krijgen. Ina, Itja's vrouw, hoort dat de Nederlandse groente op moerasgras lijkt.

De Molukkers verbazen zich over de haastige manier van lopen van de Nederlanders, nu niet zoals in Indonesië met opgeheven hoofd, maar meer voorovergebogen. Ina denkt dat het door de wind komt die ineens zo treiterig kon opsteken. Ook vinden de Molukkers het merkwaardig dat het net lijkt of de winkels altijd dicht zijn, omdat in het 'land van kou en mist' (Pessireron 2014: 30) de deuren altijd gesloten zijn. In Indonesië staan de winkeldeuren altijd open.

Ze hebben veel last van heimwee en hunkeren niet alleen naar hun families, maar ook naar 'de warmte, het eten, de witte stranden en de smaragdgroene wouden' en naar hun ideaal: een eigen, vrije staat. (Pessireron 2014: 84) Ook Itja fantaseert over het eiland Seram wanneer hij aan de lopende

band werkt in de jamfabriek: 'Hij kon het warme zeewater bijna voelen, net als de hete zon die zijn huid weer de oude vertrouwde donkere kleur zou geven in plaats van het vale bruin dat al jaren zijn lichaam bedekte.' (Pessireron 2014: 208) Naarmate hij langer in Nederland is, idealiseert hij de Molukken als een aards paradijs met 'een blauwgroene zee, met kabbelende golfjes, een strand met een enkele prauw, palmbomen wiegend in de ochtendwind, bergen waartussen de opgaande zon statig verrees.' (Pessireron 2014: 233).

Marge - centrum

Meteen na aankomst in Nederland wordt het voor de Molukse militairen pijnlijk duidelijk dat zij door hun ontslag hun status volledig kwijt zijn. De soldaat aan wie Itja om opheldering vraagt over het ontslag, doet brutaal tegen hem, terwijl hij een hogere rang heeft, en daarna wordt het nog duidelijker door het barakkenkamp waarin zij worden gehuisvest. De behandeling die de Molukkers zich vervolgens in datzelfde barakkenkamp moeten laten welgevalen is helemaal een groot contrast. Het is een klap in het gezicht van de Molukse militairen: 'We waren hét voorbeeld van trouw aan het gezag. Moet je ons nu eens zien: we worden behandeld alsof we niets kunnen presteren.' (Muskita 2014: 28) Als Ina op de dag van aankomst door het dorp wandelt, staan de Nederlanders stil om naar haar te kijken. Zij voelt zich opgelaten door haar huidskleur en de armoedige kleding die zij heeft gekregen. In alle opzichten voelt zij zich 'de ander', terwijl zij in Indonesië juist veel Nederlandse vrienden had.

Van Anrooy, de kampbeheerder, is degene die kenbaar maakt wat de plannen zijn met de Molukkers. Hun kinderen mogen ze in eerste instantie geen onderwijs laten genieten: het is niet de bedoeling 'dat hun kinderen zich mengen onder de Nederlandse kinderen. (...) Het plan is om deze mensen zo ver mogelijk buiten onze maatschappij te houden' (Pessireron 2014: 52). Hij is echter één van de weinige Nederlanders die het totaal niet eens is met de gang van zaken. Er zijn veel Nederlanders die de Molukkers met de nek aankijken en hen beschouwen als inferieure mensen. Zo verbiedt Waterink, het hoofd van de Dienst Maatschappelijke Zorg, het hijsen van de Molukse vlag op 21 april en vindt hij dat de Molukkers zich als gasten moeten gedragen: 'dit is ons land en hier gelden onze regels.' Hij noemt de Molukkers 'raddraaiers en een stel boeven' (Pessireron 2014: 70 en 77).

Op de kermis worden de kampbewoners uitgelachen door de dorpingen: 'daar hebben we de jongens van het gemeentelijk vreemdelingenlegioen. Komen jullie kijken of gaan jullie zo voor ons dansen?' wordt er tegen ze gezegd. (Pessireron 2014: 88) Naar aanleiding van nog zo'n opmerking komt het tot een vechtpartij, waarna de Nederlandse vechtersbazen naar huis mogen en de Zuid-Molukse betrokkenen mee naar het bureau moeten.

Tussen de Zuid-Molukkers onderling speelt discriminatie ook een rol. Zo komt er op een dag een Keiees gezin in het kamp, omdat het was weggepest uit een ander kamp. De Keiezen werden al op de Molukken als een minderwaardig volk behandeld, omdat men dacht dat ze dom waren, niet konden lezen en schrijven en de meesten van hen soldaten waren. In het kamp ging die behandeling gewoon door en werden zij geslagen en als uitschot behandeld. In het kamp van Itja, gaat het er een stuk vreedzamer aan toe worden zij snel geaccepteerd.

Itja, die als eerste van het kamp een baan heeft in de jamfabriek, moet erg wennen aan de 'humor' van zijn Nederlandse collega's die zijn accent na-apen, zijn achternaam verbasteren tot 'Haasje-over' en hem vervolgens uitlachen als hij daar na verloop van tijd maar gewoon op reageert.

Ondanks dat de Molukkers al enige tijd in Nederland zijn, willen zij er geen bestaan opbouwen, omdat hun te vaak te kennen is gegeven dat zij niet in Nederland horen. Itja wil daarom

dat zijn kinderen de blik op de Zuid-Molukken gericht houden. Hij vindt dat hij en zijn kameraden als 'hondsvotten' zijn behandeld. Als zij na verloop van tijd in woonwijken wonen die vlak bij de huizen van de Nederlanders zijn gelegen, leidt dat in het begin tot vechtpartijen tussen 'Nederlanders die geen 'zwartlappen' in de buurt wilden hebben en Zuid-Molukkers (die) zich gediscrimineerd voelden.' (Pessireron 2014: 232) Van Itja mag Sophie tot haar grote verdriet dan ook geen modeontwerpster worden, omdat hij denkt dat zij daarmee geen inkomen kan verdienen. Hij denkt dat Nederlanders niets van een Zuid-Molukse ontwerper zullen dragen, omdat zij op hen neerkijken. Hij wil nog altijd terug 'naar huis' waar hij denkt te zullen worden gerespecteerd als ieder ander mens.

Als Itja besluit om voor hemzelf en de tweeling de Nederlandse nationaliteit aan te nemen, omdat hij net als zijn zonen dienst wil nemen in het Nederlandse leger, wordt hij door iedereen voor gek versleten. Nu voelt Itja zich ook afgewezen door de Molukse gemeenschap. Hij hoort er vanaf dat moment niet meer bij, want hij heeft zich buiten de groep geplaatst en is van iedereen vervreemd, zelfs van zijn vrouw Ina.

Hybriditeit

In *Gesloten koffers* komt weer duidelijk naar voren dat de Eerste Generatie Molukkers niet hybride is. De enige die hierop een enkele maal een uitzondering vormt is Itja, maar hij komt daardoor in conflict met zijn omgeving en uiteindelijk met zichzelf. Het ligt voor een groot deel aan zijn autonome karakter: hij trekt volledig zijn eigen plan en trekt zich niets aan van de mening van anderen. Dat kun je opmerken uit het feit dat hij lange tijd de eerste en enige uit het kamp is die werk zoekt. De anderen weigeren te werken, omdat zij vinden dat het ontslag ongedaan moet worden gemaakt en de Nederlandse overheid met oplossingen moet komen. Itja vindt het echter belangrijk om voor zijn gezin te zorgen en niet afhankelijk te zijn van de Nederlandse regering.

Na alle teleurstellingen in het land dat hem zo vreselijk heeft behandeld, raakt hij verbitterd en vindt hij Nederland uiteindelijk 'een rotland'. (Pessireron 2014: 278). Hij wil niet dat zijn kinderen hier een toekomst opbouwen en is het met veel van de plannen van met name oudste dochter Sophie niet eens. Ina verwijt hem zijn autoritaire gedrag: 'Jij stuurt niet, jij geeft bevelen.' (Pessireron 2014: 259).

Ruben vraagt zijn vader op een dag, of zij Nederlanders zijn. Itja antwoordt, dat zij Zuid-Molukkers zijn, maar zonder paspoort. Ruben spreekt daarop zijn wens uit dat hij Nederlander wil worden. Ondanks zijn afkeer van Nederlanders besluit Itja, die het liefst weer militair én een goede vader wil zijn, om ook voor zichzelf een Nederlands paspoort aan te vragen.

Zijn kinderen doen het in weerwil van het vaak nogal onredelijke gedrag van hun vader in alle opzichten erg goed in Nederland en blijven tegelijkertijd ook deel uitmaken van de Molukse gemeenschap: Esther wordt secretaresse en zet zich in voor de jongerenafdeling van de Eenheidspartij, Sophie vindt een baan op de redactie van de plaatselijke krant, heeft tegelijkertijd samen met haar Molukse vriendin een goedlopend naaiatelier, en trouwt met een Nederlandse man, Roel en Ruben volgen eerst de HBS, voetballen bij de plaatselijke vereniging, hebben veel Molukse vrienden en gaan in militaire dienst. Zij zijn duidelijk alle vier hybride en kiezen voor het beste uit twee culturen. Het lijkt erop dat zij in harmonie leven met zowel de Nederlanders als de Molukkers. Itja betreurt het dat zij geen partij kiezen voor de Molukkers, want als hij na afloop van de demonstratie naar aanleiding van Soumokils executie met een paar jongeren praat, 'wenste [Itja] dat

zijn kinderen hier ook waren.' (Pessireron 2014: 293). Itja's kinderen houden zich met heel veel dingen bezig, echter niet met de Molukse acties.

Het grote verhaal - het kleine verhaal

Gesloten koffers is, zoals eerder opgemerkt, vooral een historische roman waarin Pessireron bijna tot in detail de geschiedenis beschrijft van de Molukkers die in Nederland terecht zijn gekomen en daar uiteindelijk bijna allemaal bleven. Met dit boek legt zij in het eerste deel vooral de focus op het dagelijks leven van de mensen in de woonoorden en de problemen waarmee zij werden geconfronteerd. Zij gaat uitvoerig in op het onrecht dat het Molukse volk is aangedaan: het onterechte ontslag, dat gezien werd als een vernedering, de jarenlange strijd en de juridische procedures om dat ontslag ongedaan te verklaren, het feit dat ze de Molukse vlag niet mogen hijsen op 21 april, het verbod om te werken. Het komt er in het eerste deel op neer dat de manier waarop de Molukkers door de Nederlandse overheid werden behandeld ver beneden peil was.

In het tweede deel ligt de nadruk op het leven van het gezin Hatuopar in de Molukse woonwijk en de strijd die Itja met zijn vrouw en kinderen aangaat, omdat hij graag een toekomst op de Molukken voor ze wil. Door het relaas van oud-kampbewoner Corputty komt hij erachter dat er geen weg terug is. Corputty keerde terug naar Java, waar hij zijn zoon moest achterlaten en wilde daar een nieuw bestaan opbouwen. Dat mislukte, want hij werd behandeld als een derderangs burger, beroofd van zijn geld en opgesloten in een armetierige wijk waaruit geen ontsnappen mogelijk was. De Zuid-Molukkers werden door de Javanen nog altijd gezien als landverraders en uiterst slecht behandeld. Het lukt Corputty's zoon om een baan in Nederland te vinden en daardoor mag het hele gezin terug naar Nederland. Met dit verhaal maakt Pessireron duidelijk dat de Molukkers eigenlijk veroordeeld waren tot een leven in een land waar zij niet wilden zijn.

Wat opvalt in *Gesloten koffers* is dat de Nederlanders die veel in contact met de Molukkers en hun gezinnen waren (geweest), wél positief over ze waren, empathie betuigden en het voor ze opnamen in conflicten met de autoriteiten. Ik geef een aantal voorbeelden van personages die begrip hebben voor hun problematische situatie en zich positief over de Molukse mensen uitlaten. In het barakkenkamp zijn dat Van Anrooy, de beheerder, en Wielingen, de kok. Die twee raken bevriend en zijn begaan met het lot van de Molukkers, maar herkennen in de ander ook 'de curieuze mengeling [...] van ergernis en medeleven voor de mensen die aan hen waren toevertrouwd,' (Pessireron 2014: 52). Van Anrooy springt ertussen als Wielingen, het hoofd van de DMZ, Itja wil laten arresteren vanwege het vlagincident, en neemt het steeds voor de Molukkers op in gesprekken met de autoriteiten, in dit geval burgemeester Ravestein: 'U denkt de kampbewoners tevreden te stellen door hun vrijheid te beperken? Weet u wat zou helpen? Als de mannen mogen werken en de kinderen naar de dorpschool gaan.' (Pessireron 2014: 80). Hij heeft vooral respect voor de manier waarop de kampbewoners met elkaar omgaan, voor hun saamhorigheidsgevoel.

Oud-majoor Scholten die in Indië diende in het KNIL is ook een personage dat in het verhaal gewetensvolle opmerkingen maakt. Zo zegt hij tegen Ravestein: 'Het is mij een doorn in het oog dat zij in dat kamp opgesloten zitten! Zo ga je niet om met mensen die je door dik en dun trouw zijn geweest, die moet je respecteren voor wat ze hebben gedaan.' (Pessireron 2014: 67). Later zegt hij nog eens tegen hem: 'Je hebt geen idee hoeveel mensen hun leven te danken hebben aan Ambonese soldaten,' en tegen Itja betuigt hij zijn medeleven doordat hij zich uitsprekt tegen de autoriteiten: 'En

nu heeft onze regering jullie meegesleurd in een misselijkmakend avontuur. Ik vind het zo erg, dat verdienen jullie niet.' (Pessireron 2014: 67 en 74).

In het tweede deel spreekt Scholten met Itja over hoe de Nederlandse KNIL-militairen werden ontvangen toen zij na de oorlog terugkeerden en dat hij verwachtte dat de mensen benieuwd waren naar hun verhalen. Maar de reacties waren teleurstellend: 'Iedereen was de oorlog tegen nazi-Duitsland aan het verwerken en niemand had belangstelling voor onze belevenissen tijdens de Japanse bezetting.' Ook legt hij uit waarom hij de Molukse militairen zo goed begrijpt: 'Ik heb net als u een hekel aan het gebrek aan medeleven voor de mensen die uit Nederlands-Indië zijn gekomen.' Hij is solidair met de Molukkers: 'naar mijn mening heeft Ambon het volste recht om op eigen benen te staan.' (Pessireron 2014: 188). Itja is echter net als zoveel andere ex-militairen tot een verdrietige conclusie gekomen: 'Er is zoveel dat ik wil vergeten, (...) Het beste is om te zwijgen over onze oorlog en wat er daarna allemaal gebeurde.' (Pessireron 2014: 189). De lezer leest wél zijn gedachten over die nare herinneringen aan de oorlog.

Pessireron kiest ervoor haar boek te beëindigen met het gegeven dat het hoofdpersonage compleet uit balans is en zich gek gedraagt. Daarmee wil zij de nadruk leggen op het ongelukkige, gekmakende leven van veel Molukkers die in Nederland niet wilden en konden wortelen, terwijl zij in het geval van Itja met lede ogen moesten aanzien, dat het hun kinderen veel beter afging een plaats te vinden in de Nederlandse maatschappij. Zij benadrukt dit nog extra door Itja op de muur te laten krassen dat hij aan het slot nog maar één ding wil: 'Naar Huis!' (Pessireron 2014: 333)

Zelfbeeld

Pessireron is voortdurend bezig het zelfbeeld van de Molukkers positief neer te zetten, maar overdrijft daarin niet. Er zijn vele voorbeelden, maar ik licht er vier uit waaruit de lezer kan opmaken dat Molukkers trouw, solidariteit, eerlijkheid en betrouwbaarheid hoog in het vaandel hebben staan. Soms is er een scherp contrast met de Nederlanders waarvoor dat niet altijd zo vanzelfsprekend is.

Het eerste voorbeeld is de viering van 25 april, de dag waarop de RMS werd geproclameerd. In het kamp wilde men iedere maand op de vijftiengste een eerbetoon wilde geven door appèl te houden en de RMS-vlag te hijsen. 'Uit eerbied voor het land waar zij tijdelijk verbleven zou daarnaast de Nederlandse vlag wapperen.' (Pessireron 2014: 68). Wat Pessireron wil laten zien, is dat de militairen ondanks het ontslag en terwijl ze onder erbarmelijke omstandigheden in barakkenkampen woonden, nog altijd trouw waren aan Nederland en eerbied hadden voor de Nederlandse vlag.

Wanneer Van Anrooy dreigt te worden ontslagen, omdat de inspectie erachter is gekomen dat de Molukse mannen stiekem werken als fruitplukkers, nemen de Molukse vrouwen het voor hem op. Dit doen zij niet alleen omdat ze erg op hem gesteld zijn, maar ook omdat de vrouw van Van Anrooy in verwachting van hun eerste kind is. Ze besluiten de kleding die is ingezameld door het Rode Kruis en die de burgemeestersvrouw met haar gezelschap komt aanbieden, te weigeren. Ze kunnen de kleding echter wel goed gebruiken. Hun dappere actie slaagt tot hun grote blijdschap en het resultaat is dat Van Anrooy mag blijven en ze de kleding mogen hebben.

Tijdens de tweede winter in Nederland, in 1953, horen de kampbewoners van Van Anrooy dat Nederland de zwaarste natuurramp in zijn geschiedenis heeft meegemaakt. De kampbewoners zijn diep onder de indruk van hetgeen de mensen in het rampgebied is overkomen en gaan direct tot actie over. Een groep mannen besluit om op eigen gelegenheid naar het getroffen gebied af te reizen om zich daar als vrijwilliger te melden. Nadat ze hebben geholpen, krijgen ze te horen dat er geen geld is om ze te belonen, maar dat vinden ze niet erg: 'Als later blijkt dat er toch wel wat geld is,' zei Bantji in

een opwelling, 'kunnen we het dan misschien in roepiahs krijgen en niet in guldens? We zouden dat graag willen sturen naar Seram, als steun voor de mensen die voor ons land vechten.' De militair antwoordt daarop dat het geld naar de slachtoffers van de ramp gaat en ook daarvoor is veel begrip. (Pessireron 2014: 202)

Een ander voorbeeld van een positieve representatie, is wanneer tijdens een partijje voetbal bedoeld om de sfeer tussen de Molukse jongeren en de Nederlandse jongeren te verbeteren, het Nederlandse team vals speelt en er een vechtpartij ontstaat met het Molukse team waarin Roel en Ruben spelen. Een Molukse jongen haalt uit en slaat met een tas met voetbalschoenen tegen de borst van een Nederlandse jongen. De jongen komt in ademnood en vervolgens verleent Hans, een Molukker meteen eerste hulp. De jongen voelt zich weer snel goed en het Nederlandse team driuift af: 'Maar we hebben wél mooi gewonnen!' roept een Nederlandse jongen in het voorbijgaan.

Aan het eind van het boek is Itja volledig uit het lood geslagen als hij erachter komt dat Sophie verkering heeft met een Nederlander. Hij had gewild dat ze een Moluks vriendje had gekregen en verbiedt de relatie. Itja is ernstig verbitterd geraakt en voelt zich door haar beledigd: 'Nederlanders zijn onbetrouwbaar. De ene keer word je goed behandeld, dan ben je niet meer dan oud vuil.' (Pessireron 2014: 311). Sophie weigert echter de relatie te verbreken en roept: 'Hij is niet onbetrouwbaar en jij bent zelf ook Nederlander!' Deze dialoog laat volgens mij goed zien dat Pessireron, met name in het tweede deel, streeft naar een genuanceerd beeld.

4.3.6 De representatie van de treinkapingen

Aan de eerste kaping besteed Pessireron weinig woorden, slechts een halve pagina. Pessireron begint het hoofdstuk over de treinkaping, hoofdstuk 11, met een sobere weergave van de gevoelens van de Zuid-Molukse gemeenschap: 'de woede over de dood van Soumokil en het zwijgen van de Nederlandse regering over de RMS [was] nog lang niet bekoeld.' Zij beschrijft daarna in één objectief geformuleerde zin de acties van de Molukse jongeren: 'De relatie tussen de Nederlandse autoriteiten bereikte een dieptepunt met de treinkaping in het Drentse Wijster.' Itja's nieuwe Amsterdamse vrienden die kent van de soos, tonen begrip voor hun acties; volgens hen is de maat vol. Maar Pessireron eindigt het korte hoofdstuk met een zin waaruit de lezer kan opmaken dat de treinkapers niet handelden zoals de Molukse gemeenschap had gewild: 'Iedereen was diep geschokt toen er opzettelijk doden werden gemaakt.' (Pessireron 2014: 324)

In hoofdstuk twaalf beschrijft Pessireron de treinkaping bij De Punt evenmin uitvoerig. Omdat één van haar personages, Itja's zoon Ruben, er als militair direct bij betrokken is, focust ze hoofdzakelijk op de reacties van Itja en Ina. De schok bij Rubens ouders is enorm, want Ina denkt aanvankelijk dat hij als gegijzeld in de trein wordt vastgehouden en Itja kan ook maar nauwelijks bevatten dat Ruben nu tegenover hun eigen mensen is komen te staan. Hun reacties zijn heftig: Itja trilt over zijn hele lichaam en het zweet breekt hem uit en Ina is des duivels en gaat haar echtgenoot te lijf. Ze is zo kwaad dat ze Itja verlaat en bij haar dochter Sophie intrekt. Als Itja 's avonds in bed ligt, wordt uit Pessirerons beschrijving van zijn hallucinerende gedachten duidelijk dat hij hard op weg is psychisch ziek te raken. Hij vindt dat zijn leven is mislukt en dat hij verraad aan zijn volk heeft gepleegd doordat hij bij de politie voor zijn naturalisatie niet de moed had gehad te bekennen dat hij lid was van de Eenheidspartij. Itja komt tot de conclusie dat zijn ontslag het motorisch moment is geweest in het drama van zijn leven en heeft er spijt van dat hij niet lang en heftig geprotesteerd heeft, toen ze naar Nederland moesten. Als hij na een avond gokken in Amsterdam thuiskomt en bij de radio gespannen luistert naar de ontwikkelingen rond de kaping hoort hij 'gierende geluiden [...] en

onafgebroken schoten' (Pessireron 2014: 331). Volledig in de war rent hij naar de zolder, ziet daar vrolijke foto's van zijn tweeling en de met houtskool getekende portretten van zijn gezin op de muur en tekent een ongelukkige en oud uitziende versie van zichzelf erbij en schrijft zijn hartenwens ernaast.

4.3.7 Conclusie

Pessireron stelt in 'Gesloten koffers' twee geschiedenissen centraal: die van de Eerste Generatie die in de eerste jaren in Nederland geestelijk zwaar heeft geleden, en die van de Tweede Generatie, in het bijzonder over de vier kinderen van haar hoofdpersonage Itja, die ondanks de opvoeding van hun vader, goed integreerden in de Nederlandse samenleving. Daarmee schetst zij niet alleen een zwart beeld van wat de Eerste Generatie Molukker is overkomen toen zij op dienstbevel naar Nederland kwamen, maar laat zij ook de andere kant zien: het lukte de Tweede Generatie toch om een toekomst op te bouwen in het land dat hun ouders zo slecht had behandeld.

In het eerste deel focust zij met name op de misère: het ontslag van de KNIL-militairen, de slechte omstandigheden in de woonoorden, de ondankbare manier waarop de Nederlandse overheid de Molukkers behandelde, de mislukte pogingen om het ontslag aan te vechten, het vergeefse streven om in Nederland de RMS van de grond te krijgen; kortom de uitzichtloze situatie waarin de Zuid-Molukkers waren terechtgekomen. Zij doet dit door middel van personages die ze ieder een deel van de feitelijke gebeurtenissen laat beleven: de minister die van mening is dat de Ambonezen zo snel mogelijk weer terug naar Indonesië moeten, Itja die met zijn vrouw en dochters aankomt in Nederland en vanaf dat moment de lezer laat delen in zijn ellendige ervaringen, Van Anrooy die als kampbeheerder te doen heeft met de Molukkers, de kampbewoners die het op 21 april aan de stok kregen met de Nederlandse autoriteiten en Ina die met de vrouwelijke kampbewoners protesteert tegen het ontslag van Van Anrooy. Het komt erop neer dat Pessireron de auctoriale vertelsituatie hanteert om de feitelijke gebeurtenissen vorm te geven. Pessireron kiest ervoor de verteller niet zelf aan het woord te laten, maar laat haar eigen visie op de gebeurtenissen doorschemeren in de gedachten en gevoelens van haar personages.

In het tweede deel zoomt Pessireron in op het leven van het gezin Hatuopar dat verhuist naar een woonwijk. Nu laat zij zien dat de kinderen van Itja en Ina Hatuopar bezig zijn hun identiteit te vormen en aan een toekomst in Nederland werken, terwijl Itja als lid van de Eerste generatie nog altijd denkt aan een toekomst op de Molukken met zijn gezin. Itja raakt echter steeds gedesillustreerder. Zo is er het verhaal dat Corputty hem vertelt over zijn mislukte poging zich weer op de Zuid-Molukken te vestigen, waaruit blijkt dat Molukkers in Indonesië tot de *personae non gratae* behoren; het feit dat maar één dochter zich inzet voor de jongerenafdeling van de Eenheidspartij en de andere drie kinderen niet; en dat Itja als enige van zijn gezin meeloopt in de demonstratie naar aanleiding van de executie van Soumokil. Als uiteindelijk de Molukse gemeenschap niets meer met Itja te maken wil hebben, zijn dochter met een Nederlander trouwt, Ina bij hem weggaat, Ruben tot de militairen hoort die de Molukse treinkapers moeten uitschakelen, is hij de waanzin nabij. Zo schetst Pessireron een treurig beeld van de Eerste Generatie Molukkers die de dramatische gebeurtenissen nooit meer volledig te boven is gekomen.

5. Eindconclusie

De drie auteurs, Cornelis Thenu, Yvon Muskita en Sylvia Pessireron, behoren alle drie tot de groep van Tweede Generatie Moluks-Nederlandse migrantenauteurs. Ze zijn in Nederland geboren en ongeveer even oud. Ze zijn opgegroeid in verschillende woonoorden: Thenu in kamp Schattenberg, één van de grootste woonoorden als zoon van een ex-KNIL-militair die meedeed aan de ‘actie-Wassenaar’; Muskita verliet het woonoord waar zij werd geboren en waar bijna geen militairen woonden al op jonge leeftijd; en Pessireron groeide op in een woonoord in Zeeland, in kamp Breskens, als jongste dochter van een ex-sergeant in het KNIL. Wat opvalt is dat hun persoonlijke achtergrond invloed heeft op de manier waarop zij de geschiedenis representeren. Ik kom daar later op terug. Wat zij gemeenschappelijk hebben is dat zij door middel van hun werk reageren op de scheve verhoudingen en het wij-zij-denken in Nederland en zich willen bevrijden van hun marginale positie. Ze doen dit door hún kant van het verhaal te vertellen, de geschiedenis te herschrijven en zich vooral te focussen op de kleine verhalen van de Eerste Generatie Molukkers, het leven van alledag in de woonoorden en later de woonwijken. Zij schrijven ook over het generatieconflict tussen de Eerste en Tweede Generatie. Zoals gezegd geven deze auteurs alle drie een stem aan de Eerste Generatie die niet in de gelegenheid was over hun tragische geschiedenis te schrijven.

Wat de hoofdvragen van deze scriptie betreft, was ik benieuwd naar de manier waarop de auteurs hun geschiedenis representeren in hun boeken. Ik begin met Cornelis Thenu. Thenu, die eigenlijk geen schrijver is, heeft zijn boek *Korban* geschreven omdat hij meende dat daar behoefte aan was: er was op dat moment vanuit de Molukse gemeenschap nauwelijks geschiedschrijving over de RMS-acties in de jaren zeventig. Aangezien hij deel uitmaakte van de groep actievoerders werd hem regelmatig gevraagd om opheldering door Molukse jongeren. Zijn representatie van de gebeurtenissen voorafgaand, tijdens en na de treinkaping bij Wijster in 1975 is er om die reden voor een groot deel op gericht om deze gijzelingsactie te legitimeren: hij gaat uitgebreid in op de aanleidingen die er voor de actiegroep waren om tot deze diep ingrijpende daad over te gaan. Dat is een belangrijk verschil met de representaties van de geschiedenis van de twee andere auteurs. Zijn vertelstijl is overwegend zakelijk, en zelfs afstandelijk, en hij laat de lezer nauwelijks doordringen tot zijn gevoelsleven. Een (te) groot deel van zijn relaas gaat over zijn tijd in detentie en daarin benadrukt hij steeds opnieuw geen contact met Nederlanders te wensen. Aan het einde van zijn relaas is zijn conclusie dat de Molukse gemeenschap nooit meer op de steun en sympathie van Nederland hoeft te rekenen en dat de strijd voor een RMS op de Molukken zelf zal moeten worden uitgevochten. Wat hieruit duidelijk naar voren komt, is dat Thenu door deze manier van representeren de blik nog altijd gericht houdt op de Zuid-Molukken en hoopt op een terugkeer.

In zowel *Snijden & stikken. Het verhaal van kleermaker Boeng* als *Gesloten koffers* is de representatie hoofdzakelijk gericht op het vertellen van de vele ‘kleine verhalen’ over het leven van alledag van de Eerste Generatie Molukkers in de woonoorden en de woonwijken. In beide boeken is er aandacht voor de tijd die voorafging aan de reis naar Nederland, de reis per transportschip zelf, de aankomst en het ontslag van de KNIL-militairen, en is de representatie doorspekt met de gevoelens die als gevolg van het nieuwe leven in Nederland bij die Eerste Generatie de overhand kregen. Ze vormen een rode draad in alle drie de werken die ik heb gebruikt voor dit onderzoek. Het zijn gevoelens van boosheid, teleurstelling, verdriet om het verlies van status, heimwee, machteloosheid, isolement, frustratie en uitzichtloosheid. In alle werken krijgen de personages met deze gevoelens te maken. De enige uitzondering hierop vormt Boeng, het hoofdpersonage in Muskita’s *Snijden & Stikken. Het verhaal van kleermaker Boeng*. In dit verband kom ik terug op wat ik eerder opmerkte ten aanzien van de achtergrond van de auteur, want die heeft invloed op de manier waarop wordt

gefocaliseerd en gebeurtenissen gerepresenteerd. Aangezien Muskita is opgegroeid in een Nederlands gezin, bestaat er afstand tussen haar en de Molukse gemeenschap: zij is een buitenstaander geworden. Ook Boeng is zo'n buitenstaander. Hij opereert als een soort doorgeefluik die de verhalen van anderen aan de lezer vertelt. Zelf laat hij het achterste van zijn tong niet zien en de lezer leert hem dan ook niet kennen. Omdat hij als kleermaker werkt, heeft hij geen gedeeld verleden met de Molukse militairen en houdt hij zich hoofdzakelijk bezig met zijn werk en de mensen voor wie hij kleding maakt.

Het hoofdpersonage Itja Hatuopar in *Gesloten koffers* daarentegen heeft waarschijnlijk veel weg van Pessirerons vader die ook sergeant was in het KNIL. Dit heeft eveneens gevolgen voor de manier waarop Pessireron de geschiedenis representeert. Zo ligt bij haar de focus op de eerste tijd in Nederland waarin de Eerste Generatie erg geleden heeft. Zij richt zich in hoofdzaak op het onrecht dat hun door de Nederlandse autoriteiten werd aangedaan, dat zij beschrijft als geestelijke mishandeling. Minutieus doet zij verslag van de opeenstapeling van slechte ervaringen met de Nederlanders die verantwoordelijk waren voor de Molukse gemeenschap. Ook schrijft zij, net als de andere auteurs, over voor de Molukse gemeenschap belangrijke historische gebeurtenissen, zoals de jaarlijkse viering van de proclamatie van de RMS op 25 april en de dood van Soumokil op 12 april 1966. Aan de andere kant belicht zij eveneens de positieve ervaringen en zijn er in haar boek toch nog enkele Nederlandse personages die het wel goed voor hebben met de Molukse mensen. Itja Hatuopar is, ondanks dat het verhaal een auctoriaal vertelperspectief heeft, een round character dat worstelt met zijn gevoelens en hoogstwaarschijnlijk veel gemeen heeft met al die andere ex-KNIL-militairen, waarvan Pessirerons vader er één was.

In beide literaire werken is het generatieconflict tussen de Eerste en Tweede Generatie Molukkers een belangrijk thema en ook Thenu besteedt daar in *Korban* de nodige aandacht aan. In *Snijden & Stikken* is er vooral aandacht voor de verwijdering die ontstond tussen de twee generaties. Hier gaat het ook om de jongeren die de Molukse woonwijk veruilden voor de stad en daar ontspoorde en/of radicaliseerden. In *Snijden & stikken* loopt het dramatisch af met Myra die zelfmoord pleegt en is de representatie van alle Molukse personages weinig opbeurend. Dat is niet het geval in *Gesloten koffers*, want daar is het alleen Itja Hatuopar, in wie 'de vader' van de Eerste Generatie gerepresenteerd wordt, die het moeilijk heeft met zichzelf, zijn huwelijk en zijn nageslacht. Terwijl Itja Hatuopar alleen maar denkt aan een toekomst op de Zuid-Molukken, zijn zijn kinderen inmiddels geworteld in Nederland en succesvol geïntegreerd. Pessireron laat net als Muskita zien, dat het de Eerste Generatie Molukkers niet lukte een enigszins gelukkig bestaan op te bouwen in Nederland en beide auteurs belichten dan ook de tragiek van hun leven.

Verder valt op dat er in *Snijden & stikken* sprake is van een verdeling van de geschiedenis in drie perioden: de periode voorafgaand aan de reis, de reis zelf en de eerste tijd in het woonoord, de periode in de woonwijk en tenslotte de periode waarin de Molukse acties begonnen. In *Gesloten koffers* is het verhaal verdeeld in twee perioden en gaat het in het eerste deel over de reis en de eerste jaren in het woonoord en in het tweede deel over hoe de Molukse gemeenschap in de Molukse wijk leeft, waar langzaam duidelijk wordt dat hun verblijf een permanent karakter zal krijgen. Wat opvalt is dat beide boeken eindigen met één (in het geval van *Snijden & stikken*) of beide gijzelingsacties (in *Gesloten koffers*). De acties markeren daarmee een belangrijk moment in de geschiedenis van de Molukkers in Nederland en beide auteurs geven hiermee aan dat er vanaf de treinkapingen verandering kwam in de houding van zowel de Nederlandse overheid als de Molukse gemeenschap. Het feit dat Pessireron haar boek besluit met de treinkaping bij De Punt valt misschien te verklaren uit

haar rol als scriptschrijver voor de telefilm 'De Punt', waarvoor ze onderzoek naar die kaping heeft gedaan.

Wie de werken van Muskita en Pessireron inhoudelijk met elkaar vergelijkt, kan constateren dat *Snijden & stikken* meer literaire pretenties heeft. Dat blijkt uit de keuze voor bijzondere personages (Boeng, Do, Oetje, Myra en Anis), uit het feit dat zij er een allegorie in heeft verwerkt die betrekking heeft op de thematiek en uit haar schrijfstijl, die zich kenmerkt door het gebruik van ironie en beeldspraak. *Gesloten koffers* biedt een breed inzicht in de historische gebeurtenissen, maar de personages zijn alledaagser en daardoor wellicht herkenbaarder, al belicht Pessireron wel vrij eenzijdig de succesverhalen van de Tweede Generatie. De minder goed in het leven geslaagde Molukse jongeren worden volledig buiten beeld gelaten. Ook is er in *Gesloten koffers* geen sprake van literaire gelaagdheid. De mogelijkheid daartoe bestond wel ten aanzien van het optreden van het personage Ruben. Maar het feit dat Ruben, de zoon van Itja als militair van Molukse afkomst betrokken was bij de beëindiging van de Molukse treinkaping is niet door Pessireron bedacht, maar echt gebeurd. Onlangs, op 4 september 2015 werd bekend gemaakt dat de Molukse militair was bedreigd door Molukkers en dat de woning van een andere militair door hen was beschoten. (<[http://www.ad.nl/1012/Nederland/article/detail/4135519/2015/09/04/Militair-De-Punt-thuis-beschoten.dhtml](http://www.ad.nl/ad/nl/1012/Nederland/article/detail/4135519/2015/09/04/Militair-De-Punt-thuis-beschoten.dhtml)>)

De manier waarop Thenu, Muskita en Pessireron de treinkaping(en) representeren vertoont overeenkomsten en verschillen. Het belangrijkste verschil is dat Thenu schrijft vanuit het perspectief van een lid van de Tweede Generatie Molukkers, die van mening was dat de Eerste Generatie te gematigd actie voerde en een te gelaten, bijna passieve houding aannam ten opzichte van hun situatie en de ongeïnteresseerde houding van de Nederlandse autoriteiten. Thenu zet in op de legitimatie van zijn deelname aan de gijzelingsactie en focust op het gevoel dat volgens hem bij bijna alle leden van zijn generatie leefde, dat wil zeggen handelend te moeten optreden in lijn met de tijdgeest. Hij geeft aan dat het de gevoelens van verdriet en heimwee van de Eerste Generatie waren die de belangrijkste drijfveer vormden om tot zo'n heftige daad over te gaan.

Doordat Muskita en Pessireron de gijzelingsacties representeren via de focalisatie van personages die tot de Eerste Generatie behoren (Boeng, Oetje, de Molukse gemeenschap, in *Snijden & stikken* 'de wijk' genoemd, en Itja Hatuopar in *Gesloten koffers*) ontstaat een ander beeld. In beide werken reageren de personages geschokt en verdrietig, al zijn er wel stijlverschillen. Muskita's stijl is meer literair, zij gebruikt beeldspraak en representeert de gijzelingsactie als een gebeurtenis die de Molukse gemeenschap overspoelt. Pessireron's personage Itja Hatuopar wiens zoon aan de kant van het Nederlandse leger deelneemt aan de actie, verliest als reactie volledig de controle over zichzelf en raakt in de war. Het gegeven dat beide auteurs hun verhaal eindigen met de treinkapingen geeft aan dat er vanaf dat moment verandering is gekomen in de situatie en dat nu vaststaat de Molukkers niet meer zullen terugkeren naar hun land van herkomst. De tragische conclusie uit hun geschiedenis is wel, dat zij ter goeder trouw, op dienstbevel, naar Nederland zijn gekomen, waar zij nu gedoemd zijn te blijven,

6. Bibliografie

6.1 Primaire literatuur

Fictie:

Muskita, Y., *Snijden en stikken, Het verhaal van kleermaker Boeng*, Haarlem: In de knipscheer, 2008

Pessireron, S., *Gesloten koffers*, Amsterdam: The House of Books, 2014.

Non-fictie:

Thenu, C., *Korban*, Amsterdam: De Arbeiderspers, 1998.

6.2 Secundaire literatuur

Ashcroft, B., G. Griffiths, H. Tiffin, *The post-colonial studies reader*, London/New York: Routledge, 1995.

Ashcroft, B., G. Griffiths, H. Tiffin, *Post Colonial Studies, The Key Concepts*, London/New York: Routledge, 2000.

Boehmer, E., *Colonial and Postcolonial Literature*, 2nd ed., Oxford: Oxford University Press, 2005.

Bovenkerk, F., L.M. Bovenkerk-Teerink, L. Brunt, J.F.A. de Graaf, A.P. Schmid, *Zuidmoluks terrorisme, de media en de publieke opinie*, Amsterdam: Intermediair, 1982.

Eikelenboom, S., *Niet bang om te sterven. Dertig jaar terrorisme in Nederland*, Amsterdam: Nieuw Amsterdam, 2007.

Hall, S., 'The question of cultural identity'. In: Stuart Hall, David Held and Tony Mc Grew (eds.), *Modernity and its futures*, vol. 4. Cambridge: Polity Press, 1992, 1993.

Hoek, S. van der, 'Molukse treinkaper vertelt relaas'. In: *De Volkskrant*, 11 december 1998.

Korsten, F.W., *Lessen in literatuur*, 3e ongew. dr., Nijmegen: Vantilt, 2009

Meijer, M., *In tekst gevat. Inleiding tot een kritiek van representatie*, Amsterdam: University Press, 1996.

Pollmann, T. en J. Seleky, *Istori - istori Maluku, het verhaal van de Molukkers*, Amsterdam: De Arbeiderspers, 1979.

Ponzanesi, S. and D. Merolla: 'Introduction'. In: S. Ponzanesi and D. Merolla, *Migrant cartographies, new cultural and literary spaces in post-colonial Europe*, Oxford: Lexington Books, 2005.

Praamstra, O., 'Verzoening en vervreemding: representaties van het "Oosten" en het "Westen" in het werk van Nederlandse migrantenauteurs'. In: *T. N & A* 18 (1), 2011, p. 85-94.

Rahantoknam, O., 'Moluks literair leven in Nederland'. In: *Indische Letteren* 10, (1995), p. 75-81.

Rock, J., Gaston Franssen en Femke Essink, *Literatuur in de wereld*, Amsterdam: Van Tilt, 2013.

Said, E.W., *Orientalism*, New York: Vintage Books, 1991.

Said, E.W., *Culture & Imperialism*, London: Vintage Books, 1994.

Smeets, H. en F. Steijlen, *In Nederland gebleven, de geschiedenis van Molukkers 1951-2006*, Amsterdam/Utrecht: Bakker/Moluks Historisch Museum, 2006.

Straver, H., *Wonder en geweld. De Molukken in de verbeelding van vertellers en schrijvers*, Utrecht: Landelijk Steunpunt Educatie Molukkers, 2007.

6.3 Elektronische bronnen

AD.nl: 'Militair De Punt thuis beschoten', 4 september 2015, <<http://www.ad.nlad.nl/1012/Nederland/article/detail/4135519/2015/09/04/Militair-De-Punt-thuis-beschoten.dhtml>>, geraadpleegd op 20 september 2015.

Bakker, Jan-Hendrik/AD.nl: 'De treinkaping voorbij', 8 mei 2008, <<http://www.ad.nl/ad.nl/1040/Den-Haag/article/.../De-treinkaping-voorbij.dhtml>>, geraadpleegd op 14 juni 2015.

isgeschiedenis.nl: 'Door de eeuwen trouw geweest. Overheid, media en beeldvorming bij de Zuidmolukse bezettingen in de jaren '70', <<http://www.isgeschiedenis.nl>>, geraadpleegd op 1 mei 2015.

nl.linkedin.com: Sylvia Pessireron, <<https://nl.linkedin.com/pub/sylvia-pessireron/30/359/68a>>, geraadpleegd op 20 augustus, 2015.

nl.linkedin.com: Yvon Muskita, <<http://www.nl.linkedin.com/pub/yvon-muskita/21/843/322>>, geraadpleegd op 10 juli 2015.

NPO.nl: Dichtbij Nederland, fragment met Sylvia Pessireron, <http://www.npo.nl/dichtbij-nederland/18-11-2014/RBX_NTR_698903>, geraadpleegd op 22 augustus 2015.

Visscher, J., [digibron.nl](http://www.digibron.nl), Kenniscentrum gereformeerde gezindte, 'De wonden van Wijster. Molukse gijzelnemer toont geen berouw over treinkaping in 1975', 5 december 1998, <<http://www.digibron.nl/search/detail/012de0757a433c533b59a584/de-wonden-van-wijster>>, geraadpleegd op 28 mei 2015.

Wikipedia: Zhuangzi: <<https://n.l.wikipedia.org/wiki/Zhuangzi/>>, geraadpleegd op 11 juli 2015.

